

Sterke verb og semantiske fellestrekk

*Om semantisk motivasjon for
bøyingsklassetilhørighet ved norske verb*

Marianne Brodahl Nilsen

Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, språkvitenskap

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Universitetet i Oslo

Våren 2012

Sterke verb og semantiske fellestrekk

*Om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet
ved norske verb*

Marianne Brodahl Nilsen

Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, språkvitenskap

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Universitetet i Oslo

Våren 2012

© Marianne Brodahl Nilsen 2012

Tittel: Sterke verb og semantiske fellestrekk. Om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved norske verb

Forfatter: Marianne Brodahl Nilsen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne oppgaven handler om bøyingsklassetilhørighet ved norske verb. Utgangspunktet for dette arbeidet har vært en hypotese om at verbs bøyingsklassetilhørighet kan være semantisk motivert og knyttet til aspektuelle egenskaper ved verbet. Nærmere bestemt har jeg undersøkt om det er slik at sterk bøyning er assosiert med det semantiske trekket momentanitet i norsk, dvs. om det er slik at uforholdsmessig mange sterke verb viser til handlinger av kort varighet.

Ved å analysere alle sterke verb i *Nynorskordboka* med henblikk på momentanitet, og deretter gjøre den samme analysen av en kontrollgruppe med svake verb, har jeg funnet ut at en uforholdsmessig stor andel av de sterke verbene kan karakteriseres som momentane. Det viser seg også at sterk bøyning har vært særlig produktiv for denne typen verb. Jeg har også sett på hvordan norsk talemåls litteratur dokumenterer en særegen ekspressiv bruk av sterk bøyning i enkelte kontekster. Dette indikerer at språkbrukerne kan assosiere en viss bøyingsklassetilhørighet med særlige betydningselementer, og at de er i stand til å benytte seg av de betydningsmessige konnotasjonene en spesiell bøyingsklassetilhørighet kan gi.

I oppgaven har jeg også drøftet hvordan og i hvilken grad mine funn kan forklares innenfor tre ulike språkteoretiske rammeverk, nærmere bestemt generativ grammatikk, bruksbasert grammatikk og naturlig morfologi. Jeg har i denne diskusjonen konkludert med at det er det bruksbaserte rammeverket som i størst grad gir rom for en kobling mellom morfologi og semantikk, og som derfor også er det rammeverket mine funn best lar seg forklare innenfor.

Ut fra de empiriske funnene jeg har gjort i arbeidet med denne oppgaven, har jeg konkludert med at norske verbs bøyingsklassetilhørighet kan være semantisk motivert. At særlig mange sterke verb viser til handlinger av kort varighet, er dessuten ikke dokumentert tidligere, og representerer dermed et nytt funn i utforskningen av norsk språk.

Forord

At masteroppgaven nå er ferdig, er fint, men samtidig litt vemodig. Året med oppgaveskriving har vært både spennende, morsomt og lærerikt, og derfor er det nesten litt trist at det nå er over, selv om det selvfølgelig kjennes veldig godt å være ferdig og ha oppgaven i havn.

Det er flere personer som har bidratt til å gjøre oppgaveskrivingen til en positiv opplevelse. Først og fremst vil jeg takke veilederen min, professor Hans-Olav Enger, for upåklagelig veiledning med grundige tilbakemeldinger, konstruktive innspill og gode faglige diskusjoner underveis. Jeg har også fått god hjelp av Kristin Hagen ved Norsk ordbank til å hente ut de sterke verbene i *Nynorskordboka*, og professor Ruth Vatvedt Fjeld har gitt meg gode innspill når det gjelder utviklingen av parverb i norsk. Og takk til Odd Fidje, som har sett over statistikken for meg. Jeg vil også takke studievennene mine for mange hyggelige timer både på pauserommet og på lesesalen. Og sist men ikke minst: Takk til alle venner og familie som nok har måttet høre litt mer om norske verb enn de egentlig var interessert i å få vite, men som likevel har holdt ut og vært både støttende og oppmuntrende.

Oslo, 26. mars 2012

Marianne Brodahl Nilsen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Formålet med oppgaven	1
1.2	Materiale og metode	2
1.2.1	Forekomst av momentane verb i to grupper av sterke og svake verb	3
1.2.2	Momentane verb og sterke bøyingsmønstrer produktivitet	4
1.2.3	Ekspressiv bruk av sterk bøyning.....	5
1.3	Om oppgavens oppbygning	5
2	Om bøyingsklasser, aspekt og aksjonsart.....	7
2.1	Bøyingsklasser.....	7
2.1.1	Hva er bøyingsklasser?.....	7
2.1.2	Hvorfor bøyingsklasser?	10
2.1.3	Hva bestemmer ords bøyingsklassetilhørighet?.....	11
2.1.4	Om bøyingsklassetilhørighet og semantikk ved verb – tidligere forskning.....	15
2.2	Om aspekt og aksjonsart.....	16
2.2.1	Generelt	16
2.2.2	Mer om aksjonsart.....	19
2.3	Ekspressive språklige uttrykk	21
3	Verbale bøyingsklasser i norsk	23
3.1	Bøyingsklasser ved norske verb	23
3.1.1	Litt diakroni.....	23
3.1.2	Bøyingsklasser ved norske verb og bøyingsklassers utvikling mer generelt	26
3.1.3	Verbale bøyingsklasser i noen norske grammatikker	27
4	Sterke verb og momentanitet.....	31
4.1	Momentanitet.....	31
4.1.1	Kriterier for momentanitet	31
4.2	Momentane norske verb	35
4.2.1	Momentane sterke verb	35
4.2.2	Momentane svake verb.....	35
4.2.3	Er forskjellen mellom svake og sterke verb statistisk signifikant?	36
4.3	Momentane sterke verb og produktivitet.....	37
4.3.1	Om produktivitet	37

4.3.2	Produktive sterke bøyingsmønstre	38
4.3.3	Sterke bøyingsmønstrer produktivitet for momentane verb	40
4.4	Bruk av sterk verbbøying i ekspressive uttrykk	42
5	Diskusjon: Semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved verb	46
5.1	Innledning	46
5.2	Semantisk motivert bøyingsklassetilhørighet i norsk og andre germanske språk	48
5.2.1	Parverb	48
5.2.2	Preterito-presentiske verb	50
5.2.3	Semantisk motiverte bøyingsklasser i andre germanske varieteter	53
5.2.4	Oppsummering	55
5.3	Semantiske faktorer med betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet: Hvorfor aksjonsart står sentralt	57
5.3.1	Aksjonsart som semantisk motivasjonsfaktor	57
5.4	Semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved substantiv og verb	61
5.4.1	Faktorer med betydning for bøyingsklassetilhørighet	61
5.4.2	Semantiske faktorer, diakron utvikling og mental kategorisering	64
5.4.3	Oppsummerende betraktninger	67
5.5	Semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet og ulike språkvitenskapelige tradisjoner	69
5.5.1	Generativ grammatikk	70
5.5.2	Bruksbasert grammatikk	75
5.5.3	Naturlig morfologi	81
5.5.4	Oppsummering	85
6	Avslutning	86
	Litteraturliste	91
	Vedlegg I: Sterke verb i <i>Nynorskordboka</i>	96
	Vedlegg II: Kontrollgruppe, svake verb	98
	Vedlegg III: "Nye" sterke verb	100

1 Innledning

1.1 Formålet med oppgaven

At ulike verb kan bøyes på ulike måter i norsk, er kjent for alle som har en viss kunnskap om språket. Som i andre germanske språk skiller vi mellom svake og sterke verb, og vi har flere undergrupper av svake og sterke verb som markerer de ulike bøyingsformene på ulikt vis. Med andre ord har vi en rekke *bøyingsklasser* for verb i norsk. Ofte kan det være vanskelig å se noen generelle likhetstrekk blant de verbene som tilhører samme bøyingsklasse, og det kan dermed være vanskelig å forklare hvorfor et ord tilhører den bøyingsklassen det gjør. For eksempel er det ikke åpenbart hvorfor verbet BYGGE¹ får formen *bygde* i preteritum og ikke *bygga*. At fonologiske egenskaper kan ha betydning for hvilken bøyingsklasse et ord hører til, er imidlertid ikke så vanskelig å slutte seg til, og dette er også allment akseptert blant språkvitere. Men finnes det også semantiske fellestrekk blant verb som bøyes likt, slik at også denne typen fellestrekk kan ha innvirkning på ords bøyingsklassetilhørighet? Eller er forskjell i bøyingsklasse kun en mer eller mindre tilfeldig forskjell i form? Disse og beslektede spørsmål utgjør utgangspunktet for arbeidet med denne oppgaven.

Dette arbeidet vil handle om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved norske verb. I oppgaven ønsker jeg å undersøke en hypotese om at enkelte norske verbs bøyingsklassetilhørighet kan være semantisk motivert og knyttet til aspektuelle egenskaper ved verbet. Nærmere bestemt vil jeg undersøke hvorvidt det eksisterer en forbindelse mellom det semantiske trekket *momentanitet* og sterk verbbøying i norsk, med andre ord om det er slik at verb som betegner hendelser av kort varighet, også har en tendens til å bøyes sterkt. Denne undersøkelsen vil danne utgangspunktet for en bredere diskusjon om semantisk motivasjon for verbs bøyingsklassetilhørighet i norsk og andre germanske språk.

Hvis det faktisk er slik at medlemmene av visse bøyingsklasser også kan ha semantiske egenskaper felles, er det da samtidig slik at språkbrukerne oppfatter disse egenskapene og assosierer en viss bøyingsklassetilhørighet med dem? Eksempler fra norsk talemållitteratur kan tyde på det. Som jeg vil vise, er det dokumentert en særlig ekspressiv bruk av sterk bøyning i kontekster der taleren ønsker å uttrykke for eksempel sterke

¹ Leksemer vil i denne oppgaven skrives med kapiteler. BYGGE viser dermed til leksetet og ikke infinitivsformen. Bøyingsformer, f.eks. preteritumsformer som *bygde*, vil kursiveres.

sanseinntrykk, eller at en handling går spesielt raskt. En slik særegen bruk av en spesiell bøyingsklasse i visse situasjoner tyder på at talerne er i stand til å oppfatte forskjeller i bøyingsklassetilhørighet, og at de kan benytte seg av de ulike betydningsmessige konnotasjonene en spesiell bøyingsklassetilhørighet kan gi. I denne oppgaven vil jeg undersøke hvordan denne typen fenomener er beskrevet i litteraturen, og drøfte hva en slik særegen bruk av en spesiell bøyingsklasse i visse situasjoner kan fortelle oss om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet mer generelt.

I moderne språkforskning vil man finne ulike tilnærminger til de fleste språklige fenomener, og forskjellige språkteoretiske retninger vil også ha rom for en kobling mellom morfologi og semantikk i ulik grad. I denne oppgaven vil jeg derfor også drøfte hvordan og i hvilken grad tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet kan forenes med grunnprinsippene innenfor tre ulike språkteoretiske rammeverk, og hvordan mine funn eventuelt kan forklares innenfor disse rammeverkene. De tre rammeverkene jeg har valgt ut, er generativ grammatikk, bruksbasert grammatikk og naturlig morfologi. Særlig de to første er sentrale premissleverandører innenfor moderne språkforskning. Naturlig morfologi er et rammeverk med mindre utbredelse, men er samtidig det rammeverket tanken om at ord med felles bøyingsklassetilhørighet samtidig vil ha en tendens til å ha andre, for eksempel semantiske, egenskaper felles, er hentet fra. Denne teorien har særlig interessante synspunkter på forholdet mellom morfologi og semantikk når det gjelder bøyingsklassetilhørighet, og vil derfor utgjøre en sentral del av diskusjonen i avsnitt 5.5.

Slik jeg ser det, er det ulike bruksbaserte tilnærminger som i størst grad gir rom for en kobling mellom morfologi og semantikk, og det er også dette rammeverket jeg selv vil plassere meg innenfor. Mange av eksemplene i denne oppgaven vil derfor bli forsøkt forklart ut fra prinsipper hentet fra dette rammeverket. Andre eksempler vil forklares med henvisning til sentrale begreper innenfor naturlig morfologi, for eksempel vil jeg ofte vise til at bøyingsklassetilhørighet ifølge naturlig morfologi vil tendere til å være *ekstramorfologisk motivert*.

1.2 Materiale og metode

For å undersøke hypotesen min vil jeg bruke både semantisk analyse, statistisk beregning og søk i norsk talemåls litteratur. I de neste avsnittene vil jeg gjøre rede for materialet og

metodene jeg vil bruke for å finne det empiriske materialet som vil danne grunnlaget for diskusjonen i oppgavens andre del.

1.2.1 Forekomst av momentane verb i to grupper av sterke og svake verb

Det første jeg vil undersøke i arbeidet med denne oppgaven, er hvorvidt den semantiske faktoren *momentanitet* er overrepresentert blant sterke verb. Ved hjelp av Kristin Hagen ved Norsk ordbank har jeg fått tilgang til en fullstendig oversikt over de sterke verbene som er med i *Nynorskordboka*². Av disse vil jeg plukke ut alle usammensatte og uavledede verb med sterk bøyning. Disse vil jeg analysere semantisk med henblikk på faktoren *momentanitet* etter visse kriterier. Kriteriene jeg vil bruke, vil bli gjort nærmere rede for i avsnitt 4.1.1.

For å finne ut hvorvidt andelen momentane verb er særlig stor blant sterke verb i motsetning til svake, vil jeg lage en kontrollgruppe av 200 svake verb som jeg vil analysere semantisk etter de samme kriteriene som de sterke verbene. De svake verbene i kontrollgruppa vil jeg velge ut tilfeldig fra oversikten Kjell Venås gir over de ca. 1000 verbene som er omtalt i boka *Linne verb i norske målføre* (Venås 1974). Rent praktisk vil jeg først plukke ut hvert femte verb i denne oversikten. Så vil jeg undersøke om det enkelte verbet står oppført i *Nynorskordboka* med kun svak bøyning. Verb som har valgfri sterk eller svak bøyning, vil altså bli ekskludert fra kontrollgruppa. Ved tilfeller av homonymi, der likelydende verb står oppført som separate oppslagsord, vil jeg ved undersøkelsen av de sterke verbene kun forholde meg til det oppslagsordet som bøyes sterkt. For eksempel står ASE oppført som to separate oppslagsord, ett sterkt verb med betydningen ”gjære, ese” og ett svakt med betydning ”ståke, bråke, mase”. Jeg vil da kun forholde meg til det sterke verbet ASE og ikke det svake. Det likelydende svake verbet vil jeg ikke forholde meg til, verken som del av kontrollgruppa med svake verb eller ellers. Sammensatte eller avledede verb vil også bli ekskludert. For parverb av typen STØKKE og VELTE vil jeg imidlertid gjøre et unntak fra regelen om oppføring med kun svak bøyning, og godta at disse kan være en del av kontrollgruppa selv om de ikke står oppført med svak bøyning alene.³ Dersom verbet ikke

² Den elektroniske utgaven av *Nynorskordboka*. Der ikke annet er angitt, har jeg forholdt meg til denne utgaven, som finnes på nettadressen <http://nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi>.

³ Årsaken til at jeg har godtatt dette for parverb, er at både sterk og svak bøyning må ansees som like sentral ved disse verbene. Ved andre verb som er oppført med både svak og sterk bøyning, kan dette skyldes for eksempel at det skjer en overgang fra sterk til svak bøyning. Disse verbene har jeg derfor valgt å regne som sterke.

oppfyller de kriteriene som er skissert her, vil jeg i stedet velge ut det neste verbet i Venås' oversikt som oppfyller dem.

Årsaken til at jeg vil konsentrere meg om de usammensatte og uavledede verbene, er dels praktisk, fordi mengden verb å undersøke ellers ville blitt svært stor. Samtidig er det slik at bøyingen av sammensatte og prefigerte ord i norsk er forutsigbar, i og med at disse i de aller fleste tilfeller bøyes likt som sisteleddet (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 63, 91). Det er dermed naturlig å anta at andre faktorer som kunne tenkes å påvirke verbets bøyingsklassetilhørighet, for eksempel momentanitet, vil spille en mindre rolle for hvordan det sammensatte eller avledede verbet bøyes.

Når det gjelder den semantiske tolkningen av hvert enkelt verb, vil jeg i utgangspunktet forholde meg til ordforklaringene i *Nynorskordboka* i tillegg til min egen morsmålskompetanse. Ved de verbene som er ukjente for meg fra før, vil jeg også undersøke hvordan verbenes betydning beskrives i *Norrøn ordbok* (Heggstad et al. 2008) og se de ulike ordforklaringene i sammenheng. Selv om det kan være relativt store ulikheter mellom ords synkrone og etymologiske betydning, kan tidligere attesterte betydninger gi en indikasjon på hva som er verbets kjernebetydning. Ved å se ordforklaringene i sammenheng, vil jeg dermed ha et bedre grunnlag for å klassifisere verbet som momentant eller ikke. Jeg vil i tillegg forholde meg til den minst abstrakte betydningen av ordet der det er relevant. Kriteriene for å avgjøre om et verb er momentant og hvordan jeg har gått fram for å tolke verbenes betydning, vil jeg som nevnt komme nærmere tilbake til i avsnitt 4.1.1.

1.2.2 Momentane verb og sterke bøyingsmønstres produktivitet

Dersom momentanitet er en faktor som kan påvirke verbs bøyingsklassetilhørighet, er det naturlig å tenke seg en viss produktivitet for sterke bøyingsmønstre for disse verbene, selv om sterk bøyning generelt er lite produktiv for nye verb. Det neste jeg ønsker å finne ut, er derfor om sterk bøyning har vært særlig produktiv for momentane verb.

For å undersøke dette vil jeg ta utgangspunkt i Kjell Venås' *Sterke verb i norske målføre* (Venås 1967). Venås fører i denne boka opp alle verb han har kunnet identifisere med sterk bøyning i dialektene. Han fører også opp den norrøne formen av hvert enkelt verb, og hvorvidt verbet hadde sterk eller svak bøyning i norrønt. Enkelte verb er ikke oppført med norrøn form, men står enten uten etymologisk referanse eller med henvisning til verb i andre språk (f.eks. svensk, islandsk eller mellomnedertysk). I min undersøkelse av produktivitet vil jeg regne alle verb uten norrøn sterk form som nye. Nye verb vil da være verb som har

kommet inn i norsk via lån fra andre språk, nydannelser og svake verb som har gått over til sterk bøyning i moderne dialekter. Etter at jeg har identifisert alle nye verb med sterk bøyning, vil jeg analysere disse semantisk med henblikk på momentanitet etter de samme kriteriene som tidligere.

1.2.3 Ekspressiv bruk av sterk bøyning

For å undersøke hvordan sterk bøyning av enkelte verb særlig brukes i visse situasjoner, vil jeg se hvordan dette fenomenet er beskrevet i diverse litteratur om norsk talemål og norske dialekter, både eldre og litt nyere. Sentrale kilder vil være artikkelen ”Interjeksjonsverber i norske målføre” (Reitan 1930), Einar Haugens bok om oppdalsmålet (Haugen 1982) og deler av serien ”Norske bygdemaal” (Ross 1905-1909).

For å undersøke dette fenomenet nærmere kunne jeg også benyttet meg av ulike talespråkskorpus. Årsaken til at jeg har valgt å ikke gjøre dette, er at søk i korpus fort kan bli svært arbeidskrevende, og at dette uansett er et relativt marginalt språklig fenomen som kun kommer til uttrykk i enkelte sammenhenger. Det vil derfor være nokså usannsynlig å påtreffe dette i et talespråkskorpus, og negative funn vil dermed ha liten informasjonsverdi. Eventuelle positive funn i talemålskorpus kunne nok likevel vært av en viss verdi, fordi det ville vist at fenomenet fortsatt er levende. Det viktigste for meg i arbeidet med denne oppgaven vil imidlertid være å finne dokumentasjon på at denne typen ekspressiv bøyning faktisk har eksistert i større dialektområder over en lengre periode. Dette vil i så fall vise at språkbrukerne kan benytte seg av bøyingsklasseskift for å uttrykke spesielle betydningsaspekter ved det som omtales. Å finne ut om fenomenet fortsatt er levende i norsk, er ikke like sentralt. Dermed vil undersøkelser ved hjelp av korpus også være mindre relevante for meg i denne sammenhengen. Av disse grunnene har jeg altså valgt å forholde meg til skriftlig talemåls litteratur alene.

1.3 Om oppgavens oppbygning

Opgaven vil bestå av to hoveddeler. Den første delen vil utgjøres av kapittel 2, 3 og 4 der generell teori om bøyingsklasser og aksjonsart, oversikt over verbale bøyingsklasser i norsk og den empiriske undersøkelsen av verb og momentanitet vil stå i fokus. Nærmere bestemt vil kapittel 2 beskrive ulike teoretiske tilnærminger til bøyingsklasser og aksjonsart, mens kapittel 3 vil handle om bøyingsklasser ved norske verb. Kapittel 4 vil inneholde den

empiriske undersøkelsen av sterke verb med henblikk på forekomsten av det semantiske trekket momentanitet og en redegjørelse for hvordan norsk talemåls litteratur beskriver en særegen ekspressiv bruk av sterk bøyning. Den andre hoveddelen av oppgaven vil bestå av kapittel 5 og 6. I kapittel 5 vil jeg vise til eksempler på semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet i norsk og andre germanske språk, også eksempler på at bøyingsklassetilhørighet kan være motivert av andre semantiske faktorer enn momentanitet. Disse eksemplene vil, sammen med resultatene av mine egne undersøkelser i denne oppgaven, inngå som en del av en bredere diskusjon rundt semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved verb. I kapittel 5 vil jeg også drøfte hvordan tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet passer inn i ulike språkteoretiske rammeverk. I kapittel 6 vil jeg avslutte oppgaven med en kort oppsummering av de empiriske funnene jeg har gjort, og gi noen oppsummerende betraktninger om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet mer generelt.

2 Om bøyingsklasser, aspekt og aksjonsart

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for ulike teoretiske tilnærminger til fenomenet *bøyingsklasser*. Jeg vil også utdype begrepene *aspekt*, *aksjonsart*, *momentanitet* og *ekspressivitet*, som alle står sentralt i denne oppgaven. Enkelte av de språkvitenskapelige teoriene som nevnes i forbindelse med bøyingsklasser, vil jeg komme nærmere tilbake til i kapittel 5, der en drøfting av forholdet mellom semantikk og morfologi i ulike språkteoretiske retninger vil utgjøre en sentral del.

2.1 Bøyingsklasser

2.1.1 Hva er bøyingsklasser?

Det er et velkjent fenomen at den samme grammatiske betydningen kan uttrykkes på ulike måter innenfor ett og samme språk. Et typisk eksempel på dette finner man i norsk verbbøyning, der man kan se relativt stor variasjon når det gjelder måter å uttrykke de ulike verbtidene på. For eksempel kan preteritum uttrykkes med *-a* som i *kasta*, *-te* som i *kjøpte*, *-de* som i *bygde* eller *-dde* som i *nådde* ved svake verb, og gjennom ulike vokalvekslingsmønstre gjennom bøyingsparadigmet ved sterke verb. På samme måte kan flertall ved norske substantiv uttrykkes på flere ulike måter, blant annet gjennom endelsene *-er* som i *venner* eller *-ar* som i *bilar* i ubestemt form. Dette fenomenet kalles *allomorfi*, og innebærer at flere ulike formenheter, i denne sammenhengen bøyingsaffikser eller stammeelementer, har én og samme betydning. Ord av samme ordklasse, for eksempel verb, kan være bærere av ulike slike formenheter, uten at de ulike formenhetene fører til grammatiske eller andre betydningsforskjeller mellom ordene som bærer dem. *Allomorfer* er en betegnelse på bøyingsaffikser eller ulike former for stammeelementer som har ulik form, men samme betydning.⁴

Ut fra de ulike måtene ord realiserer sine bøyingsformer på, er det mulig å dele leksemer inn i ulike bøyingsklasser, der leksemer som benytter seg av de samme allomorfene for å realisere et morfosyntaktisk trekk, tilhører én og samme bøyingsklasse. For eksempel vil verb som danner preteritum med suffikset *-a*, regnes som medlemmer av samme bøyingsklasse i norsk. Aronoff (1994, 64) gir følgende generelle definisjon av begrepet

⁴ Men kan også finne allomorfi i avledningsaffikser, men i denne oppgaven er det altså affikser eller stammeelementer som markerer ulik bøyingsklassetilhørighet, som vil stå i fokus.

bøyingsklasse (eng. “inflectional class”): “An inflectional class is a set of lexemes whose members each select the same set of inflectional realizations”. Denne definisjonen er tilsynelatende enkel, men dersom man stiller krav til absolutt likhet mellom de ulike leksemenes bøyingsformer, vil antallet bøyingsklasser man da måtte operere med, raskt bli svært stort. Andre forfattere har moderert Aronoffs definisjon, og understreker at likhet og ikke absolutt samsvar må være det avgjørende i avgrensningen av ulike bøyingsklasser. For eksempel definerer Enger (1998, 140) bøyingsklasser som ”a group of words that inflect in the same or similar fashion”. Dammel (2011, 29) baserer seg på Engers definisjon i sitt arbeid med bøyingsklassers utvikling i germanske språk, men utdyper denne definisjonen ved blant annet å understreke at bøyingsklassetilhørighet kun kommer til uttrykk ved ordet selv, og ikke på språklige enheter ordet opptrer i forbindelse med:

”Eine Flexionsklasse ist eine Gruppe von Wörtern, deren Flexionsformen auf gleiche oder ähnliche Weise gebildet werden und die damit in Opposition zu mindestens einer weiteren Gruppe von Wörtern derselben Wortart steht. Die Klassenzugehörigkeit manifestiert sich nur im Wort selbst, ist also ohne Einfluss auf das Flexionsverhalten abhängiger Konstituenten.”⁵

Dammel påpeker i sin drøfting av bøyingsklasser at man kan nærme seg fenomenet på to måter; enten som generaliseringer over eksisterende bøyingsformer, eller som en morfologisk markering ved den enkelte leksikoninnførsel. Den morfologiske markeringen bestemmer hvilke allomorfer det enkelte leksem, etter visse regler, vil ta i bruk for å markere ulike morfosyntaktiske trekk. Dammel anser selv allomorfi som det primære og bøyingsklasser som et sekundært fenomen, dvs. som generaliseringer over allomorfe bøyingsformer (Dammel 2011, 23). Disse generaliseringene er imidlertid ikke absolutte, og Dammel mener i likhet med Enger (1998) at en tilnærming som åpner for gradvise overganger mellom klasser og inndelinger av bøyingsklassene på flere nivåer, er den mest fruktbare tilnærmingen til fenomenet (Dammel 2011, 28). Den samme tilnærmingen har jeg valgt i mitt arbeid med bøyingsklasser og bøyingsklassetilhørighet, og jeg vil i denne oppgaven benytte meg av Dammels definisjon av bøyingsklasse slik denne er sitert ovenfor.

⁵ ”En bøyingsklasse er en gruppe av ord som danner sine respektive bøyingsformer på samme eller lignende måte, og som dermed står i motsetning til minst en annen gruppe ord av samme ordklasse. Bøyingsklassetilhørigheten kommer kun til uttrykk i ordet selv, og har altså ingen innvirkning på hvordan språklige enheter som ordet står i forbindelse med, bøyes.” (Min oversettelse).

Dammels tilnærming til bøyingsklasser samsvarer til en viss grad med synet på bøyingsklasser innenfor bruksbaserte teorier, for eksempel kognitiv grammatikk.⁶ Innenfor denne språkvitenskapelige retningen utgjør prototypekategorisering og flytende overganger mellom ulike former for språklige enheter en viktig del av rammeverket. Kognitiv grammatikk opererer i motsetning til enkelte generative grammatikere (f.eks. Aronoff 1994, Pinker 1999) ikke med en separat, morfologisk komponent av grammatikken, og utelukker dermed også at grammatiske former blir bestemt av egne regler som stammer fra denne komponenten (jf. Langacker 1987, 422). Bøyingsklasser kan dermed heller ikke betraktes som noe som a priori eksisterer innenfor et gitt språk, men må i stedet beskrives som generaliseringer eller skjema over bøyingsmønstre den enkelte taler kjenner fra ord han eller hun kan, og som dermed allerede inngår i talerens mentale grammatikk. Skjemabegrepet brukes noe ulikt innenfor ulike bruksbaserte tilnærminger, men innenfor kognitiv grammatikk viser dette begrepet til generaliseringer over det som er felles mellom de fonologiske, semantiske og symbolske enhetene som inngår i to eller flere språklige uttrykk (Endresen 1996, 132-133).⁷

I henhold til dette teoretiske rammeverket kan altså bøyingsklasser sees på som overordnede generaliseringer eller skjema over bøyingsmønstre basert på likheter i det fonologiske og semantiske uttrykket (jf. Enger 1998, 35-36). For eksempel kan preteritumsendelsen *-te* i *kjøpte* identifiseres som den samme endelsen i *spiste* når taleren gjør en generalisering over det som er felles mellom disse og andre former som får denne endelsen i preteritum. Skjemaet vil da bestå av en generalisering over det fonologiske uttrykket /te/, den semantiske betydningen "fortid" og den symbolske relasjonen mellom de to.

En slik tilnærming til bøyingsklasser åpner for inndelinger på flere nivåer av verb i norsk, og ut fra denne typen kategorisering kan man se inndelingen av verb i henholdsvis svake og sterke verb som en overordnet gruppering av verb med visse fellestrekk, mens man på et lavere nivå kan dele de svake og sterke verbene inn i undergrupper i form av bøyingsklasser. En slik inndeling er vanlig, og ulike varianter av slike inndelinger finner man i de fleste grammatikker som tar for seg norske verb (jf. avsnitt 3.1.3). Men selv om man

⁶ Kognitiv grammatikk er én av flere modeller innenfor det bruksbaserte rammeverket. Ronald Langacker har vært særlig sentral for å utvikle denne modellen, se f.eks. Langacker (1987).

⁷ Innenfor kognitiv grammatikk ser man den mentale grammatikken som kun bestående av (I) semantiske, fonologiske og symbolske enheter, (II) skjemaer for disse enhetene og (III) kategoriseringrelasjoner mellom (I) og (II) (Langacker 1987, 53-54). Symbolske enheter består av relasjonen mellom en semantisk og en fonologisk enhet. Grammatiske mønstre er definert som skjematisk, symbolske enheter (Langacker 1987, 58).

baserer inndelingen av bøyingsklasser på likhetsrelasjoner og ikke krever absolutt samsvar mellom bøyingsformer blant medlemmer av samme klasse, kan kriteriene man skal bruke for inndeling i ulike klasser, være uklare. For eksempel kan det diskuteres om verbet SPØRRE med preteritum *spurte* skal tilhøre samme bøyingsklasse som verbet KJØPE med preteritum *kjøpte*. Begge verb får endelsen *-te* i preteritum, men kun SPØRRE har vokalveksling mellom ulike former i sitt paradigme. I østnorske og trøndske dialekter smelter dessuten konsonantforbindelsen *-rt* i preteritumsformen *spurte* sammen i en retrofleks uttale, noe som medfører ulik uttale av bøyingsendelsen i de to preteritumsformene. Skal vi da operere med en eller to bøyingsklasser for denne typen verb? Denne typen problemer er drøftet blant annet av Carstairs-McCarthy (2000), som påpeker flere problemer i forhold til inndeling i bøyingsklasser. Ett av dem er hvorvidt affigerende og ikke-affigerende bøyning (f.eks.vokalvekslinger) bør spille samme rolle når det gjelder inndelingen i klasser, et annet er hvorvidt affikser som står i komplementær distribusjon på grunn av fonologiske regler, skal regnes som markører for ulik bøyingsklassetilhørighet. I denne oppgaven vil jeg, i likhet med de fleste norske grammatikker, regne med at både svake og sterke verb kan deles inn i ulike bøyingsklasser. Dette innebærer at variasjon i form mellom ord som uttrykker de samme morfosyntaktiske trekkene, regnes som uttrykk for ulik bøyingsklassetilhørighet, enten denne variasjonen forårsakes av affigerende eller ikke-affigerende bøyning (vokalveksling/avlyd). Jeg vil imidlertid ikke regne allomorfi forårsaket av rent fonologiske regler som uttrykk for ulik bøyingsklassetilhørighet. Denne avgrensningen er også relativt vanlig i litteraturen, og brukes for eksempel av Wurzel (1989), Carstairs-McCarthy (1994) og Dammel (2011).

2.1.2 Hvorfor bøyingsklasser?

Fra et funksjonalistisk ståsted kan det være vanskelig å se hva fenomenet bøyingsklasser skulle tjene til (jf. Dammel 2011, 1). At ulike former uttrykker tilsynelatende det samme, kan sees på som et unødvendig og kompliserende fenomen ved det enkelte språk, i hvert fall fra en innlærers synspunkt. Likevel er bøyingsklasser utbredt i verdens språk, og systemene av bøyingsklasser er tilsynelatende også relativt stabile over tid.

Et mulig svar på spørsmålet i overskriften er selvfølgelig at det bare er slik. Det er mulig å tenke på bøyingsklasser som et spor fra tidligere språksteg, og synkront betrakte det som det Lass (1990, 81-82) kaller ”junk”, dvs. morfologisk materiale som tidligere uttrykte grammatiske distinksjoner, men som synkront ikke har noen funksjon. Aronoff (1994, 166-177) bruker bøyingsklassers eksistens og tilsynelatende arbitrærhet til å argumentere for at

morfologien utgjør en egen modul i grammatikken, og hevder at de komplekse bøyingsystemene i verdens språk ikke kan forklares ut fra fonologi, syntaks eller semantikk. Enkeltords bøyingsklassetilhørighet kan ifølge Aronoff like gjerne være helt tilfeldig og et rent morfologisk fenomen.

En tilnærming til bøyingsklasser som kun betrakter fenomenet som tilfeldig, eller som ”junk”, er ikke nødvendigvis heuristisk fruktbar, og oppmuntrer i første omgang ikke til en videre utforskning av fenomenet (jf. Wurzel 1989, 64; Enger 2003, 17). Lass (1990) beskriver imidlertid også hvordan såkalt ”junk” kan anta nye funksjoner i språket. I tråd med Lass’ observasjoner ser heller ikke Nübling (2008, 293) bøyingsklassetilhørighet som meningsbærende i utgangspunktet, men antyder at en mulig funksjon for bøyingsklasser kan være å øke antallet allomorfer i språket, slik at disse kan anta nye funksjoner på et senere tidspunkt. For eksempel kan et stammeaffiks som i utgangspunktet ikke har annen betydning enn å markere bøyingsklasse, reanalyseres som markør for et spesifikt morfosyntaktisk trekk, for eksempel som en pluralmarkør ved substantiv. At bøyingsklassemarkører kan reanalyseres og anta nye funksjoner i et diakront perspektiv, forklarer imidlertid ikke bøyingsklassers synkrone eksistens og stabilitet.

Carstairs-McCarthy (1994) argumenterer for at bøyingsklassemarkører også synkront kan ha en funksjon, fordi de indikerer hvordan de andre bøyingsformene i paradigmet ser ut. For eksempel indikerer presensformen *kastar* i nynorsk at preteritums- og supinumsformen av verbet er *kasta*. Det er altså snakk om en intraparadigmatisk funksjon, og formidling av en form for ”intramorfologisk” mening (jf. Carstairs-McCarthy 1994, 740; Enger 2007, 282).

At systemene av bøyingsklasser i ulike språk tilsynelatende er relativt stabile på tross av at de kompliserer det enkelte språks morfologi, er det imidlertid vanskelig å finne noen entydig forklaring på.

2.1.3 Hva bestemmer ords bøyingsklassetilhørighet?

Ulike faktorer ved et leksem kan ha betydning for hva slags bøyingsendelse ordet får, og i mange tilfeller også dets bøyingsklassetilhørighet. For eksempel kan fonologiske egenskaper ved ordet, som hvorvidt ordet slutter på stemt eller ustemt konsonant, legge visse føringer for den fonologiske realiseringen av en bøyingsendelse. I norrønt får for eksempel de svake verbene *KREFJA* (pret. *krafði*) og *VAKA* (pret. *vakti*) ulik fonologisk realisering av preteritumssuffikset *-ð-* fordi sluttkonsonantene i de to verbene er ulike med hensyn til

stemthet.⁸ Ragnarsdóttir, Simonsen og Plunkett (1999, 588) påpeker at det finnes enkelte, relativt systematiske, fonologiske fellestrekk blant de svake verbene som får henholdsvis *-a/-et* eller *-te/-de/-dde* i preteritum. Men også semantiske faktorer kan spille en rolle når det gjelder bøyning og bøyingsklassetilørighet. For eksempel tilhører substantiv som viser til nære slektninger, som *MÓÐIR*, *FADIR* og *BRÓÐIR*, en egen bøyingsklasse i norrønt. Men også avledningssuffikser kan være avgjørende for bøyingsklassetilørighet, for eksempel får alle verb som slutter på *-ere*, *-te* i preteritum på norsk, jf. verbet *STUDERE*, preteritum *studerte*.

Flere teoretikere har pekt på at medlemmene av samme bøyingsklasse ofte oppviser visse fellestrekk (f.eks. Nübling 2008, 284; Wurzel 1994, 43; Dammel 2011, 18-19), og dette momentet står kanskje særlig sentralt i den hovedsakelig tyske, språkteoretiske tilnærmingen naturlig morfologi (jf. Nübling 2008, 284). Innenfor naturlig morfologi står begrepet *naturlighet* sentralt. Enkelte språklige trekk kan regnes som mer naturlige enn andre, og dette vil blant annet ha betydning for ulike språklige fenomeners stabilitet og for språkets utvikling generelt. I et diakront perspektiv vil naturlige språklige trekk få større utbredelse, mens mindre naturlige trekk vil reduseres eller viskes ut (Wurzel 1994, 29). Et språklig trekk regnes som naturlig dersom det er utbredt, læres på et tidlig tidspunkt og er resistent mot språklig endring (Wurzel 1994, 30). Et av de sentrale prinsippene for naturlighet er samsvaret mellom én form og én funksjon, det såkalte *uniformitetsprinsippet*. Eksistensen av bøyingsklasser bryter med dette prinsippet, og kan dermed regnes som et markert trekk ved språk i et universelt perspektiv (Wurzel 1994, 32). Tidlige varianter av naturlig morfologi opererte kun med universell naturlighet, og støtte dermed på problemer i forhold til det tilsynelatende per definisjon markerte fenomenet bøyingsklasser. Wurzel introduserte imidlertid et skille mellom universell og språkspesifikk naturlighet i naturlig morfologi (jf. Wurzel 1989, 63ff.; Carstairs-McCarthy 1992, 231). Dette skillet innebærer at selv om eksistensen av bøyingsklasser kan sees på som markert i et universelt perspektiv, kan et ords bøyingsklassetilørighet regnes som mer eller mindre naturlig innenfor det enkelte språk. Fenomenet bøyingsklasser forholder seg dermed til prinsipper for naturlighet, men på et mer lokalt nivå. Dersom et ords bøyingsklassetilørighet skal kunne karakteriseres som naturlig, må dette ordet tilhøre den klassen som inneholder flest medlemmer med de samme *ekstramorfologiske egenskapene* som ordet. Ekstramorfologiske egenskaper kan for eksempel være semantiske, fonologiske eller prosodiske trekk, som dersom bøyingsklassetilørigheten

⁸ Den ulike fonologiske realiseringen skyldes her en fonologisk regel, og vil de ulike affiksene vil derfor ikke regnes som uttrykk for ulik bøyingsklassetilørighet (jf. avsnitt 2.1.1)

skal regnes som naturlig, må deles av de fleste medlemmene av klassen. Når bøyingsklasser knyttes opp mot slike fellestrekk, blir de mer naturlige og dermed også mer stabile. Stabile klasser mister ikke medlemmer til andre klasser, de overtar heller medlemmer fra andre klasser og er åpne for nydannelser (Wurzel 1994, 44). Andre forfattere, for eksempel Nübling (2008), har imidlertid påpekt at også bøyingsklasser uten ekstramorfologiske fellestrekk kan være stabile, og at enkelte ords bøyingsklassetilhørighet kan være stabil selv om den tilsynelatende ikke er motivert ut fra ekstramorfologiske⁹ fellestrekk.

Carstairs (1988, 74-75) regner heller ikke ekstramorfologiske egenskaper som avgjørende for bøyingsklassers stabilitet. I stedet vektlegger han at bøyingsklasser er organisert ut fra prinsippet om paradigmeøkonomi, som innebærer at antallet bøyingsklasser i et gitt språk vil være nærmere det logiske minimum enn maksimum med tanke på antallet mulige kombinasjonsmuligheter av ulike allomorfer gjennom bøyingsparadigmet. At bøyingsparadigmet på denne måten er logisk oppbygd, danner utgangspunkt for Carstairs-McCarthys hypotese om at bøyingsklassermarkører også kan ha en synkron funksjon fordi de indikerer hvordan resten av formene i et gitt paradigme vil se ut (jf. avsnitt 2.1.2).

Innenfor bruksbaserte tilnærminger er likhet, frekvens og minnestyrke sentrale forklaringsfaktorer når det gjelder ords bøyingsklassetilhørighet. Når et nytt ord kommer inn i språket, vil språkbrukeren ifølge bruksbasert teori gjøre generaliseringer ut fra de ordene den nye formen ligner mest på blant de ordene han eller hun kan fra før. Dette innebærer at ordet vil bli bøyd etter et allerede eksisterende skjema. Dersom språket har flere bøyingsklasser (dvs. skjema), er det sannsynlig at språkbrukeren velger å bøye det nye ordet i samsvar med det skjemaet som har flest "medlemmer" som ligner på det nye ordet. Valg av bøyingsklasse avhenger dermed både av semantisk og fonologisk likhet og typefrekvens (jf. Bybee 1988). Bøyingsmønstre med høy typefrekvens vil ha større sannsynlighet for å tiltrekke seg nye medlemmer enn de med lav typefrekvens (Ragnarsdóttir, Simonsen og Plunkett 1999, 579), noe som skyldes at frekvente og ikke-frekvente mønstre har ulik *minnestyrke*. Dette begrepet viser til hvor godt man husker et språklig trekk. Minnestyrken økes dersom det språklige trekket blir gjentatt mange ganger. Det at vi husker frekvente mønstre bedre enn ikke-frekvente mønstre, medfører at vi også har lettere for å benytte dem på nye enheter (jf. Endresen 1996, 125). Dette fører for eksempel til at sannsynligheten for at et nytt verb som

⁹ Nübling bruker her uttrykket "außerflexivisch" fordi også avledningsaffikser kan virke motiverende for bøyingsklassetilhørighet. Avledning regnes som en morfologisk prosess, og ifølge Nübling er dermed "außerflexivisch" en bedre term enn "außermorphologisch" (jf. Nübling 2008, 284).

kommer inn i språket skal bli bøyd svakt, er større enn sannsynligheten for at det vil bli bøyd sterkt, fordi svak bøyning er vanligere enn sterk. Innenfor de fleste bruksbaserte tilnærminger sees i utgangspunktet semantisk og/eller fonologisk likhet som en særlig sentral faktor for valg av bøyingsklasse, mens høy typefrekvens vil øke sannsynligheten for at et ord vil bøyes etter ett av flere tilgjengelige skjema (jf. Ragnarsdóttir, Simonsen og Plunkett 1999, 579). De ulike skjemaenes åpenhet for ulike fonologiske former vil imidlertid variere, noe som kan ha betydning for skjemaets produktivitet. Ifølge Bybee (1995, 430) er fonologisk åpenhet og typefrekvens de avgjørende faktorene når det gjelder nye ords bøyingsklassetilhørighet.

Innenfor generativ grammatikk regner man med at regelmessige former dannes ved hjelp av regler i den mentale grammatikken, slik at kun grunnformen av et ord som bøyes regelmessig, trenger å være lagret i det mentale leksikonet. Ved uregelmessige former må leksikoninnførselen merkes som unntak, dvs. med informasjon om bøyingsklasse. Nye ord som kommer inn i språket, vil ifølge generativ teori mest sannsynlig bli bøyd etter det regelmessige mønsteret. Nye ord vil dermed bøyes etter regel, og ikke merkes som unntak (jf. Matthews 1991, 126-130). Også Pinker (1991, 532; 1999, 118) hevder at regelmessige former dannes ved hjelp av regel, mens uregelmessige former blir memorert. Regelen kan i prinsippet gjelde for alle ord, og virker uavhengig av fonologiske egenskaper og frekvens. Dersom uregelmessige mønstre oppviser produktivitet, kan dette forklares med at de ligner på andre ord som bøyes uregelmessig, og dermed assosieres med disse. Dette ansees imidlertid å være et relativt sjeldent fenomen.

Innenfor bruksbaserte tilnærminger regner man ikke ords bøyingsklassetilhørighet som bestemt av regler. Det er snarere tale om at ulike faktorer kan virke mer eller mindre motiverende for ords bøyingsklassetilhørighet. Tanken om at visse faktorer kan motivere for en spesiell bøyingsklassetilhørighet, samsvarer med synet på hva som påvirker bøyingsklassetilhørighet innenfor naturlig morfologi, selv om dette rammeverket til forskjell fra bruksbasert teori også regner med morfologiske regler (jf. avsnitt 5.5.2 og 5.5.3). At bøyingsklassetilhørigheten er motivert, innebærer at ord som innehar visse egenskaper, vil oppvise en tendens til å tilhøre eller til å kunne slutte seg til visse bøyingsmønstre. Motivasjon er slik sett et løsere begrep enn regel, og innebærer i motsetning til regler ikke at motiverende faktorer i seg selv bestemmer ords hvilken bøyingsklasse et ord hører til.

2.1.4 Om bøyingsklassetilhørighet og semantikk ved verb – tidligere forskning

På tross av at det hersker relativt stor uenighet mellom ulike språkteoretiske retninger når det gjelder den mentale prosesseringen av verb, er det tilsynelatende en viss enighet om at forskjellen mellom svake og sterke verb i germanske språk kun er en forskjell i form (jf. Baayen og Martín 2005, 666). Dersom det virkelig er slik, betyr det at verb oppfører seg annerledes enn substantiv på dette området, da det for flere grupper av substantiv er relativt enkelt å påpeke korrelasjoner mellom bøyingsklasse og semantikk (jf. avsnitt 5.4.1). Et eksempel på dette er den tidligere nevnte gruppen av slektskapsord i norrønt, der substantiv som betegner nære familierelasjoner, får en egenartet bøyning (jf. avsnitt 2.1.3 og 5.4.1). At det finnes enkelte, systematiske unntak fra det antatte prinsippet om uavhengighet mellom bøyingsklasse og semantikk for verb, er likevel allment kjent. Parverb er ett eksempel, preterito-presentiske verb et annet. Ved parverb er bøyingsklassetilhørighet bestemt av verbets transitivitet, mens det ved de preterito-presentiske verbene er en klar sammenheng mellom det å uttrykke modalitet og å tilhøre en egen bøyingsklasse. Med andre ord oppviser medlemmene av en og samme bøyingsklasse felles semantiske (dvs. ekstramorfologiske) egenskaper når det gjelder disse gruppene av verb.

Enkelte forfattere har også påpekt at verb med uregelmessig bøyning oftere er momentane enn regelmessige verb. For eksempel undersøker Quirk (1970) den lille gruppen av engelske verb som kan få enten *-ed* eller *-t* i preteritum, med henblikk på aspektuelle egenskaper, og konkluderer med at den uregelmessige endelsen *-t* ofte brukes for å uttrykke ikke-durativt aspekt. Tobin (1993) hevder at den aspektuelle egenskapen *resultativ* (telisk, momentan) i motsetning til *prosessuell* (durativ) er forbundet både med semantisk markerthet og uregelmessig bøyning i engelsk. Karlsson og Sahlquist (1974, 77) viser til at ved enkelte svenske verb som både oppviser opprinnelige, sterke former og nyere, svake former, uttrykker de sterke formene momentanitet i større grad enn de svake, som i stedet får en "förstärkt iterativ-frekventativ eller kontinuativ betydelse".

At verbs semantikk kan ha betydning for om et annet verb i den umiddelbare konteksten blir bøyd sterkt eller svakt, er påvist gjennom flere psykolingvistiske forsøk. Bybee og Slobin (1982, 282) påpeker at semantiske relasjoner mellom verb kan føre til at forsøkspersonen oppgir "feil" preteritumsform av engelske verb i kliniske forsøk, og Ramscar (2002) beskriver fem ulike forsøk som alle illustrerer at semantisk likhet kan være avgjørende for forsøkspersoners valg av preteritumsform ved engelske verb. At semantikk kan påvirke

valg av bøyingsform, indikerer at semantikk og bøyning ikke kan tilhøre mer eller mindre atskilte moduler i språkbrukernes interne grammatikk, slik det særlig har vært hevdet innenfor det generative rammeverket (jf. avsnitt 5.5.1). Semantiske egenskaper ved verbet selv eller assosiasjoner taleren gjør mellom ett verb og et annet, semantisk lignende verb, kan med andre ord påvirke måten verb bøyes på, noe jeg vil komme tilbake til flere ganger i denne oppgaven.

I forlengelsen av disse forsøkene har enkelte forskere ønsket å undersøke om det er mulig å identifisere generelle semantiske forskjeller mellom regelmessige og uregelmessige verb. Baayen og Martín (2005) undersøker dette ved hjelp av ordnett¹⁰ og korpus for tysk, engelsk og nederlandsk. Gjennom å trekke ut verbene fra ulike synonymsett der ord fra ulike ordklasser er organisert ut fra felles betydning, påviser de at uregelmessige verb oppviser større semantisk tetthet (eng. "semantic density") enn de svake. Større semantisk tetthet innebærer at uregelmessige verb har flere betydninger enn regelmessige, og at de i sterkere grad er forbundet med hverandre i det mentale leksikonet. På bakgrunn av de undersøkelsene de har gjennomført, hevder Baayen og Martín at: "there is a conspiracy of subtle probabilistic (graded) semantic distributional properties that lead to irregulars having somewhat different semantic properties compared to regulars" (Baayen og Martín 2005, 669). Baayen og Martín understreker at de på ingen måte hevder at bøyning er styrt av semantiske "regler", men at det er visse generelle forskjeller mellom regelmessige og uregelmessige verbs semantiske egenskaper (Baayen og Martín 2005, 669). Forskjellen mellom sterke og svake verb er dermed ikke bare en forskjell i form, det er mulig å finne systematiske, semantiske ulikheter mellom regelmessige og uregelmessige verb. Baayen og Martíns funn er dermed svært interessante i forhold til min hypotese om sterke verb og semantiske fellestrekk, selv om disse ikke har undersøkt verb med henblikk på momentanitet.

2.2 Om aspekt og aksjonsart

2.2.1 Generelt

Som tidligere nevnt er en av oppgavens hovedhypoteser at enkelte verbs bøyingsklassetilhørighet er semantisk motivert, og knyttet til aspektuelle egenskaper ved

¹⁰ Et ordnett er en database der ord er organisert ut fra semantiske relasjoner i såkalte synonymsett. Et eksempel på verb tatt ut fra ett synonymsett er "*breath, take a breath, respire*" (Baayen og Martín 2005, 670).

verbet, nærmere bestemt den semantiske faktoren *momentanitet*. I dette avsnittet vil jeg definere begrepet *aspektuelle egenskaper* nærmere.

Begrepet aspektuelle egenskaper står i nær tilknytning til to lingvistiske termer: *aspekt* og *aksjonsart*. Disse begrepene brukes og defineres noe ulikt i ulike deler av litteraturen. Comrie (1976, 3) gir i sin bok *Aspect* følgende generelle definisjon av aspekt: "Aspects are different ways of viewing the internal temporal constituency of a situation". Aspekt viser med andre ord til hvordan man ser handlingens interne tidsforløp. For eksempel kan taleren legge vekt på det imperfektive aspekt, dvs. situasjonens interne utvikling eller utstrekning i tid, eller det perfektive aspekt, der situasjonen betraktes som en avsluttet helhet (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 644).

Informasjon om verbhandlingens interne tidsforløp kan uttrykkes på ulike måter i ulike språk. Comrie (1976) stiller i sin definisjon av aspekt ingen krav til hvordan det interne tidsforløpet skal uttrykkes språklig, for eksempel om dette uttrykkes gjennom bøyning eller leksikalsk, dvs. gjennom verbets inherente semantiske egenskaper. I mange språk er aspekt en egen bøyingskategori, slik at aspekt uttrykkes gjennom bøyning av verbet. Dette gjelder både for språk som er relativt nært beslektet med norsk, som russisk og fransk, og for språk som må betraktes som mer fjerne, for eksempel semittiske språk (jf. Vannebo 1969, 14).

En del forfattere velger i utgangspunktet å reservere begrepet *aspekt* for de språkene der aspekt er en egen bøyingskategori (f.eks. Vannebo 1969; Faarlund, Lie og Vannebo 1997; Bybee 1985). Som kjent er aspekt ingen bøyingskategori i skandinavisk. Dersom man velger å avgrense begrepet på denne måten, gir det derfor liten mening å snakke om aspekt i norsk. Ifølge *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 644) må aspekt i norsk brukes i forhold til ulike typer syntaktiske konstruksjoner som uttrykker det samme som den grammatiske kategorien aspekt gjør i andre språk, hvis man først velger å bruke dette begrepet.

Det andre sentrale begrepet i denne sammenhengen er *aksjonsart*. I den litteraturen som skiller aspekt fra aksjonsart, viser aksjonsart som regel til aspektuell informasjon som uttrykkes leksikalsk (f.eks. Bybee 1985; Faarlund, Lie og Vannebo 1997; Vannebo 1969). Ifølge *Norsk referansegrammatikk* har aksjonsart å gjøre med handlingens interne tidsforløp slik dette defineres av verbet eller verbfrasens semantikk. Aksjonsart kan dermed sies å være en mer objektiv kategori enn aspekt, fordi den er mer uavhengig av situasjonen som omtales og talerens perspektiv. *Norsk referansegrammatikk* understreker at det ved aksjonsart dreier

seg om iboende leksikalske egenskaper ved verbet, og ikke talerens subjektive vurderinger (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 637-638).

Som nevnt brukes begrepene *aspekt* og *aksjonsart* på ulikt vis i ulike deler av litteraturen, og det er heller ikke alle forfattere som bruker begrepet aksjonsart. For eksempel skriver Comrie heller om "aspect and inherent meaning", og bruker termen *aspect* som et samlebegrep både for aspektuell informasjon uttrykt gjennom bøyning og for den aspektuelle informasjonen som formidles gjennom verbets inherente semantikk (Comrie 1976, 6fn.; 41).

Både aspekt, aksjonsart og den i norsk sentrale bøyingskategorien tempus forholder seg til begrepet tid, men på ulik måte. Comrie (1976, 5) understreker at tempus i motsetning til aspekt er en deiktisk kategori som plasserer en handling i tid i forhold til et annet tidspunkt eller en annen situasjon. Aspekt (herunder aksjonsart) forholder seg imidlertid ikke til andre tidspunkter eller situasjoner, men handler kun om tidsforholdene innenfor den gitte situasjonen og hvordan taleren forholder seg til disse. Den samme avgrensningen gjør Vannebo (1969, 21), i det han påpeker at aksjonsarten ikke forholder seg til den subjektive tidsforestillingen til taleren, men at det avgjørende for de aksjonsartstypene som relaterer seg til tid, er selve verbalaktiviteten.

I denne oppgaven vil begrepene aspekt, aksjonsart og aspektuelle egenskaper bli brukt på følgende måte:

Aspektuelle egenskaper: Begrepet viser til det interne tidsforholdet innenfor en gitt situasjon slik dette uttrykkes enten gjennom bøyning eller gjennom verbets leksikalske betydning.

Begrepet omfatter både aspekt og aksjonsart slik disse begrepene her blir definert.

Aspekt: Betegner en bøyingskategori, der aspektuell betydning kommer til uttrykk gjennom bøyning av verbet.

Aksjonsart: Betegner aspektuell betydning som kommer til uttrykk leksikalsk, dvs. gjennom verbets semantikk. Aksjonsart vil dermed også være det begrepet som vil stå mest sentralt i diskusjonen om spesielle aspektuelle egenskaper ved sterke verb.

Denne begrepsbruken samsvarer i store trekk med for eksempel Vannebo (1969) og *Norsk referansegrammatikk*, som begge skiller mellom aspekt og aksjonsart og tillegger de to begrepene ulik betydning. I definisjonen av aksjonsart, og også i min analyse av om verb er momentane, har jeg imidlertid ikke forholdt meg til at også utfyllinger i verbfrasen kan ha betydning for hvordan verbets aksjonsart framstår, slik *Norsk referansegrammatikk* påpeker,

men har av praktiske årsaker kun forholdt meg til det enkelte leksem (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 637-638).

2.2.2 Mer om aksjonsart

Som kjent uttrykkes ikke aspektuell betydning gjennom bøyning i norsk. Imidlertid er det mulig å klassifisere verb etter aksjonsart, og å skille mellom flere ulike faktorer som har betydning for verbets aksjonsart også her.

I litteraturen om aksjonsart deles aksjonsartene inn på ulike måter, med ulike betegnelser og ut fra ulike kriterier. For eksempel skiller Vendler (1967, 106) mellom fire ulike "time schemata"¹¹ for verb: *Achievements*, *accomplishments*, *states* og *activities*, mens Nilsen (1991, 25) bruker termene *prosedyre*, *prosess*, *tilstand* og *hendelse*. Også Nicolay (2007), Comrie (1976) og Tobin (1993) deler inn og avgrensner de ulike aksjonsartene på ulikt vis. *Norsk referansegrammatikk* navngir ikke alle de ulike aksjonsartene eksplisitt, men bruker begrepene *overgangsverb*, *aktivitetsverb* og *tilstandsverb* i sin oversikt over faktorer med betydning for verbs aksjonsart (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 641).

Felles for de ulike forfatterne som er nevnt her, er tanken om at verb som hører inn under de ulike aksjonsartskategoriene, bærer med seg ulik leksikalsk informasjon om verbhandlingens forhold til og utstrekning i tid. For eksempel vil verbet DREPE referere til en handling som nok kan ha en viss utstrekning i tid, men som samtidig innebærer en forestilling om et definitivt slutt punkt. Verbet VITE viser derimot til en tilstand med en viss, men uspesifisert, utstrekning i tid. Dette verbet bærer dermed heller ikke med seg en forestilling om et absolutt slutt punkt som del av dets inherente betydning. De to verbene DREPE og VITE vil derfor klassifiseres som ulike med hensyn til aksjonsart.

Aksjonsartene beskrives nærmere ved hjelp av den eventuelle tilstedeværelsen av ulike semantiske trekk. Hvilke trekk som skal være til stede ved hver enkelt aksjonsart, og hvilke trekk som regnes som relevante for fenomenet aksjonsart generelt, varierer imidlertid hos ulike forfattere, i likhet med betegnelsene på de ulike aksjonsartstypene. *Norsk referansegrammatikk* opererer med fire semantiske faktorer som enten kan være til stede eller ikke, og som har betydning for verbhandlingens aksjonsart: *durativ*, *dynamisk*, *telisk* og *iterativ*. Flere av faktorene kan være til stede samtidig, og det er kombinasjonen av ulike

¹¹ Vendlers begrep "time schemata" tilsvarer termen "aksjonsart" hos andre forfattere, f.eks. Nicolay (2007), Faarlund, Lie & Vannebo (1997), Nilsen (1991) (jf. Nilsen 1991, 25).

faktorer som avgjør verbets aksjonsart. De fire faktorene i *Norsk referansegrammatikk* beskrives på følgende måte:

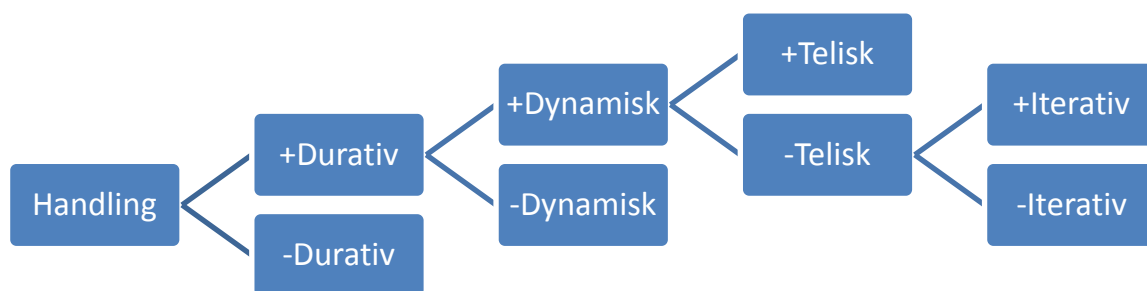
Durativ: Dersom et verb uttrykker en handling som har utstrekning i tid uten avgrensning, er verbet durativt (f.eks. BO). Dersom faktoren durativ ikke er til stede, og verbet viser til en handling som ikke har utstrekning i tid, er verbet momentant (f.eks. SKVETTE). Momentane verb er samtidig alltid dynamiske, fordi det ikke er mulig å forestille seg en varig tilstand innenfor et svært kort tidsrom (jf. Comrie 1976, 50).

Dynamisk: At verbet er dynamisk, innebærer at det viser til en forandring i tilstand, eller at en situasjon innebærer vedvarende aktivitet (f.eks. ARBEIDE). Begrepet dynamisk har sin motsetning i statisk (f.eks. VITE).

Telisk: Durative verb kan betegne en handling som samtidig bærer i seg en forestilling om et slutt punkt (f.eks. DREPE). I så fall er aksjonsarten telisk. Hvis verbet ikke bærer med seg forestillingen om et slutt punkt, er verbet atelisk (f.eks. ARBEIDE).

Iterativ: Et iterativt verb viser til en handling som forutsetter gjentakelse av en form for aktivitet (f.eks. BLAFRE).

Den hierarkiske ordningen av faktorene presenteres på følgende måte i *Norsk referansegrammatikk*:

(Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 641)

Som nevnt er det kombinasjonen av ulike faktorer som bestemmer verbets aksjonsart. For eksempel er verbet ARBEIDE i *Norsk referansegrammatikk* klassifisert som et aktivitetsverb med en kombinasjon av faktorene + durativ, + dynamisk, - telisk, - iterativ. Det primære skillet når det gjelder verbs aksjonsart, går ifølge oversikten i *Norsk referansegrammatikk* mellom verb som har faktoren + durativ og de som ikke har det (dvs. momentane/punktuelle

verb). De momentane verbene er som nevnt alltid dynamiske, selv om dette ikke framgår direkte av den grafiske framstillingen. De kategoriseres imidlertid ikke videre som teliske eller iterative. Forfatterne av *Norsk referansegrammatikk* påpeker samtidig at skillet mellom momentane og teliske verb kan være problematisk, for eksempel for verbet DØ, som i mange tilfeller vil vise til en handling med kort utstrekning i tid, men som ikke nødvendigvis gjør det. Dette illustreres bl.a. med eksemplet *Han var døende*, der predikativet indikerer at det å dø kan være en prosess med utstrekning i tid (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 641). Andre verb kan kanskje oppfattes som mer problematiske her, for eksempel DREPE eller DRUKNE, som vanskelig kan kombineres med tidsadverbialer som viser til utstrekning i tid, men som samtidig viser til en handling med en forestilling om et obligatorisk slutt punkt, jf. eksempelet *?Han druknet i timevis* (se også avsnitt 4.1.1).

*Norsk referansegrammatikk*s hierarkiske ordning av faktorer med betydning for verbs aksjonsart er på ingen måte allmenn i litteraturen, og det er mulig å finne inndelinger som avgrenser aksjonsartkategoriene annerledes. For eksempel har Nicolay (2007) valgt en ganske annen ordning av de semantiske faktorene i sitt arbeid med aksjonsart i tysk, der faktoren *dynamisk* (+/- *stativ* i Nicolays terminologi) er satt som det øverste kriterium i hierarkiet av faktorer, og der verb også kan klassifiseres som både teliske og momentane (se Nicolay 2007, 231 for en oversikt). *Norsk referansegrammatikk*s inndeling avviker også noe fra Comries (1976) og Vendlers (1967) respektive inndelinger av ulike aksjonsartstyper.

I denne oppgaven er det faktoren +/-durativ, dvs. hvorvidt verbet er momentant, som vil stå mest sentralt, og det er heller ikke rom for en utførlig drøfting av ulike aksjonsartstyper i norsk. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i inndelingen i *Norsk referansegrammatikk*, men også bruke andre forfatteres kriterier for å definere verbs aksjonsart som momentan. Disse kriteriene vil jeg komme nærmere tilbake til nærmere i avsnitt 4.1.1.

2.3 Ekspressive språklige uttrykk

Det er et velkjent fenomen at mennesker kan bruke ulike realiseringer av språklige variabler i ulike situasjoner. Fra sosiolingvistisk forskning vet vi at for eksempel hvor formell en situasjon er, har betydning for de språklige valgene personer gjør (jf. f.eks. Papazian og Helleland 2005, 37). På samme måte kan språkbruken variere ut fra talerens sinnsstemning, noe bruken av enkelte interjeksjoner og banneord er ett eksempel på. Denne typen ord har få andre funksjoner enn å gi uttrykk for talerens indre emosjonelle tilstand, for eksempel å gi

uttrykk for smerte, sinne eller glede, og brukes gjerne i situasjoner der taleren på en eller annen måte er følelsesmessig engasjert (jf. Sveen 2005a, 77). Med andre ord kan pragmatiske forhold i talesituasjonen påvirke måten vi snakker på.

Hübler (1998, 1-3) beskriver *ekspressivitet* som en av språkets sentrale, kommunikative funksjoner. Ekspressivitet innebærer at subjektet gir uttrykk for følelser og personlige evalueringer. Talerens indre tilstand formidles, ifølge Hübler, ikke bare eksplisitt gjennom å identifisere og beskrive følelser gjennom konkrete utsagn, men også mer subtilt ved at taleren gjør visse grammatiske valg framfor andre. Taleren vil dermed kunne ta i bruk språkets ulike dimensjoner for å kunne gi uttrykk for aspekter ved sin indre tilstand, noe som kan komme til uttrykk gjennom både leksikalske, fonologiske og morfologiske virkemidler (Hübler 1998, 2,13).

At det lydlige uttrykket kan endre seg i visse følelsesmessige tilstander, er også kjent fra tidlig norsk språkforskning. Broch (1927, 2) beskriver hvordan ”emotionell” eller ”ekspressiv” tale fører til unntak fra lydlovene og kan ta ”en bestemt lyd i sin særlige bruk”. Broch illustrerer dette blant annet gjennom å vise til at ulike uttalevarianter av konsonantforbindelsen ”sl” i datidens Oslomål fordelte seg ulikt ut fra situasjon og omtalt tema innad i de ulike sosiale klassene. For eksempel ble ordet KOSELIG som regel uttalt [ko:ʃli] og ikke [ko:selig] også i de såkalt dannede klasser fordi denne uttalen følte mer ”intim”, selv om uttalen [ʃ] i innlyd ellers var stigmatisert (Broch 1927, 5).

Selv om Brochs tanker om at spesielle språklige trekk ofte brukes når taleren er følelsesmessig engasjert, i noen grad videreføres i moderne språkviteskapelig litteratur, blir det sjelden spesifisert hva begrepet *ekspressive uttrykk* eller tilsvarende termer betyr. For eksempel viderefører Papazian (1994, 15) og Kristoffersen og Simonsen (2008, 104) Brochs bruk av ordet *ekspressiv* uten å diskutere begrepet nærmere. I denne oppgaven vil *ekspressive uttrykk* vise til ytringer som formidler emosjonelt innhold i vid forstand, og som gir uttrykk for talerens subjektive evalueringer eller hans eller hennes indre følelsesmessige tilstand. Begrepet brukes dermed annerledes enn hos for eksempel Hopper og Traugott (2003, 23-24), der ”expressivity” brukes om uttrykksfylde og semantisk betydning mer generelt.

3 Verbale bøyingsklasser i norsk

3.1 Bøyingsklasser ved norske verb

Det overordnede skillet mellom ulike klasser av verb i norsk går mellom sterke og svake verb. *Norsk referansegrammatikk* definerer svake verb som (verb som) ”danner preteritum ved at det legges en bøyingsendelse til stammen, slik at vi får en tostavellesform” (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 479). For eksempel danner det svake verbet KJØPE tostavet preteritum ved hjelp av endelsen -te, dvs. *kjøpte*. De sterke verbene er verb som ”vanligvis danner preteritum ved forandring av rotvokalen (avlydsveksel) og uten tillegg av en ny stavelse, slik at vi får en enstavellesform” (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 479). For eksempel danner det sterke verbet BITE enstavet preteritum med vokalveksling, preteritum *beit*. De sterke og svake hovedgruppene kan videre deles inn i mindre bøyingsklasser der medlemmene av de ulike bøyingsklassene bøyes noe ulikt. Fordi denne oppgaven tar utgangspunkt i en undersøkelse av norske verb, vil jeg dette kapitlet gjøre rede for verbale bøyingsklasser i norsk, både deres utvikling fra tidligere språksteg og hvordan fenomenet arter seg i moderne norsk.

3.2 Litt diakroni

De verbale bøyingsparadigmene i indoeuropeisk var, i likhet med paradigmene til sterke verb i moderne norsk, basert på avlydsvekslinger. På dette språksteget uttrykte imidlertid de ulike avlydstrinnene aspektuelle distinksjoner, og ikke tempus som i moderne germanske språk. I stedet for å uttrykke når en handling skjedde i tid, slik verbets ulike bøyingsformer gjør i moderne norsk, ga de ulike bøyingsformene informasjon om for eksempel hvorvidt en handling var durativ, momentan eller avsluttet (jf. Skard 1976, 12). I indoeuropeisk eksisterte ennå ikke skillet mellom svake og sterke verb fordi alle verb dannet sine ulike bøyingsformer gjennom avlydsveksel. Svake verb, dvs. verb som danner preteritum ved hjelp av dentalsuffiks, regnes som en tidlig germansk innovasjon, og fantes ikke på eldre språksteg (Skard 1976, 14). I urnordisk finner man imidlertid eksempler på svake verb, noe som er dokumentert gjennom runeinnskrifter. For eksempel er *-d-* i preteritumsformen *tawido* på den såkalte gullhornsinnskriften¹² et preteritumsmarkerende dentalsuffiks. Denne innskriften

¹² Hele innskriften lyder ”ek HlewagastiR holtijaR horna tawido”, og kan oversettes til ”eg Legjest holtingen laga hornet” (Torp og Vikør 2003, 33)

stammer antakelig fra 400-tallet e.Kr., og denne typen preteritumsformer er funnet i flere runeinnskrifter fra denne perioden (jf. Berulfsen 1967, 144; Torp og Vikør 2003, 33).

Fram til og med det urnordiske språksteget er det mulig å dele inn både verb og substantiv etter hvilke stammesuffiks de er bærere av. De ulike stammesuffiksene gir en klar indikasjon på hvilke bøyingsendelser ordet vil få gjennom sitt paradigme, og fungerer dermed som en åpen markør for bøyingsklassetilhørighet. De ulike stammesuffiksene har også gitt opphav til de gamle bøyingsklassenes navn, for eksempel *ō*-konjugasjon, *ja*-konjugasjon og *ija*-konjugasjon.¹³ I løpet av synkoptida ble imidlertid store deler av de urnordiske stammene borte, og i norrøn tid er det for det store flertallet av verbene ikke lenger mulig å dele inn verb eller substantiv etter hvilke stammesuffiks de ulike ordene synkront er bærere av (Haugen 2001, 69).

Selv om bøyingsklassetilhørighet etter urnordisk tid ikke kan sees direkte ut fra formen på stammesuffikset, ble de ulike bøyingsklassene relativt godt bevart både for substantiv og verb også etter denne perioden. Haugen (2001, kap. 12) opererer med sju hovedklasser av sterke verb og tre av svake i sin oversikt over verbbøyingen i norrønt, en inndeling som i stor grad samsvarer med inndelingen man får dersom man gjør en diakron inndeling basert på de eldre stammesuffiksene. I tillegg til de hovedklassene Haugen opererer med, kommer preterito-presentiske verb og diverse undergrupper innenfor hovedklassene, for eksempel en rekke verb med *j*- og *v*-innskudd.¹⁴ Hvor mange verbale bøyingsklasser det egentlig finnes i norrønt, kan imidlertid diskuteres, og avhenger naturlig nok av hvilke kriterier man legger til grunn.

Dersom man ser på hovedgruppene de ulike norrøne og norske grammatikkene regner med, har antallet klasser holdt seg relativt stabilt også fra norrønt til moderne norsk. For eksempel regner *Norsk referansegrammatikk* med sju sterke klasser og to hovedklasser svake verb, et antall som samsvarer godt med Haugens inndeling av hovedklasser i norrønt. De svake hovedklassene i *Norsk referansegrammatikk* kan i likhet med Haugens hovedklasser

¹³ Dette gjelder de svake verbene. De sterke verbene deles som regel inn etter hvilken avlydsrekke de følger, og ikke etter stammesuffiks.

¹⁴ Det er rimelig å regne fenomener som *j*- og *v*-innskudd som uttrykk for ulik bøyingsklassetilhørighet fordi denne typen innskudd endrer formen på bøyingssuffikset uten at dette nødvendigvis er bestemt av fonologiske regler. For eksempel vil verbet HENGJA få *j*-innskudd før alle bøyingsendelser på *-a* og *-u* i infinitiv og presens. Verbet FELLA vil derimot ikke få slikt innskudd. Ved disse to verbene er det ingen åpenbare fonologiske årsaker til denne forskjellen, og innskuddet kan derfor regnes som uttrykk for ulik bøyingsklassetilhørighet (jf. Haugen 2001, 86-87).

deles opp videre i flere mindre bøyingsklasser, men i moderne norsk er det ulike affikser og vokalveksling gjennom paradigmet, og ikke for eksempel *j-* eller *v-innskudd* man da må ta hensyn til.¹⁵ Selv om antallet bøyingsklasser er redusert fra norrønt til moderne norsk, kan antallet bevarte, verbale bøyingsklasser framstå som påfallende høyt med tanke på at antallet former i det verbale bøyingsparadigmet er kraftig redusert fra norrønt til moderne norsk (jf. Enger 2007, 293). Overgangen fra norrønt til moderne norsk medførte tap av bøyingskategoriene person, tall og modus ved verb, noe som reduserte antall former i verbparadigmet betraktelig. Likevel har norsk i tillegg til å bevare de en stor del av de verbale bøyingsklassene fra norrønt også fått en ny bøyingsklasse som ikke fantes på dette språksteget, der verb på lang utlydende vokal får endelsen /de/ i preteritum (f.eks. TRU, pret. *trudde*). Denne bøyingsklassen finnes nå både i norsk, svensk og færøysk, men er først dokumentert fra midten av 1300-tallet (Dammell 2009, 15).

Ved norrøne verb kommer ulik bøyingsklassetilhørighet til uttrykk både gjennom affigering og vokalvekslinger, og det samme er tilfellet for verb i norsk. Det som imidlertid har endret seg en del, er hvilke bøyingskategorier bøyingsklassetilhørigheten kommer til uttrykk i. I norrønt kommer bøyingsklassetilhørighet primært til uttrykk gjennom markeringen av tempus og person, for eksempel er det forskjell på presens- og preteritumssuffikset i 3. person entall ved svake verb i ulike bøyingsklasser. Dette kan illustreres med de tre verbene KALLA, KREFJA og DÓMA som alle tilhører ulike bøyingsklasser, og som i 3. person entall bøyes henholdsvis *kallar*, *krefr* og *dómir* (presens) og *kallaði*, *krafði* og *dómði* (preteritum). Ved sterke verb kan bøyingsklassetilhørigheten også komme til uttrykk gjennom tallbøyingen, i og med at preteritum flertall representerer et eget avlydstrinn. For eksempel representerer preteritum flertallsformen et eget avlydstrinn i bøyingsparadigmet til verbet FINNA, (a verbo *finna*, *finnr*, *fann*, *fundu*, *fundit*), der *fann* og *fundu* er henholdsvis preteritum entall og preteritum flertall 3. person av dette verbet. I moderne norsk kommer bøyingsklassetilhørighet kun til uttrykk gjennom tempusmarkeringen, som er den verbale bøyingskategorien som er best bevart fra norrønt.

Selv om både antallet bøyingsklasser og måten bøyingsklasser kommer til uttrykk på, har forandret seg noe fra norrønt til moderne norsk, kan de verbale bøyingsklassene betraktes

¹⁵ Eksempel på at også svake verb kan ha vokalveksling, ser vi ved verb av typen TELJE, pret. *talde*. Denne vokalvekslingen er ikke et resultat av avlyd, men omlyd der en nå bortfalt fremre vokal i ordets stamme på et tidligere språksteg har ført til vokalveksling gjennom paradigmet.

som et relativt konsistent system. Systemet av bøyingsklasser er godt bevart, på tross av at språket har gjennomgått store forandringer fra norrønt til i dag.

3.2.1 Bøyingsklasser ved norske verb og bøyingsklassers utvikling mer generelt

Utviklingen av det verbale bøyingsklassesystemet i norsk samsvarer godt med de utviklingstrekkene Nübling (2008) og Dammel (2011) hevder bøyingsklasser generelt vil følge i et diakront perspektiv. Ifølge Nübling og Dammel vil bøyingsklasser gå fra å være åpent markerte gjennom stammeelementer til å komme til uttrykk gjennom markørene for ulike bøyingskategorier, noe vi nettopp ser i overgangen mellom urnordisk og norrønt.

Utviklingen av de norrøne verbale bøyingsklassene samsvarer også med disse forfatterens utsagn om hvilke bøyingskategorier bøyingsklassetilhørigheten i et diakront perspektiv vil tendere til å komme til uttrykk i. Bøyingsklassetilhørighet vil ifølge Dammel og Nübling tendere til å knytte seg opp mot de mest relevante bøyingskategoriene, og samtidig knytte seg til det formelt og semantisk markerte trekket innenfor den aktuelle kategorien (Nübling 2008, 288; Dammel 2011, 275). At bøyingsklassen vil knytte seg til det markerte trekket innenfor den aktuelle bøyingskategorien, innebærer for eksempel at bøyingsklassetilhørighet heller vil komme til uttrykk gjennom preteritumsformen enn gjennom presensformen, fordi denne både formelt (f.eks. gjennom endelse) og semantisk er markert.

Begrepet *relevans* er hentet fra Bybee (1985), der Bybee argumenterer for at de semantiske faktorene *relevans* og *generalitet* vil ha betydning for om et grammatisk trekk vil uttrykkes gjennom bøyning i et gitt språk. At en grammatisk kategori er relevant, vil si at dens betydning¹⁶ påvirker den leksikalske stammens betydning direkte. For eksempel regnes aspekt som en relevant kategori ved verb fordi hvorvidt man legger vekt på det perfekte eller imperfektive aspekt, vil ha direkte påvirkning på hvordan verbalhandlingen framstår, for eksempel som vedvarende eller avsluttet (Bybee 1985, 15).

Generalitet viser til i hvilken grad en grammatisk kategori kan uttrykkes på medlemmene av en ordklasse. Dersom en kategori skal ha høy generalitet, må den kunne uttrykkes på tilnærmet alle ord som tilhører klassen. For eksempel kan det oppgis tidsreferanse ved alle handlinger, og tempus er dermed en kategori med høy generalitet for verb. Hvis betydningen kategorien tilfører, er for relevant, og dermed for spesifikk, vil den

¹⁶ Eksempler på grammatisk betydning kan være "fortid" eller "flertall".

derimot ikke kunne overføres på alle verb, og vil da heller tendere til å uttrykkes leksikalsk enn gjennom bøyning. For eksempel kan retning kun uttrykkes ved bevegelsesverb som KLATRE, der dette betydningselementet blir uttrykt leksikalsk. Retning er ikke et betydningselement som kan tilføres alle verb, for eksempel vil det være meningsløst å angi retning for verbet SOVE. Denne betydningen vil dermed heller ikke uttrykkes gjennom bøyning ved verb, fordi informasjonen er for lite generell. Den semantiske informasjonen kategorien uttrykker, kan med andre ord ikke være for relevant for verbstammen dersom den skal kunne uttrykkes gjennom bøyning (Bybee 1985, 16-18). Når det gjelder bøyingsklasser, er det imidlertid faktoren relevans som er av særlig betydning, da denne faktoren ifølge Nübling (2008) og Dammel (2011) har konsekvenser for hvilke bøyingskategorier ordets bøyingsklassetilhørighet kommer til uttrykk i.

I bøyingsklassers utvikling generelt er det velkjent at også frekvens vil kunne spille en rolle. For at et verb skal kunne beholde sin uregelmessighet over tid, er det avhengig av en viss tegnfrekvens. Den høye tegnfrekvensen vil medføre at verbet har høyere minnestyrke, og dermed er lettere å huske fordi det blir gjentatt mange ganger (jf. avsnitt 2.1.3). Lav tegnfrekvens hos et uregelmessig verb vil gjøre verbet mer utsatt for overgang til et regelmessig bøyingsmønster gjennom analogi. Et velkjent eksempel er verbet FLÅ som var sterkt i norrønt, men som er svakt i moderne norsk (pret. *flådde*). Det relativt fonologisk like SLÅ har på sin side ikke hatt den samme utviklingen, men har likevel bevart sin sterke bøyning, sannsynligvis fordi verbet har en høyere frekvens.

På den andre siden kan høy tegnfrekvens medføre både at et uregelmessig bøyingsmønster blir bevart, og at opprinnelig regelmessige verb bli uregelmessige. Det siste er typisk for mange såkalte kortverb, som får uregelmessig bøyning som et resultat av sin høye frekvens. For eksempel har det frekvente, norrøne verbet SEGJA (pret. *sagði*) gått over fra svak til sterk bøyning, og er sterkt i de fleste moderne norske dialekter (SI, pret. *sa*). En lignende utvikling sees ved verb som opptrer som hjelpeverb, for eksempel det norrøne HAFA, som fortsatt bøyes svakt, men der infinitivformen er enstavet i moderne norsk, HA. Irregulariseringen ved høyfrekvente verb skyldes primært fonologisk reduksjon (jf. Torp 2003, 236-241).

3.2.2 Verbale bøyingsklasser i noen norske grammatikker

Antallet verbale bøyingsklasser og kriteriene for inndelingen av disse varierer noe i ulike norske grammatikker, men forskjellene mellom de ulike inndelingene er ikke store. For

eksempel regner Aasen (1864) med seks klasser av sterke verb og tre klasser av svake, Western (1921) regner med sju klasser av sterke verb og med tre klasser av svake, mens Berulfsen (1967) regner med seks klasser av sterke verb, og fire klasser av svake. Venås (1967) regner i likhet med Western med sju klasser sterke verb. Det samme gjør *Norsk referansegrammatikk* som, som tidligere nevnt, også regner med to hovedklasser svake verb (jf. avsnitt 3.1.1).¹⁷

Årsaken til at de ulike grammatikkene opererer med noe ulikt antall bøyingsklasser, er sannsynligvis at de baserer seg på ulike kriterier når det gjelder å avgrense klassene fra hverandre. Både Aasen og Western nevner sine kriterier for inndeling av verbene eksplisitt. Aasen tar i inndelingen av sterke utgangspunkt i ulike vokalvekslingsmønstre, hovedsakelig rotvokalen i preteritum. Ved de svake verbene tar han utgangspunkt i stavelsesstruktur (enstavet eller tostavet presens), og suffikset verbet får i presens (ingen endelse, *-ar*, eller *-er*) (Aasen 1864, 195, 211ff.). Western skriver at det er rotvokalen i preteritum som ligger til grunn for inndelingen av de sterke bøyingsklassene, mens de svake deles inn etter måten de danner preteritum og perfektum partisipp på (Western 1921, 314, 303). Berulfsen nevner ikke eksplisitt kriteriene for sin inndeling i ulike bøyingsklasser, men tar i stor grad språkhistoriske hensyn, og viser til framstillingen i gammelnorske grammatikker (se f.eks. Berulfsen 1967, 153).

Selv om de fleste norske grammatikker påpeker at verb kan bøyes på ulike måter, og at vi i norsk skiller mellom sterke og svake verb, hersker det en viss uenighet i litteraturen om bøyingsklasser og kriteriene for inndeling av dem (se også Enger 1998, 18-23). En mulig oversikt over verbale bøyingsklasser i moderne nynorsk basert på *Norsk referansegrammatikk* er denne (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 492-507):¹⁸

Svake verb:

- 1. klasse:** a) Verb med *-a* i preteritum *kaste, kastar, kasta, kasta*
- 2. klasse:** a) Verb med *-te* i preteritum *kjøpe, kjøper, kjøpte, kjøpt*
b) Verb med *-de* i preteritum *leve, lever, levde, levd*
c) Verb med *-dde* i preteritum *tru, trur, trudde, trudd*
d) Verb med vokalveksling og *-de* i preteritum *telje, tel, talde, talt*

¹⁷ Det antallet bøyingsklasser som er oppgitt her, viser bare til hovedklasser, de enkelte grammatikkene påpeker gjerne også at enkelte av klassene kan deles opp videre i mindre grupper.

¹⁸ Alle eksemplene er oppstilt a verbo, dvs. i infinitiv, presens, preteritum og supinum, i den rekkefølgen.

Preterito-presentiske verb: For eksempel *vite, veit, visste, visst*

Sterke verb:

1. klasse: *bite, bit, beit, bite*

2. klasse: *bryte, bryt, braut, brote; gjose, gys, gaus, gose; suge, sug, saug, soge*

3. klasse: *breste, brest, brast, brost; finne, finn, fann, funne; bere, ber, bar, bore; lese, les, las, lese*

4. klasse: *ete, et, åt, ete; liggje, ligg, låg, lege; sjå, ser, såg, sett*

5. klasse: *komme, kjem, kom, komme; søkke, søkk, sokk, sokke*

6. klasse: *fare, fer, for, fare; ake, ek, ok, eke*

7. klasse: *gråte, græt, gret, gråte; få, får, fekk, fått*

Hvorfor det enkelte verb hører til den bøyingsklassen det gjør, er et tema som ikke behandles særlig inngående i de fleste norske grammatikker. Det er med andre ord lite drøfting av motiverende faktorer for bøyingsklassetilhørighet. De fleste viser imidlertid til at verbstammens fonologiske form kan ha betydning for realiseringen av suffikset (f.eks. Aasen 1864, 214; Western 1921, 303-313), eller de gir en diakron forklaring som for eksempel viser til verbenes bøyingsmønster på tidligere språksteg slik at man får et visst samsvar mellom inndelingene i tradisjonelle norrøne grammatikker og moderne norsk (Berulfsen 1967, 144-157; Venås 1967). Aasen (1864, 195) nevner også at de sterke verbene er ”de viktigste eller nødvendige og mest brukelige Verber”, og Berulfsen (1967, 151) påpeker at man blant de sterke verbene særlig finner verb med relativt stor frekvens. *Norsk referansegrammatikk* påpeker at hvilken endelse de svake verbene får, kan være avhengig av stammeform (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 480). Ved å vise til fonologiske egenskaper som kan motivere for en viss bøyingsklassetilhørighet, knytter dermed disse grammatikkene verbs bøyingsklassetilhørighet opp mot det blant andre Wurzel (1989) kaller ekstramorfologiske egenskaper, selv om dette tilsynelatende ikke utgjør noe stort poeng når verbenes bøyning skal illustreres i de ulike grammatikkene (jf. avsnitt 2.1.3).

Semantiske fellestrekk for enkelte grupper verb blir som regel kun påpekt for den gruppen av verb der syntaktisk-semantiske faktorer er mest avgjørende for bøyingsklassetilhørighet, nemlig parverb (jf. avsnitt 2.1.4 og 5.2.1). For eksempel bemerker Aasen (1864, 191 f.n.) at verbene kunne vært delt inn etter sin betydning, dvs. etter om de er transitive eller intransitive. Han illustrerer dette med verbet *RENNA*, som bøyes sterkt når det brukes intransitivt (pret. *rann*), og svakt (pret. *rende*) når det brukes transitivt-kausativt i betydningen *la (noe) renne*. Aasen unnlater likevel å bruke dette som inndelingskriterium for alle verb, fordi dette kun gjelder for en relativt liten gruppe. Ifølge Aasen har transitivitet

ingen betydning for bøyingsklassetilhørigheten ved de fleste verb, og man kan finne henholdsvis transitive og intransitive verb både blant de sterke og de svake verbene.

Den andre gruppen verb der medlemmene oppviser relativt klare semantiske fellestrekk, er de preterito-presentiske verbene (jf. avsnitt 5.2.2). De grammatikkene som er omtalt her, nevner ikke disse semantiske fellestrekkene i særlig grad, men beskriver alle deres egenartede bøyning og diakrone utvikling.

Parverb og preterito-presentiske verb er to grupper av verb der semantiske (eller delvis semantiske) fellestrekk er relativt enkle å identifisere, og der semantiske faktorer på ulikt vis kan sies å ha betydning for verbets bøyingsklassetilhørighet. Selv om koblingen mellom modalitet og preterito-presentisk bøyning ikke blir nevnt i de grammatikkene jeg her har forholdt meg til, er dette ikke tilfellet for parverb, der det tilsynelatende hersker allmenn enighet om at disse verbenes bøyingsklassetilhørighet er koblet opp mot den delvis semantiske egenskapen transitivitet. Fordi parverb og preterito-presentiske verb er eksempler på grupper av verb der bøyingsklassetilhørigheten til dels er semantisk motivert, vil jeg komme tilbake til disse verbene og beskrive dem nærmere i avsnitt 5.2.

4 Sterke verb og momentanitet

I dette kapitlet vil jeg beskrive de empiriske funnene som ligger til grunn for diskusjonen i oppgavens andre del. Som nevnt i innledningskapitlet vil jeg i denne oppgaven analysere alle sterke uavledede og usammensatte verb semantisk med henblikk på momentanitet. Det samme vil jeg gjøre med en kontrollgruppe med usammensatte svake verb. Jeg vil også undersøke i hvilken grad sterk bøyning har vært produktiv for momentane verb. I dette kapitlet vil jeg gjøre nærmere rede for kriteriene for momentanitet og resultatene av de undersøkelsene jeg har gjort. Jeg vil også beskrive hvordan norsk talemåls litteratur skildrer en særegen ekspressiv bruk av sterk bøyning.

4.1 Momentanitet

Momentanitet er som beskrevet i avsnitt 2.2.2 en semantisk faktor som kan være en del av verbets leksikalske innhold. For å undersøke hvorvidt denne faktoren er overrepresentert blant sterke verb, har jeg analysert hvert enkelt verb etter kriterier det her vil bli gjort nærmere rede for.

4.1.1 Kriterier for momentanitet

Selv om begrepene *durativ* og *momentan* i utgangspunktet kan synes enkle, vil det i mange tilfeller være vanskelig å trekke et klart skille mellom durative og momentane verb (jf. avsnitt 2.2.2). Som nevnt beskriver *Norsk referansegrammatikk* durative verb som verb som uttrykker en handling med utstrekning i tid (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 638). Av dette følger at momentane verb ikke skal ha utstrekning i tid, men hva dette innebærer, er ikke umiddelbart innlysende. Alle handlinger må nødvendigvis ha en viss utstrekning i tid, selv om denne kan være svært kort (Nicolay 2007, 38).

Ulike kriterier for å kunne klassifisere et verb som momentant har blitt foreslått, og dette drøftes særlig inngående av Vendler (1967) og Nicolay (2007). Som nevnt skiller Vendler (1967) mellom fire ulike "time schemata": *Accomplishments*, *achievements*, *states* og *activities*. De momentane hendelsene er såkalte *achievements* i Vendlers terminologi. Disse hendelsene er kjennetegnet av at de innebærer en tilstandsending, og at de ikke har utstrekning i tid. Slik sett samsvarer Vendlers kategorisering med *Norsk referansegrammatikk*s beskrivelse av alle momentane verb som dynamiske (jf. avsnitt 2.2.2).

Kun ved denne typen verb kan nøyaktig tidspunkt for hendelsen oppgis, noe Vendler illustrerer ved følgende eksempler:

“At what time did you reach the top? At noon sharp.”

“At what moment did you spot the plane? At 10.53A.M.”

(Vendler 1967, 102)

Spørresetninger med REACH og SPOT som hovedverb kan besvares med å oppgi et nøyaktig tidspunkt, og dette taler for at disse verbene er momentane. Det samme vil ikke være tilfellet for verb som uttrykker handlinger av en viss varighet, for eksempel LESE. Dette kriteriet er imidlertid ikke nok for å skille durative fra momentane verb. Nicolay (2007, 40) påpeker at man også ved durative verb kan oppgi nøyaktig tidspunkt for når noe inntreffer, selv om handlingen har utstrekning i tid. Dette illustrerer hun blant annet med følgende eksempel, der selve tidspunktet for anropet kan oppgis, men hvor man likevel må kunne anta at telefonsamtalen hadde en viss utstrekning i tid:

“Um 10:53 telefonierte Paul mit dem Bundeskanzler”

(Nicolay 2007, 40)

Dette problemet kan unngås dersom man stiller som kriterium at en momentan handling ikke skal kunne deles opp i ulike faser av en viss varighet, for eksempel i begynnelse, forløp og slutt (Nicolay 2007, 41). Vendler (1967, 104) påpeker også at momentane verb som regel ikke kan kombineres med tidsadverbialer som uttrykker en viss varighet, for eksempel *i timevis* eller *i mange år*, og fremdeles gi god mening.

Som tidligere beskrevet regner *Norsk referansegrammatikk* med at momentane verb ikke kan være teliske. Fordi jeg har valgt å forholde meg til *Norsk referansegrammatikk*s hierarkiske ordning av semantiske faktorer med betydning for verbs aksjonsart, vil jeg i denne oppgaven ikke regne teliske verb som momentane, selv om avgrensningen mellom teliske og momentane verb noen ganger kan være vanskelig.

Basert på Vendler (1967) og Nicolays (2007) drøfting av kriterier for momentanitet har jeg i denne oppgaven valgt ut tre kriterier verbet må tilfredsstillende for å kunne kalles momentant:

Kriterier for momentanitet:

1. Det skal være mulig å angi nøyaktig tidspunkt som svar på spørsmålet *Når skjedde det?*, der *det* viser til verbhandlingen.
2. Verbet skal fungere betydningsmessig dårlig i setninger med tidsadverbialer som uttrykker lengre varighet, for eksempel *i timevis* eller *i årevis*. Dersom verbet tilsynelatende fungerer godt med slike adverbialer, må ikke konstruksjonen vise til at en handling gjentas mange ganger, f.eks. *Han hostet i timevis*.
3. Handlingen verbet viser til, skal normalt ikke kunne deles opp i faser av en viss varighet.

Dersom man anvender disse kriteriene for eksempel på verbet SKVETTE, vil man få følgende resultater:

- a) *Når skvatt han?* kan besvares med nøyaktig tidspunkt.
- b) *Han skvatt i årevis* fungerer dårlig dersom man utelukker den iterative tolkningen.
- c) *Å skvette* er en handling som ikke kan deles opp i faser av en viss varighet.

SKVETTE tilfredsstillende dermed alle de tre kriteriene for momentanitet, og dermed kan man i utgangspunktet konkludere med at SKVETTE er et momentant verb. For å unngå å regne teliske verb som momentane, har jeg imidlertid også valgt ett kriterium for telisitet som kan ekskludere verb fra å bli klassifisert som momentane, selv om de skulle oppfylle kriteriene for momentanitet:

Kriterium for telisitet:

1. Verbet må ikke vise til en handling der en prosess leder opp mot et definitivt slutt punkt (jf. Comrie 1976, 45).

SKVETTE tilfredsstillende også dette kravet, og jeg vil derfor konkludere med at verbet er momentant.

Ikke alle kriteriene egner seg like godt betydningsmessig for alle verb, og kriteriene må derfor alltid sees i sammenheng med hverandre. For å identifisere de momentane verbene må man uansett utøve et visst skjønn, også fordi ord kan tolkes og brukes på ulike måter. Selv med de avgrensningene jeg har gjort i forhold til ulike oppføringer i *Nynorskordboka*, kommer man ikke bort fra dette problemet. Å kunne svare på hva et ord "egentlig" betyr, er

en velkjent problemstilling i semantikken, og det finnes flere alternative tilnærminger for å identifisere ords kjernebetydning (se f.eks. Geeraerts 2010).

Innenfor kognitiv semantikk ser man ordets ulike betydninger som organisert rundt én sentral, prototypisk betydning (jf. Geeraerts 2010, 183ff.). Evans (2005, 44-45) plasserer seg innenfor dette rammeverket, og foreslår ulike kriterier for å identifisere kjernebetydningen¹⁹ til hvert enkelt ord, blant annet at kjernebetydningen er den betydningen som samsvarer best med den tidligst attesterte betydningen, og den betydningen som andre betydninger mest sannsynlig er avledet fra. Der jeg særlig har vært i tvil i forhold til et verbs betydning, har jeg i den semantiske analysen av det enkelte verbet støttet meg på Evans' etymologiske kriterium, og undersøkt det norrøne verbets betydning dersom dette har vært oppført i *Norrøn ordbok* (Heggstad et al. 2008). I tillegg har jeg forholdt meg til den minst abstrakte betydningen av ordet der dette har vært relevant, da denne sannsynligvis har ligget til grunn for mer abstrakte avledninger. Dette kan illustreres med verbet GLEPPE:

Verbet har to forklaringer i *Nynorskordboka*. Den første oppfattes som mer konkret enn den andre, og er derfor den betydningen jeg har forholdt meg til:

gleppe glepp [glepper], glapp, gloppe el. -i (smh med glap)

1. gli (ut av eit feste), losne, ikkje sitje (fast), ikkje halde skia
glepp / koppen glapp or handa / taket glapp / det glapp ut av
meg eg kom (uforvarande) til å seie det
2. slå feil, mislykkast, klikke planen, håpet glapp / det glapp for
han når det vart alvor

Nynorskordboka (2006, 391).

I en del tilfeller kan det likevel være vanskelig å skille ut en betydning som mer sentral enn en annen. I tilfeller der én betydning som oppfattes like sentral som andre betydninger, er momentan, har jeg regnet verbet som et momentant verb (f.eks. RYKE, som både viser til "å sende ut røyk" og "å slitne, breste, gå i stykke" (*Nynorskordboka* 2006, 999).

¹⁹ Evans (2005) bruker i sin artikkel begrepet "sanctioning sense".

4.2 Momentane norske verb

Ved å analysere de sterke verbene i *Nynorskordboka* etter de kriteriene jeg har beskrevet ovenfor, har jeg kommet fram til følgende resultater for henholdsvis sterke og svake verb.

4.2.1 Momentane sterke verb

I vedlegg I har jeg gitt en fullstendig oversikt over de usammensatte verbene med sterk bøyning i *Nynorskordboka*. Dette utgjør totalt 211 verb. Av disse verbene kan følgende 53 verb (25,1 %) karakteriseres som momentane etter kriteriene ovenfor:

BITE, BLEKKE, BRESTE, DETTE, FALLE, FINNE, FISE, FÅ, GI, GLEPPE, GLETTE, GNELLE, GRIPE, HIVE, HOGGE, KLIPE, KNEKKE, KNERTE, KNESTE, KNETTE, KNIPE, KOME, KVEKKE, KVELVE, KVEPPE, NITE, NYGGJE, NYPE, NYSE, NØGGE, RYKE, SKJELLE, SKLI, SKRELLE, SKREPPE, SKVETTE, SKYTE, SLØKKE, SLÅ, SMELLE, SMETTE, SNERTE, SNIDE, SNYPE, SPREKKE, SPRINGE, SPRETTE, STIKKE, STØKKE, STINGE, TA, TRIVE, VELTE

4.2.2 Momentane svake verb

Som kontrollgruppe har jeg valgt ut 200 svake verb. Disse er tilfeldig valgt ut fra oversikten i Venås (1974) over de ca. 1000 verbene som er omtalt i *Linne verb i norske målføre*, slik det står nærmere beskrevet i avsnitt 1.2.1. 18 (9,0 %) av disse verbene kan karakteriseres som momentane:

BLINDE, FLERRE, GRØSSE, KLØYVE, LEGGJE, LYGNE, MISSE, MØTE, RASE, RYSKJE, RØMME, SKADE, SLEPPE, SÅRE, STANE, STØKKJE, TRØ, VELTE

For flere av verbene kan det være problematisk å avgjøre om de er momentane. For eksempel kan det diskuteres om FALLE og DETTE er teliske, dvs. at de viser til en handling der en prosess leder fram mot et definitivt sluttunkt. Det er for eksempel mulig å tenke seg et fall av lengre varighet som til slutt ender med at personen lander. Når jeg likevel har karakterisert dem som momentane, er det fordi den mest typiske betydningen av ordene viser til en handling av kort varighet. Det er for eksempel vanligere å falle kort enn langt, noe som også gjenspeiles i at disse verbene tilfredsstiller kriterium 2 for momentanitet og fungerer dårlig med tidsadverbialer som uttrykker lengre varighet. Det samme vil være tilfellet for verbet VELTE. Et annet problem er performative verb av typen KREVJE og SIGNE. Disse verbene

betegner handlinger som utføres gjennom at noe ytres. Om en slik ytring skjer i et øyeblikk eller ikke, er vanskelig å avgjøre, men ofte vil det å ytre noe ta noe tid. Enkelte av de performative verbene kan dessuten også tolkes som teliske, dvs. at de viser til en prosess som leder opp mot et definitivt slutt punkt (f.eks. DØMME). I min analyse av disse verbene har jeg på bakgrunn av dette valgt å ikke analysere dem som momentane.

Som nevnt er det uansett ikke til å komme bort ifra at man ved en semantisk analyse som denne må utøve et visst skjønn. Enkelte av ordene kunne nok også vært karakterisert annerledes, selv om jeg etter beste evne har prøvd å anvende kriteriene for momentanitet likt for alle verbene jeg har undersøkt.

4.2.3 Er forskjellen mellom svake og sterke verb statistisk signifikant?

Tradisjonell språkforskning har ikke benyttet seg av statistiske beregninger i særlig grad, men i moderne språkvitenskapelig litteratur er dette mer utbredt (se f.eks. Ramsar 2002; Baayen og Martín 2005). Når man, som her, sammenligner forekomsten av et språklig trekk som momentanitet ved å sammenligne to grupper, og dermed undersøker språket kvantitativt, kan statistiske metoder være svært nyttige. Jeg har derfor valgt å undersøke holdbarheten av mine resultater med statistiske metoder.

Selv om forskjellen mellom gruppene av henholdsvis svake og sterke verb tilsynelatende er relativt stor når det gjelder andelen momentane verb, er det mulig å tenke seg at forskjellen mellom de to gruppene har kommet til ved en tilfeldighet, og statistiske undersøkelser kan fortelle oss noe om hvor stor risikoen for dette er. p-verdien er et statistisk mål på hvor sannsynlig det er at funnet er tilfeldig, og det er denne vi her ønsker å identifisere. Jeg vil benytte meg av den statistiske metoden for sammenligning av sannsynlighet i to grupper beskrevet i Aalen (1998, 139-144)²⁰.

For å finne ut om resultatet er statistisk signifikant, må vi identifisere p-verdien. En lav p-verdi, for eksempel under 2,5 %, vil si at sannsynligheten for at forskjellen mellom de to gruppene er tilfeldig, er lav. Hypotesen vi tar utgangspunkt i, den såkalte null-hypotesen, er at sannsynligheten for at et tilfeldig verb er momentant, er den samme for sterke og svake verb. Det er denne hypotesen vi vil teste ved hjelp av resultatene vi har fått.

²⁰ Denne metoden bruker normalfordeling for å finne p-verdien. Det er naturlig å tenke på de to gruppene av verb som to uavhengige binomiske forsøksrekker. Når antallet enheter n er tilstrekkelig stort som her, ligner den binomiske fordelingen på en normalfordeling, og vi kan bruke normalfordelingen for å finne p-verdien.

I undersøkelsen av de to gruppene med verb har vi gjort følgende funn:

Gruppe 1, sterke verb:

n_1 = antallet verb i gruppa = 211

x_1 = antallet momentane verb i gruppa = 53

p_1 = sannsynligheten for at et tilfeldig sterkt verb er momentant = $53/211 = 0,251$

Gruppe 2, svake verb:

n_2 = antallet verb i gruppa = 200

x_2 = antallet momentane verb i gruppa = 18

p_2 = sannsynligheten for at et tilfeldig svakt verb er momentant²¹ = $18/200 = 0,090$

\bar{p} = sannsynlighet for at et tilfeldig verb er momentant i gruppene sett under ett =
 $(53+18)/(211+200) = 0,173$

Følgende formel kan brukes for å beregne Y, der Y er et mål for avvik fra null-hypotesen:

$$Y = \frac{p_1 - p_2}{\sqrt{\left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}\right) \bar{p}(1 - \bar{p})}}$$

Når vi setter inn våre tall, får vi $Y = 4,3$. Dette viser et stort avvik fra null-hypotesen, og tallet gir ifølge normalfordelingstabellen en svært lav p-verdi ($P < 0,001$). Vi kan dermed konkludere med at forskjellen mellom de to gruppene er statistisk signifikant og høyst sannsynlig ikke et resultat av tilfeldigheter.

4.3 Momentane sterke verb og produktivitet

4.3.1 Om produktivitet

Et bøyingsmønster er produktivt dersom det er anvendbart for nye ord (Booij 2007, 68). Nye ord kan i denne sammenhengen være ord som kommer inn i språket via lån, nydannelser eller ord som tidligere har fulgt et annet bøyingsmønster, men som skifter bøyingsklasse. Wurzel (1989, 149) viser til tre kjennetegn ved produktive bøyingsklasser, og hevder at disse både

²¹ Dette tallet er et estimat for sannsynligheten for at et tilfeldig svakt verb er momentant blant de svake verbene som helhet. Ved hjelp av formelen for estimert standardfeil $Sp = \sqrt{\left(\frac{p*(1-p*)}{n}\right)}$ kan vi beregne konfidensintervallet for denne verdien: $p_2 \pm 2Sp$ gir konfidensintervallet (13,0 %, 5,0 %). Den sanne verdien av p vil med 95 % sannsynlighet ligge innenfor dette intervallet (jf. Aalen 1998, 132-133).

mottar nye ord (dvs. lån og nydannelser) og overtar medlemmer fra andre bøyingsklasser, samtidig som de selv ikke mister medlemmer til andre.²² Det er imidlertid ikke alltid slik at Wurzels tre kriterier for produktivitet blir oppfylt samtidig når en ser på de enkelte bøyingsklassene. Enger (1998, 77) påpeker at enkelte verbklasser både kan få og miste medlemmer i et diakront perspektiv, og at dette også er tilfellet for sterk verbbøying i norsk. Regelmessige bøyingsmønstre er per definisjon mer produktive enn uregelmessige, og det er velkjent at svak verbbøying totalt sett er mer produktiv enn sterk. Men selv om svak verbbøying både har vært og er betydelig mer produktiv enn sterk bøyning, har også de sterke verbklassene til en viss grad vært produktive dersom man ser på utviklingen fra norrønt til moderne norsk. For eksempel ble verbet SKRIVE bøyd svakt i norrønt, mens det er sterkt i moderne norsk. Det er imidlertid relativt store ulikheter i forhold til hvilke vokalvekslingsmønstre som har tiltrukket seg nye medlemmer, og hvilke som ikke har det.

I denne oppgaven har jeg særlig ønsket å undersøke hvorvidt sterk bøyning har vært produktiv for momentane verb. Fonologisk likhet med et typefrekvent, sterkt bøyingsmønster er en av flere mulige forklaringer på at sterk verbbøying til en viss grad har dannet mønster for nye ord. Men også andre likhetstrekk kan virke motiverende på bøyingsklassetilørighet. I avsnitt 2.1.3 har jeg beskrevet hvordan enkelte teoretikere påpeker at de ulike medlemmene av en bøyingsklasse ofte oppviser visse fellestrekk, og at disse fellestrekene kan være både av syntaktisk, fonologisk eller semantisk art. Slike ekstramorfologiske faktorer kan alle virke motiverende for et ords bøyingsklassetilørighet. Dersom momentanitet er en slik motiverende faktor for sterk verbbøying, bør man derfor kunne forvente en viss produktivitet for sterk bøyning blant denne typen verb.

4.3.2 Produktive sterke bøyingsmønstre

Som beskrevet i avsnitt 1.2.2 har jeg tatt utgangspunkt i Kjell Venås' *Sterke verb i norske målføre* for å undersøke produktiviteten til sterk bøyning for disse verbene (Venås 1967). Venås deler i likhet med *Norsk referansegrammatikk* de sterke verbene inn i sju klasser etter de ulike vokalvekslingsmønstrene, og jeg har her undersøkt tilveksten av nye verb for hver enkelt klasse. Det viser seg at det er visse forskjeller mellom de ulike klassene av sterke verb,

²² Dette er de samme kriteriene Wurzel andre steder bruker for å karakterisere bøyingsklasser som stabile, se f.eks. Wurzel (1994, 44) (jf. avsnitt 2.1.3).

både når det gjelder tilvekst av nye verb generelt, og momentane verb spesielt, men også at sterk bøyning tilsynelatende har vært særlig produktiv for momentane verb.

Når det gjelder tilveksten av nye verb generelt, merker klasse I (mønsterverb BITA), II (mønsterverb BRYTA) og III (mønsterverb a) DETTA, b) FINNA og c) SØKKA)²³ seg ut med å ha vært særlig produktive, mens de andre klassene har oppvist liten eller ingen produktivitet. Venås har kunnet dokumentere at 70 verb bøyes eller kan bøyes etter I i nynorsk, mens 38 verb er dokumentert å følge dette mønsteret i norrønt (Venås 1967, 53). For klasse II har 71 nynorske verb oppvist sterk bøyning, mens bøyingsklassen hadde 37 medlemmer i norrønt. Klasse III er den klassen som har oppvist størst produktivitet blant de sterke bøyingsmønstrene, og det er særlig blant nyinnførsleene i denne klassen vi finner mange momentane verb. I norrønt følger 51 verb dette mønsteret, mens 94 verb følger mønsteret i nynorsk. Alle de tre klassene har både mistet og fått nye medlemmer fra norrønt til i dag, men tilveksten har altså vært større enn tapet.

Det må understrekes at de verbene som oppføres av Venås som sterke, ikke nødvendigvis bøyes sterkt ifølge *Nynorskordboka*. Selv om Venås bruker begrepet ”nynorsk” når han henviser sine oppføringer av verb med sterk bøyning, avgrensner han ikke arbeidet sitt etter om sterk bøyning er normert eller ikke, men forholder seg både til grammatikker og ”prenta og uprenta kjelder med utgreiingar om norske målføre” (Venås 1967, 12). Dette utgjør ikke noe stort problem for en undersøkelse av produktivitet, i og med at normerte former ikke nødvendigvis er det beste materialet i denne sammenhengen. Produktivitet handler nettopp om at et trekk brukes på nye former, og nye former blir ikke normerte før det har gått en viss tid. Dermed kan heller ikke formene beskrives som like nye lenger. Ikke alle innovasjoner blir værende i språket lenge nok til å få en plass i det normerte skriftspråket, men de kan likevel ha en verdi som markører for produktivitet fordi de sier noe om hvordan ord som kommer inn i språket blir behandlet generelt, og hvilke former som brukes som mønster for analogiske nydannelser. For å unngå forvirring vil jeg heretter ikke bruke begrepet ”nynorsk” for verbene som står oppført hos Venås (1967), men heller beskrive dem som verb som har oppvist sterk bøyning i dialektene.

For å undersøke hvilke verb som har kommet til, har jeg som nevnt i metodekapitlet sett på de verbene som står oppført med sterk bøyning hos Venås (1967), men som ikke står oppført med en norrøn sterk form. På denne måten håper jeg å ha fanget opp både

²³ Fordi jeg i dette avsnittet i hovedsak refererer direkte til Venås (1967), har jeg valgt å følge Venås’ skrivemåte med infinitiv på *-a*.

nydannelser, lån og verb som har byttet fra svak bøyning i norrønt til sterk bøyning i dialektene. Oversikten over de 128 verbene jeg har identifisert som ”nye”, finnes i vedlegg III.

4.3.3 Sterke bøyingsmønstrer produktivitet for momentane verb

Ved å følge de samme kriteriene for momentanitet som beskrevet i avsnitt 4.1.1, har jeg kunnet identifisere følgende nye, momentane verb med sterk bøyning. For verb som ikke er oppført i *Nynorskordboka*, eller der Venås (1967) oppgir en betydning som ikke står i *Nynorskordboka*, har jeg også oppført den aktuelle betydningen som Venås oppgir.

Nye momentane verb:

Klasse I

GLIPA (i bet. ”sluke”), HIVA, KILA (bet. ”drive inn”, st. form særlig brukt når handlingen er brå, jf. Venås 1967, 30), SKLIDA, SNIPA (bet. ”knipe av”), STRIKA (bet. ”stane, bremse”)

Klasse II

BLYSA (bet. ”kaste”), GLUPA, GRYTA (bet. ”kaste”), KLYPA, KUTA (bet. skyte ”fram”, ”springe”), NYPA, SLUKA, SNYPA

Klasse III

BLEKKA (bet. ”råde”, ”kaste”), BREKKA, BYKSA, GLEPPA, KLETTA (bet. ”smelle”), KNEKKA, KNEPPA, KVELVA, KVEPPA, KVETTA (bet. 1) ”komme brått” el. 2) ”gi lyd”), NEKKA (”bet. skvette”), SKRELLA, SKREPPA, SKVETTA, SMELLA, SMETTA, SPREKKA, TREFFA, NØKKA (bet. 1) ”stikke, rykke” el. 2) ”kvekke”), SNØGGE (bet. ”streife”)

I de fire andre sterke verbklassene har jeg ikke kunnet identifisere noen nye verb med momentan betydning.

Oppsummering

Totalt kan 34 av de 128 (26,5 %) nye sterke verbene som står oppført i Vedlegg III, klassifiseres som momentane. Av alle nye verb med sterk bøyning er altså 26,5 % momentane. Andelen momentane verb blant de nye sterke verbene er dermed noe høyere enn andelen momentane verb blant de sterke verbene totalt (25,1 %). Fordelt på de ulike sterke bøyingsklassene viser det seg at 6 av 39 nye verb i klasse I er momentane (15,4 %), 8 av 35 nye verb i klasse II er momentane (22,9 %), 20 av 48 nye verb i III er momentane (41,7 %).

Det er særlig den sterke tilveksten av momentane verb i klasse III som er påfallende, men også andelen momentane verb generelt blant nye verb er relativt stor. Dersom momentanitet ikke var en faktor med betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet, ville man forvente at andelen nye sterke verb med dette trekket lå nærmere andelen verb med denne egenskapen i språket som helhet. Den eksakte andelen momentane verb i språket kjenner vi ikke, men i og med at antallet svake verb er mye høyere enn antallet sterke verb, vil prosentandelen av momentane verb totalt sannsynligvis ligge nærmere tallet vi fant i den svake kontrollgruppa (9,0 %)²⁴ enn tallet vi fant for de sterke (25,1 %), noe den altså ikke gjør. Dette er en sterk indikasjon på at momentanitet har vært en medvirkende faktor til denne bøyingsklassens produktivitet.

Sannsynligvis vil også lydlig likhet med eksisterende sterke verb ha spilt en rolle for tilveksten av nye verb i de ulike gruppene. Som nevnt i avsnitt 2.1.3 regnes likhet med eksisterende former som et vesentlig element når et nytt ord kommer inn i språket innenfor bruksbaserte tilnærminger. Det samme vil ha betydning når verb bytter bøyingsklasse. Mange verb som tilhører samme sterke bøyingsklasse, ligner hverandre fonologisk, for eksempel har verbene BREKKE, BRENNE og BRESTE, som alle tilhører klasse III, samme rotvokal (/e/) og samme konsonantforbindelse i framlyd (/br/). Selv om ikke alle verb i én klasse har like klare fonologiske fellestrekk som disse tre verbene, er det ofte slik at verb som tilhører samme sterke bøyingsklasse, i noen grad ligner hverandre fonologisk. Verb som ligner fonologisk på mange av de andre verbene i denne klassen, vil dermed kunne ha en tendens til å bøyes etter dette mønsteret. Denne tendensen vil samtidig kunne forsterkes av typefrekvensen dette mønsteret har. Klasse III er den klassen som har fått flest nye medlemmer, og var også den største gruppa i norrønt med 51 medlemmer i klassen. Bøyingsklassen dannet dermed et typefrekvent mønster. Denne klassen er også den med flest medlemmer i moderne norsk, ifølge Venås (1967). At det er denne gruppa som har fått flest nye medlemmer totalt, kan nok delvis forklares med dette relativt sett typefrekvente mønsteret. At en såpass stor andel av de nye verbene kan karakteriseres som momentane, er det imidlertid vanskelig å tolke på noen annen måte enn at semantikk har vært en medvirkende faktor her.

En mulig feilkilde i undersøkelsen av produktivitet består i at det er tenkelig at flere av disse verbene fantes med sterk bøyning allerede i norrønt, men at de aldri ble skrevet ned. I så fall er det ikke korrekt å beskrive dem som nye. Dette er imidlertid en faktor det er umulig å

²⁴ 95 % konfidensintervall: (13,0 %, 5,0 %)

kontrollere for når man forholder seg til et utdødd språk, og som alltid vil representere en mulig feilkilde.

4.4 Bruk av sterk verbbøying i ekspressive uttrykk

Flere norske dialektforskere peker på at det finnes enkelte verb som gjerne bøyes sterkt i visse situasjoner, men som også har en tilsvarende svak form. Disse verbene tilhører vanligvis klasse 1 av svake verb, den såkalte a-klassen, og har der fullstendige bøyingsparadigmer. Men når verbene brukes for å illustrere sterke lydinntrykk, fysiske fornemmelser, momentane handlinger eller synsinntrykk, brukes en form som ligner preteritumsformen av sterke verb. Med andre ord brukes en annen bøyingsform i ekspressive uttrykk. I disse uttrykkene kommer talerens subjektive vurdering av enkelte aspekter ved handlingen til uttrykk gjennom verbets bøyingsklassetilørighet (jf. avsnitt 2.3).

Wiggen (1990, 183) nevner i sin beskrivelse av Oslo bymål at noen verb kan miste sin endelse når de brukes med ettertrykk, og illustrerer dette med eksemplene ”*de ræina så det kLass i gata; de jikk så jæ grøss*”. Det samme fenomenet skildres av Haugen (1982), der Haugen i sin oversikt over oppdalsmålet skriver om det han kaller ”en eiendommelig gruppe verb med tydelig lydmalende egenskaper som forekommer i en ubøyelig form som minner om pret. av sterke verb, men kan være pres. eller pret.”. Verbene Haugen nevner er bl.a. DOMP, DRØNN, GLØMM, HUSK, KLEKK, KLISS, LARK, og SKROPP, med eksempler som: ”*dæ va så sji'ten lark um hælaŋ på'm* (Det var så lorten slang om hælene på dem) og *han hørre dæ glømm inŋi* (En hører det gjenlyder inni)” (Haugen 1982, 98). Det samme fenomenet er dokumentert i eldre norsk talemålsgransking. For eksempel peker Ross (1907, 69) på at det i Upplandsmål finnes en gruppe verb som ”tyder svær rørsle eller skunding, som de følger svær ljud me”, og gir eksempler som ”*dæ jekk så dæ husk, hopp, hatt; haŋn fōr så dæ kost, ell kvast*”. Ifølge Ross kan de fleste av disse verbene også bøyes svakt etter a-klassen. Talemålsgranskeren Amund B. Larsen rapporterer også denne typen verb både fra Kristiania og Solør (Larsen 1907, 95; 1894, 32-33). Fra Kristiania beskriver han en gruppe verb som ”avmaler lyd eller bevægelse”, og som dels alltid, dels av og til bøyes likt sterke verb, men som alltid mangler perfektum partisipp. Disse verbene går over til tonem 1 og mister sin utlydende vokal i preteritum når ”skildringen blir ret livlig”. Som eksempler nevner Larsen GRØSS, KLAMP, DUNK, DUMP, HUSK og SNÆRT (Larsen 1907, 95). Western (1921) beskriver på sin side en gruppe han kaller ”onomatopoetiske verber”. Han nevner eksemplene DUNKE, KLUNKE, HYSJE, KLASKE, PLASKE,

DUMPE, og skriver at disse får en egen preteritumsform når de betegner selve lyden, for eksempel *dunk*, *klunk*, *hysj*, *klask*, *plask* og *dump*. Western nevner eksempler som ”Nu stod hun i bislaget og *klask* hændene ihop”. Western nevner også ord som ikke nødvendigvis kan karakteriseres som onomatopoetiske, som *klass* og *grøss*: ”Og ikke *grøss* det mere i ham nu end før” (Western 1921, 327). Når disse verbene brukes som ”vanlige handlingsverber” bøyes de imidlertid svakt (Western 1921, 328). Også Venås (1967, 30) nevner et eksempel på at den sterke formen av enkelte verb gjerne brukes i spesielle sammenhenger. Når han beskriver bruken av verbet KILA (bet. ”drive inn”), påpeker han at den sterke formen særlig blir brukt hvis handlingen er brå.

Reitan (1930) diskuterer dette fenomenet inngående i artikkelen ”Interjeksjonsverber i norske målføre”. Reitan definerer *interjeksjonsverb* som ”ubøiede énstavelsesverber som brukes til å utmale eller beskrive lyd eller synsinntrykk, i livfull skildring også fart eller rask bevegelse; oftest betegner de noget momentant” (Reitan 1930, 65). Noen av de mange eksemplene han nevner, er ”*Han står og donker i veggen, men eg hører (hørte) det donk i veggen*”, ”*Stjerna blinker (blinka), men det blink for augom*” (Reitan 1930, 65), og ”*Eg synes det tusker borte i høyet (i mørket); derimot hører du (hørte du)? det tusk borti høyet. Det domper så hardt oppå loftet, men: hør! det domp oppå loftet*” (Reitan 1930, 66). Disse verbene er ifølge Reitan dannet av ”vanlige” verb, men de har et annet bruksområde. Der de ”vanlige” verbene betegner handlingen i sin alminnelighet, brukes den såkalt ubøyde formen til å beskrive ”det hørsels- eller synsinntrykk handlingen eller foreteelsen gjør, eller de utmaler (gjennom en sammenligning) følgen av en handling” (Reitan 1930, 65). Verbene oppviser ifølge Reitan ikke fullstendige bøyingsparadigmer, men brukes som regel kun i presens og preteritum. Samtidig nevner han at de nok kan forekomme i supinum og infinitiv, og at selv om énstavelsesformen må betraktes som et vesentlig trekk ved disse verbene, blir -*er* og lagt til i presens i de dialektene der dette er den vanlige presensendelsen. I disse dialektområdene får disse verbene, i likhet med sterke verb generelt, også tonem 1 (Reitan 1930, 85-86). Ifølge Reitan kan interjeksjonsverbene best forklares dersom man antar en innflytelse fra sterke verb, og antar at de fleste av dem er dannet ved en forkortelse av den opprinnelige svake preteritumsformen. Det er likevel ikke mulig å finne svake former av alle de verbene Reitan nevner i sin artikkel. Interjeksjonsverb er ifølge Reitan særlig utbredt på

Østlandet og i Trøndelag, mens fenomenet tilsynelatende er ukjent på Sørlandet og Vestlandet.²⁵

Slik jeg leser Reitan (1930), ser det ut til at han anser de såkalte interjeksjonsverbene som selvstendige leksikoninnførsler, ikke som alternative bøyingsformer av samme leksem. En slik tolkning forutsetter at man anser interjeksjons verbet med sterk bøyning og det ”vanlige” verbet med svak bøyning som homonymer. Om de virkelig er det, er imidlertid usikkert. *Homonymi* har vi når ord har lik form, men ulik betydning. Et eksempel fra norsk er ordet UR, som enten kan bety ”område med mye stein” eller ”klokke” (jf. Sveen 2005a, 79). De to betydningene er helt ulike, og er ikke forbundet med hverandre. Slik er det ikke ved de såkalte interjeksjonsverbene. Ved disse verbene er det heller snakk om en polysem forbindelse, der den sterke formen av verbet brukes for å vektlegge visse aspekter ved verbets betydning. Betydningene er dermed ikke atskilt fra hverandre som ved homonymi, men tvert imot nært beslektet. Det er derfor heller ikke rimelig å regne dem som to atskilte leksemer som taleren må lære seg enkeltvis. Jeg vil derfor regne disse formene som alternative bøyingsformer til bruk i visse situasjoner, og ikke som egne leksikoninnførsler. På lignende måte som talere kunne variere realiseringen av konsonantforbindelsen ”sl” i ulike situasjoner i talt Oslo-mål (jf. avsnitt 2.3), må vi kunne tenke oss at sterk verbbøyning av normalt svake verb kan brukes av talerne for å framheve visse aspekter ved det omtalte. Det er denne tanken jeg vil forfølge videre. En slik tilnærming ser det også ut til at Western (1921, 327-328) har valgt, i det han beskriver at det av og til finnes en preteritumsform av denne typen verb som er uten endelse, men at disse verbene har svak bøyning når de brukes som vanlige handlingsverb.

I mitt litteratursøk har det vært vanskelig å finne beskrivelser av dette fenomenet i nyere litteratur. Det nyeste publiserte materialet jeg har funnet som omtaler denne formen for ekspressiv verbbøyning, er Wiggen (1990). En mulig årsak til at beskrivelser av dette fenomenet er vanskelig å finne i nyere litteratur, er at inngående beskrivelser av formverket i enkelt dialekter er sjeldnere totalt sett. Nyere talemålsforskning har tilsynelatende større fokus på endring og dialektutvikling enn på rene beskrivelser av formverket. En annen mulig årsak er selvfølgelig at dette fenomenet kan være mindre utbredt nå enn før. Uansett viser den forholdsvis omfangsrike dokumentasjonen av dette fenomenet fra tidligere tiders forskning at

²⁵ Arnulf Johnsen (1942, 151 f.n.) rapporterer imidlertid om et lignende fenomen fra Kristiansand. I sin bok om Kristiansands bymål beskriver han at verbet SKJELLE har tonem 1 som sterke verb når det brukes ”med sterk betoning, i harme”, for eksempel i utsagn som ”*de sjell'åæ dæ'kæ*”.

bøyingsklasseskift for å uttrykke ekspressivitet har forekommet i relativt store dialektområder i lengre perioder. Dette tyder på at ulike bøyingsklassetilhørighet kan oppfattes av språkbrukerne som meningsbærende, og at skifte av bøyingsklasse dermed kan brukes for å framheve visse aspekter ved en handling, for eksempel at en handling går raskt, eller at visse sanseopplevelser forbundet med den aktuelle handlingen har gjort sterkt inntrykk på taleren.

5 Diskusjon: Semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved verb

5.1 Innledning

Resultatene av mine undersøkelser av sterke verb og momentanitet støtter opp under den hypotesen som var utgangspunktet for arbeidet med denne oppgaven. Som jeg har gjort rede for i kapittel 4, viser det seg at en uforholdsmessig stor andel av de sterke verbene kan karakteriseres som momentane, og at verb som har denne egenskapen, også har vist en relativt sterk tendens til å slutte seg til sterke bøyingsmønstre. Med andre ord oppviser en god del av medlemmene av enkelte verbale bøyingsklasser visse ekstramorfologiske fellestrekk, som i dette tilfellet er av semantisk art (jf. avsnitt 2.1.3). Dette tyder på at den semantiske faktoren momentanitet kan fungere som en motiverende faktor for verbs bøyingsklassetilhørighet, og at bøyingsklassetilhørigheten til disse verbene, i hvert fall delvis, er semantisk motivert.

I kapittel 4 (avsnitt 4.4) har jeg også gjort rede for hvordan litteratur om norsk talemål omtaler en særegen ekspressiv bruk av sterk bøyning (f.eks. Reitan 1930; Ross 1907). Denne typen veksling mellom svak og sterk bøyning, der talerne kan velge å bruke en spesiell bøyingsklasse for å uttrykke aspektuelle distinksjoner eller ekspressivitet, er dokumentert fra større dialektområder i en lengre periode. En forutsetning for at talerne skal kunne gjøre denne typen valg i forhold til bøyingsklasse, er at de bevisst eller ubevisst oppfatter forskjeller i bøyingsklassetilhørighet, og at de opplever bøyingsklassetilhørighet som meningsbærende i visse henseende. Mer konkret må de oppfatte en semantisk, aspektuell eller ekspressiv distinksjon mellom svake og sterke verb, og være i stand til å bruke denne for å uttrykke eller vektlegge visse aspekter ved den handlingen som omtales.

Diskusjonsdelen av denne oppgaven vil handle om semantisk motivasjon for verbs bøyingsklassetilhørighet generelt, og momentanitet som motiverende faktor spesielt. Selv om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet tilsynelatende er mindre utbredt ved verb enn ved substantiv, er det vel kjent at visse grupper av verb oppviser en form for semantisk motivasjon både i norsk og andre germanske språk. Som nevnt i avsnitt 2.1.4 er parverb og preterito-presentiske verb norske, og til dels fellesgermanske, eksempler på grupper av verb der semantiske faktorer kan ha betydning for verbenes bøyingsklassetilhørighet, og disse vil derfor omtales spesielt. I eldre germansk og i enkelte konservative, germanske dialekter

finnes det også dokumenterte eksempler på at verbs bøyingsklassetilhørighet er semantisk motivert i større grad enn i moderne norsk. For å belyse semantisk motivasjon for verbs bøyingsklassetilhørighet generelt, og for å sette mine egne funn inn i en større sammenheng, vil jeg derfor også nevne enkelte eksempler fra slike varieteter.

Parverb og preterito-presentiske verb illustrerer at ulike former for semantiske faktorer kan ha betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet. I denne oppgaven er det imidlertid momentanitet og ekspressivitet som har vært fokus for undersøkelsen. I avsnitt 5.3.1 vil jeg nevne mulige årsaker til at aksjonsart, og herunder faktorer som momentanitet, kan ansees som såpass sentrale egenskaper ved verb at de skal kunne ha betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet. Naturlig nok er det ulike faktorer som vil kunne motivere for bøyingsklassetilhørighet når man ser på forskjellige ordklasser. Aksjonsart er en egenskap som er spesifikk for verb, og som man ikke finner ved for eksempel substantiv. Substantiv er som kjent den andre store ordklassen i norsk som har flere bøyingsklasser,²⁶ og på lignende måte som for verb, er det flere typer faktorer som kan motivere for en spesiell bøyingsklassetilhørighet. Likevel oppfører substantiv og verb seg tilsynelatende nokså ulikt når det gjelder faktorer som kan virke motiverende for bøyingsklassetilhørighet, og det kan se ut til at ekstramorfologisk motivasjon generelt og semantisk motivasjon spesielt både er mer utbredt og lettere å identifisere ved substantiv enn verb. For å sette verbs motivasjon for bøyingsklassetilhørighet inn i et noe større internspråklig perspektiv, vil jeg i avsnitt 5.4 peke på enkelte likheter og forskjeller når det gjelder semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet mellom de to ordklassene.

Det andre sentrale temaet for denne diskusjonen er i hvilken grad ulike språkvitenskapelige tilnærminger har rom for en slik kobling mellom morfologi og semantikk som tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet forutsetter. I avsnitt 5.5 vil jeg drøfte dette spørsmålet, og samtidig diskutere hvordan og i hvilken grad mine funn lar seg forklare innenfor tre ulike språkvitenskapelige teorier. De tre teoriene jeg har valgt ut, er generativ grammatikk, bruksbasert grammatikk og naturlig morfologi.

Kapitlet vil innledes av en beskrivelse av to grupper av verb der semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet er relativt lett å identifisere, nemlig parverb og preterito-presentiske verb. Videre følger en beskrivelse av hvordan semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet spiller eller har spilt en viktig rolle i andre germanske varieteter.

²⁶ Vi finner riktignok også ulike bøyingsklasser ved adjektiv, men tradisjonelt regnes substantiv og verb som de mest sentrale ordklassene som oppviser flere bøyingsklasser i norsk.

5.2 Semantisk motivert bøyingsklassetilhørighet i norsk og andre germanske språk

5.2.1 Parverb

Begrepet *parverb* viser til verb som opptrer i par av typen SITJE/SETJE, LIGGE/LEGGE, FALLE/FELLE. De to verbene som inngår i paret, ligner hverandre i både uttrykk og betydning, men i utgangspunktet brukes og bøyes de noe ulikt i moderne norsk. Nærmere bestemt er det ene av de to verbene sterkt, og det andre svakt. Hvorvidt de enkelte verbene i paret får svak eller sterk bøyning, bestemmes av verbets *transitivitet*. Dette begrepet står i nær forbindelse med den syntaktisk-semantiske egenskapen *valens*. Valens viser til hvor mange andre ledd verbet, delvis ut fra sitt semantiske innhold, krever at skal være til stede i setningen, og har dermed betydning for de syntaktiske konstruksjonene verbet inngår i. Hvilken form de ulike leddene har, for eksempel om leddet utgjøres av en preposisjonsfrase eller en pronomen- eller substantivfrase og dermed er nominalt, er imidlertid ikke bestemt av valensen, men avgjøres av andre grammatiske egenskaper ved verbet, til dels også semantiske egenskaper (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 661-663). At et verb er transitivt, betyr at det krever ett eller flere nominale objekter. Dette begrepet tar dermed også hensyn til formen på de leddene verbet, gjennom sin valens, krever at må være til stede i setningen.

Ved parverb er, som nevnt med referanse til Aasen (1864) i avsnitt 3.1.3, ett av verbene i paret sterkt og intransitivt, mens det andre verbet i paret er svakt og transitivt. Intransitive verb opptrer ikke med objekt.²⁷ Det transitive verbet i paret har ofte også en kausativ betydning, og en setning med et slikt verb formidler dermed at subjektet forårsaker den handlingen som beskrives av den intransitive varianten i paret. For eksempel medfører verbalhandlingen i setningen *Sigurd felte treet* at treet faller. Det svake verbet i dette paret er transitivt og kausativt, mens det intransitive, ikke-kausative medlemmet i paret, FALLE, bøyes sterkt. Det er relativt vanlig at den semantiske egenskapen kausativ har betydning for et verbs valens. Dersom et vanlig, ikke-kausativt verb blir kausativt for eksempel gjennom avledning, innebærer dette ofte at valensen må økes med én fordi det i en kausativ konstruksjon også kreves et subjekt som forårsaker handlingen (Booij 2007, 199-200). For eksempel kreves et subjekt til å felle treet i eksempelet med FALLE/FELLE over. Kausativitet kan dermed betraktes

²⁷ Denne framstillingen er en forenkling, og transitivitetetsbegrepet kan i visse henseende være problematisk. For eksempel finnes det en god del verb som kan opptre både med og uten objekt i ulike sammenhenger, for eksempel KOKE: *Hans koker kaffe* (transitiv bruk), *Kaffen koker* (intransitiv bruk) (jf. Sveen 2005b, 344-346).

som en semantisk faktor som har betydning for argumentstrukturen i de konstruksjonene verbet inngår i. Gjennom å endre verbets valens, og dermed samtidig dets transitivitet, har kausativitet også betydning for verbets bøyingsklassetilhørighet når det gjelder verb som inngår i denne typen par.

Hvor like de to verbene som inngår i et par, er i form og betydning, kan variere. Ved noen parverb finnes bare én form i infinitiv, dette gjelder for eksempel BRENNE, HENGE, SLENGE, der infinitivsformen er lik for de to verbene i paret.²⁸ Andre parverb er mer ulike, og ved enkelte opprinnelige parverb har de respektive verbene fått en mer spesialisert betydning, slik at de ikke lenger framstår som spesielt nært knyttet til hverandre. Dette gjelder for eksempel BITE/BEITE, BRYTE/BRØYTE, RYKE/RØYKE, som nok ikke alle talere av norsk ville identifisere som spesielt nært beslektet (jf. Lie 2011, 94-95; Enger 1998, 130). Grensen mellom de to verbene som inngår i et verbpar, er i mange tilfeller heller ikke like klar bestandig. Særlig for de parverbene som framstår som svært like i form og betydning, kan man observere at språkbrukerne ikke nødvendigvis opprettholder skillet mellom det sterke og svake verbet, men i stedet bruker sterk bøyning i transitive konstruksjoner og omvendt. Ytringer som *Hun hang bildet på veggen* eller *Lyset brente* er ikke uvanlige i moderne norsk, og man finner også eksempler på dette i talespråkskorpus, for eksempel NoTa (Norsk talespråkskorpus). Ved enkelte av disse verbene kan det tilsynelatende være vanskelig for talerne å skille de to verbene fra hverandre. Interessant nok ser det ut til at i mange tilfeller er det den sterke formen som vinner terreng på bekostning av den svake i norsk talemål.²⁹ Dette blir også påpekt for Oslo-mål av Wiggen (1990, 183). Denne utviklingen strider imot den generelle tendensen verb har til å gå fra uregelmessig til regelmessig bøyning (jf. avsnitt 4.3.1).

Hvorfor disse verbene heller tenderer mot å samles om sterk bøyning, kan diskuteres. En mulig forklaring kunne være at den sterke formen er mer tegnfrekvent, og at denne derfor tar over for en mindre frekvent, fonologisk lik, svak form. Etter som den sterke formen blir mer dominerende, vil denne tendensen med tiden kunne forsterkes.³⁰ At like verbformer blandes sammen, er uansett ikke uventet dersom man tenker seg at språkbrukerne assosierer

²⁸ HENGE og SLENGE kan ifølge *Nynorskordboka* (2006) også skrives med en innskutt -j etter -g- (HENGJE, SLENGJE). I denne utgaven av nynorsk er verb med j-innskudd oppført som hovedform. Infinitivsformene er da ikke helt identiske. Dette er ikke tilfellet i bokmål, der infinitivsformene ved disse verbene alltid er identiske.

²⁹ Opplysningene om sammenblanding av former i NoTa og at sterk bøyning ser ut til å ta over i en del dialekter, har jeg fått personlig fra professor Ruth Vatvedt Fjeld.

³⁰ Jeg har ikke belegg for å hevde at den sterke formen i utgangspunktet er mer frekvent, men dersom det faktisk er slik, kunne høy tegnfrekvens vært en mulig forklaring.

semantisk like former med hverandre innenfor sitt mentale leksikon. Fonologisk likhet vil kunne forsterke denne tendensen. En slik tanke samsvarer i stor grad med modeller for hvordan det mentale leksikon og den mentale grammatikken er bygget opp innenfor ulike bruksbaserte tilnærminger (jf. avsnitt 2.1.3, se også f.eks. Bybee 2010, kap. 2; 1988).

Ved de henholdsvis sterke og svake verbene som inngår i par, er bøyingsklassetilhørigheten i utgangspunktet bestemt av verbets transitivitet og til dels den kausative betydningen. Verbene som inngår i slike par, oppviser dermed en ekstramorfologisk motivasjon for sin bøyingsklassetilhørighet, og denne motivasjonen er av syntaktisk-semantisk art. Det at de svake og sterke verbene oppviser en viss tendens til å blandes sammen, tyder imidlertid på at denne syntaktisk-semantiske motivering ikke nødvendigvis er nok til å opprettholde et skille mellom verbene, når verbenes inherente, semantiske egenskaper ellers er relativt like, og den fonologiske formen i tillegg er relativt lik eller sammenfallende.

Par av verb der det ene verbet i paret er kausativt, transitivt og svakt, og det andre intransitivt og sterkt, eksisterer eller har eksistert i alle germanske språk. Dette fenomenet har en diakron forklaring, i og med at svake verb i tidlig germansk ofte var avledninger fra sterke verb (Wessén 1975, 17). Mange av disse avledningene var kausative, og den semantiske faktoren kausativitet hadde ikke bare betydning for at verbet ble bøyd svakt, men også for hvilken svak bøyingsklasse verbet sluttet seg til (jf. Krahe og Meid 1969, 118-119). Dette, og lignende eksempler på semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet, vil jeg komme nærmere tilbake til i avsnitt 5.2.3.

5.2.2 Preterito-presentiske verb

I moderne nynorsk kan følgende verb karakteriseres som preterito-presentiske: EIGE, MÅTTE, TURVE, VITE, KUNNE, SKULLE, VILJE. I tillegg kommer MUNE, men dette verbet er sjelden i bruk i moderne norsk (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 507). Denne lille gruppen verb oppviser en særegen bøyning, der presensformen ligner sterke preteritumsformer, og utgjør dermed en egen bøyingsklasse. For eksempel ligner *veit*, presensformen av VITE, på preteritumsformen av det sterke verbet BITE, nemlig *beit*. Preterito-presentiske verb av denne typen finner man i alle germanske språk, og bøyingsklassen oppsto allerede på det urgermanske språksteget (Dammel 2011, 139).

Bøyingsmønsteret disse verbene følger, kan illustreres med verbene VITE og KUNNE, som bøyes henholdsvis (a verbo) *vite, veit, visste, visst* og *kunne, kan, kunne, kunna*. Verbet

VILLE hørte ikke til denne gruppen verb i norrønt, og er det eneste norske eksempelet på nye medlemmer i klassen etter norrøn tid. Tre verb som hørte til i klassen i norrønt, er i tillegg gått ut av klassen i moderne norsk (MUNA (minnast) og UNNA (elske)) og KNÁTTU (kunne) (jf. Haugen 2001, 195; Berulfsen 1967, 157).

De preterito-presentiske verbene oppsto gjennom en omtolkning av indoeuropeiske perfektumsformer ved enkelte verb i tidlig germansk. Perfektumsformene, som refererte til en tilstand oppstått som resultat av en handling, ble i stedet analysert som presensformer med fokus på selve tilstanden. Hvordan det preterito-presentiske bøyingsmønsteret har oppstått, kan lettest illustreres med utviklingen av verbet VITE. Dette verbet stammer fra det indogermanske verbet for ”å se”. Perfektumsformen med betydningen ”jeg har sett” ble omtolket som presens, der fokus ligger på selve tilstanden handlingen har ført til i nåtid, nemlig det å vite: ”jeg har sett, altså vet jeg”. Den opprinnelige perfektumsformen fikk med andre ord presens betydning, og det er denne formen som ligger til grunn for presensformene vi finner ved de preterito-presentiske verbene i moderne germanske språk (Dammel 2011, 139).

De indoeuropeiske perfektumsformene danner utgangspunktet for preteritumsformene ved sterke verb i germansk (Wessén 1975, 24), og i norske og norrøne grammatikker står det derfor gjerne at presensformen av de preterito-presentiske verbene opphavelig er sterke preteritumsformer (f.eks. Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 507; Berulfsen 1967, 157; Spurkland 1989, 120-121). I moderne norsk oppviser de preterito-presentiske verbene tostavede preteritumsformer. Disse formene er dannet etter mønster av andre svake preteritumsformer, og har preteritums betydning. De preterito-presentiske verbene må derfor karakteriseres som svake, selv om de er uregelmessige (jf. definisjonen av svake verb i avsnitt 3.1).

De fleste av verbene som tilhører denne bøyingsklassen i moderne norsk, har modal betydning. Slik var det ikke da denne bøyingsklassen oppsto i tidlig germansk, da det eneste fellestrekket ved disse verbene var at de var relasjonelle og beskrev subjektets forhold til en utenomspråklig situasjon (Dammel 2011, 141). At verb uttrykker modalitet, innebærer at verbet på ulike vis kan gi uttrykk for hvordan taleren forholder seg til det som ytres, for eksempel om det er sant, eller om subjektet i setningen er forpliktet til eller har tillatelse til å utføre en handling (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 579-580). For eksempel kan setningen *Kristin må komme hjem* uttrykke forpliktelse, mens setningen *Kristin kan komme hjem* kan uttrykke tillatelse. De semantiske egenskapene som kjennetegner flertallet av medlemmene av

denne klassen, gjenspeiles også i betegnelsen *modalverb*, som ofte brukes når disse verbene omtales som gruppe. Men også andre verb kan uttrykke modalitet, for eksempel har også LYTE og BURDE denne egenskapen, selv om disse ikke oppviser preterito-presentisk bøyning (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 526).

Evnen til å uttrykke modalitet er imidlertid ikke det eneste kjennetegnet ved verbene som inngår i denne klassen. De fleste preterito-presentiske verbene opptrer også som hjelpeverb med en infinitiv uten infinitivmerke som hovedverb i setninger med sammensatt verbal. Disse to egenskapene, den første semantisk, den andre syntaktisk, kan karakteriseres som ekstramorfologiske fellestrekk ved de preterito-presentiske verbene. Dette kan dermed sees på som en form for ekstramorfologisk motivasjon som gjør at verb med disse egenskapene har en tendens til å bøyes etter preterito-presentisk mønster (jf. avsnitt 2.1.3).

Når man ser på den diakrone utviklingen av denne bøyingsklassen i de germanske språkene, ser det ut til at dens medlemmer i stadig større grad har samlet seg om evnen til å uttrykke modalitet (Dammell 2011, 139). Dette er synlig ved at verb som har denne egenskapen, forblir i klassen, mens enkelte verb som ikke har denne egenskapen, er gått ut av klassen eller ser ut til å være på vei ut. I tillegg finnes det eksempler fra andre germanske språk på at verb som uttrykker modalitet, begynner å bøyes som preterito-presentiske verb. Eksempler fra norsk på preterito-presentiske verb som ikke uttrykker modalitet, er verbene VITE og EIGE. Disse verbene mangler også det andre kjennetegnet på denne gruppen verb, nemlig å kunne opptre som hjelpeverb med en naken infinitiv som hovedverb. EIGE hører heller ikke lenger entydig hjemme i denne bøyingsklassen, idet verbet nå har valgfri regelmessig eller uregelmessig svak bøyning i bokmål, mens det har valgfri preterito-presentisk eller regelmessig svak bøyning i nynorsk.³¹

Som tidligere nevnt er det å kunne uttrykke modalitet, og det å opptre som hjelpeverb med hovedverb i infinitiv, ekstramorfologiske fellestrekk som knytter det store flertallet av verbene i denne klassen sammen. Slik sett mangler både EIGE og VITE den ekstramorfologiske motivasjonen de andre verbene i klassen har. Kanskje er denne manglende motivasjonen en medvirkende årsak til at EIGE har fått valgfri regelmessig svak bøyning både i bokmål og nynorsk, og dermed muligens er på vei ut av denne bøyingsklassen. VITE oppviser ikke den samme tendensen til å gå over til regelmessig svak bøyning som EIGE, selv om heller ikke dette

³¹ Regelmessig svak bøyning av EIE er *eie, eier, eide, eid*, uregelmessig svak bøyning er *eie, eier, åtte, ått*. I det uregelmessige paradigmet ser man fortsatt rester av den preterito-presentiske bøyningen som fortsatt er mulig i nynorsk (*eige, eig, åtte, ått*).

verbet uttrykker modalitet. Kanskje kan dette skyldes at VITE er mer frekvent, og dermed ikke er like avhengig av ekstramorfologiske egenskaper som evnen til å uttrykke modalitet for å holde på sin uregelmessige bøyning.

Som nevnt finnes det flere eksempler på at klassen av preterito-presentiske verb i et diakront perspektiv har fått nye medlemmer som har disse semantiske egenskapene, og mistet medlemmer som ikke oppviser de samme egenskapene (jf. Dammell 2011, 139-142). Et moderne eksempel på et verb som har kommet til klassen, er det tyske verbet BRAUCHEN (bet. ”måtte”, ”trenge”), som tradisjonelt har hatt en regelmessig, svak bøyning, men som etter mønster av de preterito-presentiske verbene nå stadig oftere opptrer uten endelse i 3.person entall, og som i tillegg har begynt å ta infinitiv uten infinitivmerke som hovedverb. Ifølge Dammell (2011, 142) kan evnen dette verbet har til å uttrykke modalitet, være en medvirkende årsak til denne utviklingen.³²

Dammell (2011, 139) beskriver samlingen om den semantiske faktoren modalitet blant verb med preterito-presentisk bøyning som et fellesgermansk fenomen, og som et eksempel på semantisk remotivasjon for verbs bøyingsklassetilhørighet. *Semantisk remotivasjon* viser i denne forbindelsen til at de preterito-presentiske verbenes bøyingsklassetilhørighet i de moderne germanske språkene er motivert av visse semantiske faktorer som tilsynelatende ikke var av betydning for de preterito-presentiske verbenes bøyingsklassetilhørighet i utgangspunktet, men som gjennom språkets diakrone utvikling har fått en slik betydning.

5.2.3 Semantisk motiverte bøyingsklasser i andre germanske varieteter

I tidlig germansk er det mulig å dele inn de svake verbene i klasser blant annet ut fra medlemmenes semantikk og avledningshistorikk. For eksempel deler Krahe og Meid (1969, 118-119) svake verb i germansk inn i fire klasser: 1. klasse inneholder kausativa som enten er avledet av verb eller adjektiv, 2. klasse inneholder bl.a. avledninger fra sterke verb der det avledede, svake verbet har en intensiverende betydning, 3. klasse inneholder avledninger fra sterke verb med durativ betydning eller avledninger fra substantiv eller adjektiv med

³² Tradisjonelt har formen av dette verbet i 3.pers. sg. vært *braucht*, mens formen *brauch* nå blir stadig mer vanlig. Eksempel på en setning der verbet brukes likt som de preterito-presentiske verbene er ”Er brauch nicht kommen” (Han trenger ikke komme), i motsetning til den tradisjonelle konstruksjonen med samme betydning ”Er braucht nicht zu kommen” der verbet har endelsen *-t* og der infinitiven opptrer med infinitivmerket *ZU*.

inkoativ³³ betydning, og 4. klasse inneholder verb med intransitiv-inkoativ betydning. Også Wessén (1975, 17) påpeker at de fleste svake verbene i germansk enten er kausative avledninger av sterke verb, eller avledninger av substantiv eller adjektiv. I utviklingen av språket etter germansk tid har imidlertid semantikk som motiverende faktor for bøyingsklassetilhørighet ved svake verb tilsynelatende spilt en mindre rolle. Ifølge Dammel (2011, 139, 274) viser verbs bøyingsklassetilhørighet i germanske språk en tendens til enten å motiveres av formelle egenskaper ved verbet (f.eks. fonologiske kjennetegn eller avledningssuffiks), eller til å bli et trekk som må læres sammen med det enkelte leksem. I dette perspektivet framstår de preterito-presentiske verbene som et unntak, i og med at semantiske faktorer tilsynelatende er av relativt stor betydning for disse verbenes bøyingsklassetilhørighet.

Det finnes imidlertid eksempler på germanske dialekter der semantiske faktorer fortsatt utgjør en viktig motivasjon for svake verbs bøyingsklassetilhørighet. Dammel (2011, 142-145) beskriver hvordan enkelte tyske dialekter i Sveits og Nord-Italia har bevart og videreutviklet et system for bøyingsklasser ved svake verb der semantiske faktorer spiller en viktig rolle. Dialektene Dammel refererer til, er svært konservative, men oppviser også særegne innovasjoner, for eksempel når det gjelder bøyingsklassetilhørighet ved svake verb. De geografiske områdene disse dialektene snakkes i (f.eks. Lötschental, Rimella og Bosco Gurin), var fram til tidlig på 1900-tallet relativt isolert fra omverdenen, noe som sannsynligvis bidro til å gi rom for en egenartet utvikling. Systemet for bøyingsklasser ved svake verb i disse dialektene ligner det som ovenfor er beskrevet for tidlig germansk, der de svake verbene kan deles inn i klasser etter semantiske faktorer i tillegg til fonologiske og morfologiske, primært avledningsmessige, kjennetegn. I Lötschental har for eksempel svake kausative verb større sannsynlighet for å tilhøre en og samme klasse, mens svake durative eller inkoative verb har større sannsynlighet for å tilhøre andre. Etter at Lötschental begynte å få større kontakt med omverdenen og dermed ble utsatt for større grad av språkkontakt tidlig på 1900-tallet, oppsto det en viss vakling blant språkbrukerne når det gjaldt verbs bøyingsklassetilhørighet. Vaklingen oppsto særlig der det ikke var samsvar mellom de semantiske faktorene som kjennetegnet en spesiell bøyingsklasse, og det enkelte verbs bøyingsklassetilhørighet. I denne situasjonen viste det seg at det var mer sannsynlig at språkbrukerne ville begynne å bøye verbet etter det mønsteret som kjennetegnet klassen med

³³ Begrepet *inkoativ* viser her til en handling som innebærer endring av tilstand (jf. Krahe og Meid 1969, 118-119)

de samme semantiske egenskapene som det aktuelle verbet, enn at fonologiske eller avledningsmessige faktorer (f.eks. hvorvidt verbet var avledet fra et substantiv eller et verb) ble avgjørende. For språkbrukerne kan det dermed se ut til at de felles semantiske kjennetegnene ved medlemmene av en bøyingsklasse var mer sentrale enn de fonologiske eller avledningsmessige kjennetegnene ved samme klasse, og at disse dermed fungerte som en sterk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved svake verb. Dette er nok et eksempel på resemantisering av bøyingsklassetilhørighet ved verb, jamfør diskusjonen om preterito-presentisk bøyning og modalitet i forrige avsnitt.

At semantiske faktorer kan være medvirkende til at et verb bøyes på en bestemt måte også i andre germanske språk, er beskrevet i avsnitt 2.1.4. Som nevnt konkluderer Quirk (1970) med at valget av henholdsvis regelmessig eller uregelmessig preteritumsendelse ved en spesiell gruppe engelske verb, er forbundet med aspektuelle egenskaper ved den omtalte situasjonen (resultativ vs. prosessuell). Karlsson og Sahlquist (1974, 77, 80) viser til at sterke former i større grad blir brukt dersom det er vesentlig å uttrykke at handlingen er momentan i svensk. De samme forfatterne påpeker imidlertid også at svake verb i svensk noen ganger kan bøyes sterkt i "expressiva syften" (s. 80), og antyder dermed at svensk har en lignende bruk av sterk bøyning som tidligere beskrevet for enkelte norske dialekter i avsnitt 4.4.

5.2.4 Oppsummering

Parverbene og de preterito-presentiske verbene er gode eksempler på grupper av verb der semantiske faktorer har betydning for verbenes bøyingsklassetilhørighet. De fleste preterito-presentiske verbene oppviser visse semantiske fellestrekk, og verbene i denne klassen bøyes på en måte som skiller seg en god del fra hvordan andre verb bøyes. Selv om gruppen har relativt få medlemmer, har den vært stabil når det gjelder medlemmene som oppviser disse trekkene, mens enkelte verb (f.eks. EIGE) som ikke oppviser disse trekkene, tilsynelatende er på vei ut av klassen (jf. Dammell 2011, 141-142). Det kan dermed se ut til at vi her har et eksempel på en gruppe verb som samler seg om visse felles, ekstramorfologiske egenskaper, og at disse egenskapene bidrar til bøyingsklassens stabilitet og overlevelse. Dette samsvarer med synet på bøyingsklasser innenfor naturlig morfologi, der ekstramorfologiske fellestrekk sees på som avgjørende for bøyingsklassers stabilitet (jf. avsnitt 2.1.3). Det er likevel klart at også andre faktorer enn modalitet må spille inn. For eksempel er det preterito-presentiske verbet VITE tilsynelatende stabilt, på tross av at verbet mangler disse ekstramorfologiske egenskapene. Dette kan skyldes at verbet er tegnfrekvent, og dermed resistent mot endring.

Blant de henholdsvis svake og sterke verbene som inngår i par med relativt lik betydning, men ulik bøyning, er det syntaktisk-semantiske fellestrekk mellom de svake verbene som inngår i slike par på den ene siden, og de sterke på den andre siden. Disse fellestrekkene er imidlertid ikke like spesifikke som for de preterito-presentiske verbene, da både svake og sterke verb kan ha ulik valens eller være henholdsvis transitive eller intransitive i norsk.³⁴ Valens eller transitivitet har dermed tilsynelatende lite å si for et verbs bøyingsklassetilhørighet når man ser på norske verb generelt (jf. Aasen 1864, 191 f.n.). Verbene som inngår i par på denne måten, er imidlertid et eksempel på at egenskaper som valens, transitivitet og kausativitet kan ha en slik betydning for enkelte grupper av verb. Parverbene skiller seg dermed ut fra de fleste andre verb ved at valens og transitivitet får såpass stor betydning for akkurat disse verbenes bøyingsklassetilhørighet. Dette illustrerer at valens og transitivitet kan fungere som en delvis semantisk, ekstramorfologisk faktor med betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet, selv om denne egenskapen ikke har en slik betydning for alle verb. Også bøyingsklasser for svake verb i eldre germansk og konservative, germanske dialekter er eksempler på at semantiske faktorer kan spille en vesentlig rolle for verbs bøyingsklassetilhørighet, selv om dette synkront sett handler om varieteter med mindre utbredelse.

Selv om disse eksemplene kan betraktes som spesielle tilfeller når man ser på alle verb i norsk under ett, viser de at semantikk kan ha betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet. Parverb, preterito-presentiske verb og svake verb som tilhører visse bøyingsklasser på grunn av sin semantikk, viser at semantisk motivasjon spiller en rolle også innenfor det verbale bøyingsystemet. At både aspektuelle egenskaper som momentanitet og pragmatiske faktorer som ekspressivitet kan påvirke verbs bøyingsklassetilhørighet, ser vi både for svensk og norsk dersom vi skal legge Karlsson og Sahlquists (1974) observasjoner og mine egne undersøkelser i kapittel 4 til grunn. I tillegg tyder undersøkelser på at det finnes visse generelle, semantiske forskjeller mellom svake og sterke verb, jf. resultatet av Baayen og Martíns (2005) undersøkelser omtalt i avsnitt 2.1.4. Kanskje bør semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet derfor ikke betraktes som et marginalt fenomen, men heller som et fenomen som kan ha større eller mindre betydning for ulike grupper av verb i germanske språk.

³⁴ Som nevnt kan også andre verb enn de med preterito-presentisk bøyning kan uttrykke modalitet, dette gjelder for eksempel BURDE og LYTE (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 526). Dette er likevel ikke en like allmenn verbal egenskap som transitivitet.

Som vist i dette avsnittet kan flere ulike typer semantiske faktorer ha betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet. Hvilke typer som finnes, og hvorfor aksjonsart og momentanitet er blant dem, er tema for neste avsnitt.

5.3 Semantiske faktorer med betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet: Hvorfor aksjonsart står sentralt

Semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet finner man både ved substantiv og verb i norsk og andre germanske språk. Dette fenomenet er imidlertid tilsynelatende mindre utbredt ved verb enn ved substantiv, og verbs bøyingsklassetilhørighet er i tillegg knyttet opp mot andre og gjerne mer abstrakte semantiske faktorer enn det substantivs deklinasjoner er, for eksempel aksjonsart eller transitivitet (Dammel 2011, 14-15; Anderwald 2010, 262-263). I kapittel 4 har jeg vist hvordan momentanitet kan fungere som en motiverende faktor for verbs bøyingsklassetilhørighet. At aksjonsart eller momentanitet kan ha betydning for hvordan verb bøyes, blir påpekt både av Dammel (2011, 14) og Wurzel (1989, 113). I dette avsnittet vil jeg kort nevne ulike semantiske faktorer som kan ha betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet, og drøfte hvorfor aksjonsart, og særlig momentanitet, er blant disse. Hvorfor substantiv og verb tilsynelatende oppfører seg nokså forskjellig når det gjelder semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet, vil være tema for avsnitt 5.4.

5.3.1 Aksjonsart som semantisk motivasjonsfaktor

Wurzel (1989, 113) nevner modalitet, transitivitet, momentanitet og stativitet som semantisk-syntaktiske egenskaper som kan ha betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet. Dammel (2011, 145) nevner i tillegg inkoativitet, durativitet og kausativitet i sin beskrivelse av semantisk motivasjon ved verb i dialektene i det sveitsiske Lötschental, det samme gjør Krahe og Meid (1969, 118-119) i oversikten over svake bøyingsklasser i tidlig germansk. Hvordan modalitet og transitivitet, dels også kausativitet, kan sees på som motiverende faktorer for henholdsvis parverb og preterito-presentiske verb, er beskrevet i avsnitt 5.2.1 og 5.2.2. At faktorer som momentanitet og durativitet er faktorer som er med på å bestemme verbs aksjonsart, har jeg gjort rede for i avsnitt 2.2.2. Disse faktorene, og dermed også verbets aksjonsart, kan altså ha betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet. Dette bekreftes også av mine funn, som står beskrevet i avsnitt 4.2 og 4.3.

Selv om aksjonsart i visse henseende kan betraktes som et relativt abstrakt betydningselement ved verbet, kan det likevel ansees som et relevant trekk i Bybees (1985) forstand. Som beskrevet i avsnitt 3.1.2 vil det at en grammatisk kategori er relevant, innebære at dens betydning påvirker den leksikalske stammens betydningsinnhold direkte. For eksempel er numerus en relevant kategori for substantiv, fordi hvorvidt substantivet opptrer i entall eller flertall, har direkte konsekvenser for hva ordet refererer til. Dersom en kategori er relevant og samtidig generaliserbar³⁵, vil den grammatiske betydningen tendere til å uttrykkes gjennom bøyning. Relevansbegrepet har ifølge Bybee også betydning for i hvor stor grad ulike formenheter som røtter og affikser knyttes til hverandre formelt. Formenheter som er særlig relevante for hverandres betydning, oppviser høyere grad av fusjonering enn de som ikke er relevante. Ifølge Bybee vil særlig relevante elementer oppvise en tendens til å uttrykkes leksikalsk, mindre relevante elementer vil uttrykkes gjennom avledning eller bøyning, mens ikke-relevante elementer heller vil uttrykkes perifrastisk, dvs. gjennom egne språklige uttrykk. Bybee illustrerer hvordan særlig relevante betydningselementer uttrykkes leksikalsk, ved hjelp av verbene GÅ og VADE. VADE viser til handlingen ”å gå”, men har i tillegg et annet sentralt betydningselement: ”gjennom vann”. At handlingen foregår gjennom vann, er svært relevant for det å gå, og har direkte påvirkning på denne handlingen. Den høye graden av relevans kan dermed være årsaken til at de to semantiske betydningselementene ”gå” og ”gjennom vann” smelter sammen, og uttrykkes i en og samme leksikalske enhet (Bybee 1985, 13). Særlig relevante betydningselementer vil samtidig ha en tendens til å være lite generaliserbare. For eksempel er det svært få handlinger som kan utføres gjennom vann (f.eks. SOVE, SPISE, LESE osv.), og dette betydningselementet kan dermed ikke overføres til det store flertallet av norske verb. Dersom kategoriens betydning er svært relevant, og dermed for lite generaliserbar, vil altså betydningen tendere til å bli en del av selve det leksikalske uttrykket. Når enkelte aspektuelle egenskaper er særlig relevante for verb, vil disse samtidig gjerne være lite generaliserbare, og dermed også tendere til å bli en del av verbets iboende leksikalske betydning, dvs. bli leksikalisert (jf. avsnitt 3.1.2).

Når det gjelder aksjonsart i norsk, er denne i utgangspunktet leksikalisert slik jeg har definert dette uttrykket med utgangspunkt i *Norsk referansegrammatikk* (jf. avsnitt 2.2.1). Når det gjelder aspektuell betydning generelt, kan denne uttrykkes på flere måter, for eksempel

³⁵ *Generalitet* viser som nevnt i avsnitt 3.1.2 til i hvilken grad en grammatisk kategori kan uttrykkes på de ulike medlemmene av en ordklasse. En kategori med høy generalitet kan uttrykkes på tilnærmet alle ord som tilhører klassen. For eksempel er tempus en kategori med høy generalitet for verb, fordi det kan oppgis tidsreferanse ved alle handlinger.

gjennom bruken av ulike adverbiale uttrykk (f.eks. tidsadverbialer som *i timevis*) eller spesielle setningskonstruksjoner (f.eks. konstruksjoner som *Hun tok til å..., hun holdt på med å...*) (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 642-660). Momentanitet er imidlertid en egenskap som typisk kommer til uttrykk som en del av verbets iboende leksikalske betydning i norsk, og også *Norsk referansegrammatikk* regner som nevnt i avsnitt 2.2.2 +/- durativitet som en av flere faktorer som i kombinasjon avgjør verbets aksjonsart (Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 638).

Som beskrevet i avsnitt 2.2.1 er kategoriene aspekt og aksjonsart nært forbundet med hverandre, og ikke alle forfattere skiller mellom dem. Dette skyldes blant annet at det semantiske innholdet disse kategoriene formidler, er relativt likt. Begge formidler, i vid forstand, informasjon om måten en handling går for seg på. Ifølge Bybee (1985, 21) er aspekt en kategori som er særlig relevant for verb. Aspekt handler kun om selve verbhandlingen, og ikke om deltakere i den handlingen det refereres til eller andre deltakere i setningen, og kan ifølge Bybee derfor betraktes som den kategorien som i størst grad er direkte relevant for verbet. Når aksjonsart og aspekt er så nært forbundet med hverandre semantisk, er det nærliggende å tenke seg at det samme kan sies om aksjonsart. Dersom aksjonsart i likhet med aspekt kan sies å være en særlig relevant egenskap ved verb, kan dette også forklare hvorfor aksjonsart er leksikalisert i norsk, da særlig relevante og samtidig lite generelle betydningselementer vil ha en tendens til å leksikaliseres i stedet for å uttrykkes gjennom bøyning.

At momentanitet er en faktor som er sentral innenfor det verbale bøyingsystemet, understrekes av at dette betydningselementet i enkelte språk uttrykkes gjennom en egen bøyingsform, *aorist*. Aorist finnes i språk der det verbale bøyingsparadigmet er bygd opp med utgangspunkt i aspektuelle, og ikke temporale, distinksjoner. Et slikt system finnes blant annet i moderne gresk og bulgarsk, og var også til stede i indoeuropeisk, der verbets ulike bøyingsformer i hovedsak ga uttrykk for handlingens aksjonsart (Wessén 1975, 23-24; Aronoff og Fudeman 2005, 169). Ifølge Wessén (1975, 23-24) uttrykte aorist i indoeuropeisk i utgangspunktet at handlingen var momentan, men det var også vanlig at aorist uttrykte at handlingen skjedde i fortid. Betydningen "fortid" kom da til uttrykk gjennom at verbet fikk lagt til et prefiks, og ikke gjennom et eget avlydstrinn. Etter hvert ble imidlertid tidsaspektet den dominerende grammatiske betydningen ved de ulike bøyingsformene av verbet. Bøyingsformen aorist forsvant fra bøyingsparadigmet, mens betydningen denne formen hadde, i all hovedsak uttrykkes ved hjelp av preteritum i moderne germanske språk.

Bybee, Perkins og Pagliuca (1994, 104-105) påpeker at en slik utvikling, der preteritumsformer utvikler seg med utgangspunkt i aspektmarkører, er relativt vanlig i verdens språk. Den germanske utviklingen samsvarer dermed med en mer generell språkhistorisk tendens. Shirai og Andersen (1995) hevder at en lignende utvikling kan observeres når barn lærer språk, og viser til forsøk fra engelske barn som indikerer at barn oppfatter verbs aspektuelle egenskaper før de lærer tempus, og dermed også lærer å bøye verb i aspekt, før de begynner å bøye dem i preteritum. Shirai og Andersen hevder samtidig at de verbene barn først bøyer i preteritum, er punktuelle, teliske og resultative (Shirai og Andersen 1995, 758).³⁶ Årsaken til dette kan, ifølge Shirai og Andersen, være at barn oppfatter hendelser som er punktuelle, teliske og durative, som prototypiske hendelser, og dermed samtidig oppfatter disse betydningselementene som prototypiske egenskaper ved verb. Ifølge prototypeteori er det språklige enheter med prototypiske egenskaper som læres først. Shirai og Andersen antyder at de verbale egenskapene som her ansees som prototypiske, kan si noe om hvordan mennesket organiserer språk mentalt.³⁷ Ut fra deres resonnement er momentanitet og andre faktorer med betydning for verbs aksjonsart viktige i organiseringen og prosesseringen av verb i menneskers mentale grammatikk.

Denne mentale organiseringen kan også ha betydning for organiseringen av bøyingsklasser i språkbrukernes interne grammatikk. Baayen og Martín (2005, 677) påpeker at hvis et prototypisk verb er punktult, telisk og resultativt, vil man også kunne forvente at sterke verb vil samle seg nært om disse prototypiske egenskapene i leksikon, fordi de sterke verbene på grunn av sin høye frekvens er blant dem som læres først. De ulike sterke verbene vil dermed høre inn under samme semantiske domene, og språkbrukerne vil derfor assosiere disse prototypiske verbale egenskapene med sterk bøyning. Svake verb har gjerne lavere frekvens, og vil læres senere. Disse vil da ikke ligge like nær prototypen i det mentale leksikon, og svak bøyning vil dermed heller ikke assosieres like sterkt med de prototypiske verbale egenskapene som sterke verb gjør.

³⁶ Som beskrevet i kapittel 2 er det ulike meninger om hvilke faktorer som kan være til stede samtidig ved det enkelte verb, og *Norsk referansegrammatikk*, som jeg har valgt å følge, regner ikke med at verb kan være punktuelle og teliske samtidig. Shirai og Andersen (1995) er et eksempel på at ikke alle forfattere er enige i denne avgrensningen.

³⁷ Flere sentrale aspekter ved prototypeteori vil jeg komme tilbake til i avsnitt 5.5.2.

Det må imidlertid understrekes at også svake verb kan ha høy frekvens og læres tidlig, og at det heller ikke er slik at alle sterke verb er like frekvente. Man kan derfor ikke regne med at alle sterke verb vil ligge like nær den semantiske prototypen på bakgrunn av frekvens,³⁸ og man kan heller ikke hevde at alle sterke verb har de semantiske egenskapene som er skissert her. Disse egenskapene kan imidlertid ha betydning for sterke verbs bøyingsklassetilhørighet dersom man ser på denne gruppen som helhet, selv om de ikke kan forklare bøyingsklassetilhørigheten til alle sterke verb.

5.4 Semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved substantiv og verb

Både verb og substantiv er store, åpne ordklasser i norsk, og de har begge et relativt stort antall bøyingsklasser. Likevel er det visse forskjeller mellom de to ordklassene når det gjelder hva slags faktorer som i størst grad motiverer ords bøyingsklassetilhørighet i germanske språk, noe flere forfattere påpeker (f. eks. Anderwald 2010, 262-263; Dammell 2011, 291-292). Dette gjelder kanskje særlig semantisk motivasjon, som tilsynelatende er mer utbredt blant substantiv enn blant verb. Substantiviske bøyingsklasser utgjør dermed et interessant sammenligningsgrunnlag i en diskusjon om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved verb, og i dette avsnittet vil jeg derfor se nærmere på enkelte likheter og forskjeller mellom de to ordklassene som kan forårsake at de oppfører seg ulikt når det gjelder motivasjon for bøyingsklassetilhørighet.

5.4.1 Faktorer med betydning for bøyingsklassetilhørighet

Fordi substantiv og verb i utgangspunktet har ulik semantikk og viser til ulike ting, er det også ulike semantiske faktorer som kan ha betydning for deres bøyingsklassetilhørighet. Faktorer med betydning for substantivs bøyingsklassetilhørighet er for eksempel animathet, biologisk kjønn og tellbarhet. Tilsvarende faktorer for verb er for eksempel valens, aksjonsart og kausativitet. Dersom man sammenligner disse faktorene, er de semantiske faktorene som virker på substantiv, tilsynelatende mindre abstrakte og kanskje også lettere å oppfatte for taleren enn de tilsvarende faktorene ved verb. Betydningselementene som kan utgjøre en

³⁸ At alle enheter ligger like nært den semantiske prototypen, vil man uansett ikke forvente i et prototypeorganisert leksikon der kategoriene organiseres ut fra familielikhet og ulike grader av likhet med prototypen (jf. avsnitt 4.6.2)

motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved substantiv, har samtidig gjerne betydning for substantivets genus, som ofte korrelerer med bøyingsklassetilhørighet i norsk (jf. f.eks. Enger 2004, 51). For eksempel er det slik at de fleste maskuliner danner ubestemt flertall med suffikset *-ar*, de fleste femininer med *-er*, mens de fleste nøytrere danner flertall uten endelse i nynorsk.

Litt om genus

Genus utgjør i likhet med bøyingsklasser et eget klassifiseringssystem for substantiv, og kan defineres som "classes of nouns reflected in the behavior of associated words" (Hockett 1958, 231). Hvilket genus det enkelte substantiv hører til, kommer ikke nødvendigvis til uttrykk gjennom substantivet selv, men gjennom formen på tilhørende ord. I nynorsk vil for eksempel hunkjønnsord som BOK eller SOL vises til med det feminine påpekende pronomenet HO, mens hankjønnsord som STOL og KOPP vil vises til med det maskuline påpekende pronomenet HAN. På samme måte vil genus gjenspeile seg i determinativets og adjektivets form i en substantivfrase, for eksempel *Ei lita jente* (femininum) vs. *En liten gutt* (maskulinum). I motsetning til bøyingsklasse er altså genus et syntaktisk fenomen, fordi genus kommer til uttrykk på ulike syntaktiske konstituent, samtidig som det i utgangspunktet er en inherent egenskap ved substantivet (Enger og Kristoffersen 2000, 68). Bøyingsklasse har derimot ingen konsekvenser for andre elementer i setningen enn ordet selv, og kan dermed sies å være et rent morfologisk fenomen.

Selv om faktorer som animathet, fysisk kjønn og tellbarhet kan gi en indikasjon på substantivets genus, kan det enkelte substantivs genus ofte framstå som nokså tilfeldig. I likhet med bøyingsklassetilhørighet er genus dermed en egenskap som i mange tilfeller må læres sammen med det enkelte ord. På samme måte som ved bøyingsklasser finnes det imidlertid ulike faktorer som kan ha innvirkning på substantivets genus, og disse kan være av både fonologisk, morfologisk og semantisk art.

Corbett (1991, 42) hevder at ethvert genussystem har en semantisk kjerne og er grunnleggende fundert i semantiske kategorier, og *animathet* regnes som en særlig grunnleggende semantisk kategori ved genussystemene i verdens språk. At også genussystemet i norsk har en semantisk kjerne, kommer blant annet til uttrykk ved at de fleste levende vesener er enten maskuliner eller femininer, og at kvinnelige vesener ofte betegnes med femininer, mens mannlige vesener betegnes med maskuliner. Dette gjelder for eksempel TANTE, SØSTER, JENTE og KVINNE, som alle refererer til kvinnelige vesener og som samtidig er

femininer. Tilsvarende vil de fleste substantiv med mannlig referent være maskuliner, for eksempel ONKEL, BROR, GUTT og MANN. Men selv om genussystemet i norsk på denne måten kan sies å være fundert på semantiske prinsipper, er det som nevnt ikke slik at man entydig kan identifisere et substantivs genus ut fra dets semantiske egenskaper alene. Likevel kan man ut fra genussystemets grunnleggende semantiske organisering karakterisere genus som et, i alle fall delvis, semantisk motivert trekk ved grupper av substantiv i norsk. Genus kan dermed betraktes som en inherent egenskap ved substantivet som i en del tilfeller kan spores tilbake til ordets semantiske innhold. Genus kan imidlertid ikke beskrives som en rent semantisk faktor med betydning for substantivs bøyingsklassetilhørighet, men må heller betraktes som et eget trekk som kan fungere som en form for ekstramorfologisk motivasjon ved substantiv i norsk. Når genus i så stor grad samsvarer med bøyingsklasse ved substantiv, kan man likevel hevde at semantiske faktorer med betydning for genus også har en indirekte betydning for substantivs bøyingsklassetilhørighet, selv om genus og bøyingsklasse i utgangspunktet utgjør to separate, og i prinsippet uavhengige, klassifiseringssystemer.

At disse systemene i prinsippet er uavhengige, men likevel står i forbindelse med hverandre, viser seg blant annet gjennom at ord kan skifte bøyingsklasse med utgangspunkt i genus og omvendt. Enger (2004) viser at et relativt stort antall norske substantiv har skiftet bøyingsklasse dersom flertallsendelsen de i utgangspunktet har, er sterkere assosiert med et annet genus. Dette gjelder for eksempel VEN og BEKK, som er to eksempler fra en liten gruppe maskuliner som tradisjonelt har fått endelsen *-er* i ubestemt flertall. I moderne talemål er det en tendens til at disse maskulinene får *-ar* i flertall, i likhet med det store flertallet av maskuliner i norsk.³⁹ Dette skiftet er dermed et eksempel på at substantiv skifter bøyingsklassetilhørighet med utgangspunkt i genus. Men det motsatte kan også skje; substantiv kan også skifte genus med utgangspunkt i bøyingsklasse, selv om dette er et relativt sjeldent fenomen. For eksempel har enkelte norrøne femininer med endelsen *-ar* i nominativ flertall, byttet over til maskulint genus. Et eksempel på dette, er det norrøne PÁSKAR ("påske", nom.pl.), som i tidlig norrønt var femininum, men som i sen norrønt kunne være enten femininum eller maskulinum (Enger 2004, 57-60). At genus kan skifte med utgangspunkt i bøyingsklasse og omvendt, illustrerer at disse to klassifiseringssystemene i prinsippet er uavhengige, men at de samtidig kan interagere med hverandre fordi tilhørighet til en viss bøyingsklasse og tilhørighet til et spesielt genus er assosiert med hverandre.

³⁹ Etter den nye nynorsknormalen (2012) er disse endelsene også sidestilt i skrift for denne gruppen maskuliner.

Når det gjelder semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved substantiv, vil det i de fleste tilfeller være vanskelig å skille ut semantiske faktorer med direkte betydning for bøyingsklassetilhørighet, da disse ofte også vil ha betydning for substantivets genus både i norsk og på tidligere språksteg. Gruppen av substantiv som betegner nære slektninger i norrønt, som MÓÐIR, DÓTTIR, SYSTIR, FAÐIR og BRÓÐIR (urnordiske r-stammer), er imidlertid et eksempel på at bøyingsklasse kan være semantisk motivert uavhengig av genus (jf. avsnitt 2.1.3). Substantivene som tilhører denne gruppen, får en særegen bøyning selv om de tilhører ulike genus. At de alle betegner nære slektninger, er samtidig et sentralt semantisk fellestrekk ved substantivene som inngår i denne bøyingsklassen. Det finnes også lignende eksempler fra moderne norsk, for eksempel den lille gruppen med svake nøytrer som betegner de sentrale kroppsdelene AUGA, HJARTE og ØYRE, som alle er intetkjønn, men som tradisjonelt tilhører en egen bøyingsklasse med *-a* i bestemt form entall og *-o* i bestemt og ubestemt flertall (f.eks. *auga-auga-augo-augo*). Et annet tilfelle er målssubstantiv, for eksempel LITER, METER og DOLLAR, som alle er maskuliner, men som danner ubestemt flertall uten endelse i moderne norsk (jf. Lie 2011, 45-48).

5.4.2 Semantiske faktorer, diakron utvikling og mental kategorisering

At det er forskjell på substantiv og verb når det gjelder semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet, gjenspeiler seg også i den diakrone utviklingen av de verbale og nominale bøyingsklassene i germanske språk. Dammell (2011, 274) hevder at verbale bøyingsklasser i germanske språk i sin diakrone utvikling har oppvist en tendens til enten å knytte seg opp mot formelle egenskaper ved verbet, for eksempel fonologiske eller morfologiske⁴⁰ kjennetegn, eller til å bli et trekk som må læres sammen med det enkelte ord, dvs. til å leksikaliseres. Dammell trekker fram preterito-presentiske verb som et unntak i denne sammenhengen, fordi denne gruppen verb gjennom sin diakrone utvikling i stor grad har knyttet seg opp mot evnen til å uttrykke modalitet, og ikke formelle trekk. Bøyingsklassetilhørigheten kan dermed heller ikke sies å være en mer eller mindre tilfeldig leksikalsk egenskap ved disse verbene (jf. avsnitt 5.2.2). Dette samsvarer imidlertid ikke med den generelle utviklingen av verbale bøyingsklasser i germanske språk, ifølge Dammell (Dammell 2011, 139, 291-292).

⁴⁰ Morfologiske fellestrekk kan blant annet være av avledningmessig art, for eksempel kan verb med samme avledningssuffiks tilhøre samme bøyingsklasse.

Ved substantiv er en diakron utvikling der medlemmene av en og samme bøyingsklasse samler seg om felles ekstramorfologiske egenskaper, for eksempel genus, tilsynelatende mer utbredt enn ved verb (jf. Anderwald 2010, 262-263). Som beskrevet ovenfor viser Enger (2004) hvordan mange norske substantiv har byttet bøyingsklasse med utgangspunkt i genus, slik at bøyingsklassetilhørighet ved substantiv i stor grad samsvarer med substantivets genus i moderne norsk. Som nevnt får det store flertallet av norske maskuliner *-ar* i ubestemt flertall, de fleste femininer får *-er*, og nøytrere danner flertall uten endelse i nynorsk. Selv om det fortsatt finnes visse unntak fra disse hovedtrekkene (f. eks. femininer som *KJERRING*, ub.pl. *kjerringar*), er mønsteret tydelig og relativt konsekvent. Fordi genus i en god del tilfeller kan spores tilbake til semantiske egenskaper ved substantivet, kan dette samtidig sees på som en indirekte form for semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet. Men substantivs bøyingsklassetilhørighet kan også motiveres av andre faktorer enn genus. Nübling (2008, 284) beskriver hvordan tyske hankjønnsord som bøyes svakt, har samlet seg om en rekke felles egenskaper, blant annet maskulint genus, animat, mannlig referent og schwa-utlyd. I moderne tysk er denne bøyingsklassen kun produktiv for substantiv som har disse egenskapene, mens substantiv som ikke har disse egenskapene, har vist en tendens til å gå over til andre bøyingsklasser. Nübling bruker de svake maskulinene i tysk som eksempel på en bøyingsklasse som oppviser spesifikke ekstramorfologiske fellestrekk.

Dammel (2011, 293-294) diskuterer hvorfor substantiv og verb tilsynelatende oppfører seg noe ulikt når det gjelder motivasjon for bøyingsklassetilhørighet. Hun foreslår at en mulig årsak kan være at substantiv og verb kategoriseres ulikt i menneskets mentale grammatikk ut fra sine semantiske egenskaper, og at substantiv er lettere å kategorisere semantisk ut fra ulike parametere. Substantiv viser typisk til objekter i vid forstand, for eksempel andre mennesker, dyr og ting. Andre mennesker og ting man omgir seg med til daglig, er sentrale for språkbrukerne. Kjennetegn som animathet, tellelighet eller biologisk kjønn er typiske trekk ved denne typen objekter, og disse faktorene er som regel direkte tilgjengelige og lette å oppfatte for språkbrukeren. Substantiv lar seg dermed lettere kategorisere ut fra slike parametere enn det typiske verb gjør. Verb viser som kjent typisk til en handling. Handlinger har, ifølge Dammel, færre og mer abstrakte betydningselementer som kan brukes til sammenligning og klassifisering enn objekter. De mulige parametere verb kan klassifiseres etter, har derfor også i mange tilfeller en høyere abstraksjonsgrad, og forholder seg ofte til delvis grammatiske kjennetegn, for eksempel valens og/eller transitivitet.

Fordi de semantiske trekkene verb kan organiseres i forhold til, tilsynelatende er mer abstrakte enn de tilsvarende trekkene for substantiv, er det ifølge Dammel mer sannsynlig at verb blir kategorisert som separate enheter enn som medlemmer av en bestemt semantisk kategori i det mentale leksikon (Dammel 2011, 294). Behrend (1995, 262) hevder samtidig at substantiv og verb organiseres ulikt innenfor sitt semantiske felt i det mentale leksikon, og at substantiv i større grad enn verb er hierarkisk organisert. Behrend understreker imidlertid at verb i stor grad assosieres med andre verb, og at verb som hører til innenfor ulike semantiske domener, også kan ha mange trekk felles med hverandre. For eksempel kan verb som betegner bevegelse, ha trekk som valens eller kausalitet felles med verb som betegner endring i tilstand. I hvor stor grad substantiv og verb faktisk kategoriseres ulikt i menneskets interne grammatikk, kan likevel diskuteres. Clark (1993, 54-56) hevder at betegnelser for henholdsvis objekter og handlinger organiseres på prinsipielt samme måte ut fra sitt semantiske innhold når barn lærer språk, og at begge ordklassene oppviser prototypekategorisering. Samtidig hevder både Clark og Behrend at både substantiv og verb kategoriseres i ulike semantiske felt ut fra sin kjernebetydning. Forskjellen mellom lagring og kategorisering av henholdsvis substantiv og verb er dermed ikke nødvendigvis substansiell. Likevel kan det ikke utelukkes at semantiske kjennetegn ved objekter er mer direkte tilgjengelige for språkbrukerne enn kjennetegn ved hendelser. Hvis det faktisk er slik, kan dette være med på å forklare hvorfor talere tilsynelatende har lettere for å kategorisere substantiv enn verb etter deres semantiske egenskaper, slik man særlig ser når det gjelder motivasjon for genus, men også bøyingsklassetilhørighet.

En annen faktor som kan ha betydning for forskjellen mellom substantiv og verb når det gjelder motivasjon for bøyingsklassetilhørighet, er frekvens. I norsk, som i andre germanske språk, er verb i gjennomsnitt mer tegnfrekvente enn substantiv (Dammel 2011, 292; Enger 2010, 373). Dette gjør at verbene får en høyere minnestyrke, og dermed har lettere for å kunne opprettholde uregelmessig bøyning uavhengig av om medlemmene av en bøyingsklasse også har andre egenskaper felles. Frekvente former er mer morfologisk stabile enn ikke-frekvente enheter (Bybee 2010, 24). En høy tegnfrekvens gjør samtidig språklige enheter mer autonome, og forbindelsene mellom de frekvente enhetene og andre fonologisk og/eller semantisk liknende former i det mentale leksikon vil være færre og svakere enn ved mindre frekvente enheter (jf. Bybee 1985, 118).

Det er samtidig naturlig å tenke seg at ekstramorfologiske fellestrekk ved medlemmene av en bøyingsklasse kan bidra til å opprettholde et uregelmessig

bøyingsmønster, selv om tegnfrekvensen til det enkelte ord er relativt lav. Når verbs tegnfrekvens i gjennomsnitt er høyere enn substantivs, kan dette bidra til at behovet for å knytte seg opp mot ekstramorfologiske fellestrekk for å opprettholde et uregelmessig bøyingsmønster blir mindre for verb enn for substantiv generelt. Det må likevel understrekes at selv om verb i gjennomsnitt er mer frekvente enn substantiv, er det ikke slik at hvert enkelt verb nødvendigvis har høy frekvens. For eksempel vil de mest frekvente substantivene i norsk være mye mer frekvente enn de minst frekvente verbene. Et vanlig substantiv som MANN vil ha en svært høy frekvens sammenlignet med et sjeldent verb, for eksempel IMPLEMENTERE. Den omtalte forskjellen mellom substantiv og verb når det gjelder tegnfrekvens, er altså generelle forskjeller som bare er tydelige når man ser på de to ordklassene som helhet.

5.4.3 Oppsummerende betraktninger

Det er altså flere faktorer som kan medvirke til at semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet er mer utbredt blant substantiv enn blant verb. Både frekvens og hva substantiv og verb typisk viser til, kan ha betydning for denne forskjellen. Kanskje er handlinger mindre konkrete og håndgripelige enn objekter, og dermed vanskelige å klassifisere semantisk for språkbrukerne. Men selv om faktorer som valens og aksjonsart er mindre direkte tilgjengelig for språkbrukeren enn for eksempel animathet eller biologisk kjønn, er det fullt mulig at språkbrukerne oppfatter aspektuelle distinksjoner eller andre former for verbal informasjon bevisst eller ubevisst. At enkelte bøyingsklasser for verb, for eksempel parverb og momentane sterke verb, tilsynelatende er organisert ut fra delvis semantiske prinsipper, støtter denne hypotesen. Aksjonsart er dessuten en av de egenskapene ved verbet som i størst grad sier noe direkte om verbalhandlingen i seg selv, for eksempel om handlingen er momentan eller vedvarende (jf. Bybee 1985, 21). Slik sett er aksjonsart kanskje en mindre abstrakt egenskap enn en faktor som transitivitet.

I norsk er kanskje korrelasjonen mellom genus og bøyingsklasse særlig sentral når det gjelder å forklare forskjellen mellom bøyingsklasser ved henholdsvis substantiv og verb. Ved substantiv har man to klassifiseringssystemer som i stor grad korrelerer med hverandre. Når genus og bøyingsklasse assosieres med hverandre på denne måten, er dette et eksempel på en form for ekstramorfologisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet (jf. avsnitt 2.1.3). Når det gjelder genussystemet, er det også relativt enkelt å identifisere visse semantiske grunnprinsipper, særlig animathet og biologisk kjønn. Ved substantiv har vi altså med to delvis korrelerende klassifiseringssystemer å gjøre, og samsvar mellom genus og

bøyingsklasse kan virke gjensidig forsterkende og fungere som en form for ekstramorfologisk motivasjon. Semantiske faktorer med betydning for genus kan samtidig betraktes som en form for indirekte, semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet i norsk.

Ifølge synet på bøyingsklasser innenfor naturlig morfologi vil ekstramorfologisk motivasjon medføre at bøyingsklasser som knyttes opp mot denne typen fellestrekk, vil være mer naturlige og dermed også mer stabile. I dette perspektivet vil bøyingsklasser ved substantiv være mer naturlige når genus og bøyingsklasse korrelerer, fordi en assosiasjon mellom genus og bøyingsklasse vil kunne fungere som en memoreringshjelp for språkbrukeren. Et lignende, delvis semantisk basert klassifiseringssystem, finnes ikke ved verb (Dammell 2011, 294; Enger 2010, 374). Dette kan være en av årsakene til at ekstramorfologisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet tilsynelatende er mindre utbredt blant verb enn blant substantiv. Samtidig kan verbs relativt sett høyere tegnfrekvens gjøre en ekstramorfologisk motivasjon av denne typen mindre nødvendig for å opprettholde et visst bøyingsmønster, fordi en høy tegnfrekvens vil gjøre at bøyingsmønsteret vil ha lettere for å huskes uansett.

Selv om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet er mer vanlig ved substantiv enn verb, viser de eksemplene jeg har gjort rede for i denne oppgaven, at semantisk motivasjon også eksisterer for grupper av verb. Men når de semantiske faktorene verb kan kategoriseres etter, er mer subtile, blir det også vanskeligere for språkviterne å identifisere disse mønstrene. I denne oppgaven måtte jeg foreta en semantisk analyse etter relativt strenge kriterier for å identifisere de momentane verbene. Det forteller noe om at egenskaper som momentanitet ikke nødvendigvis er like lette å identifisere som for eksempel biologisk kjønn ved substantiv som betegner personer, der man sjeldnere vil være i tvil. Når man undersøker fenomenet nærmere, viser det seg imidlertid at momentanitet er sterkt overrepresentert blant de sterke verbene, og at sterk bøyning også har vært særlig produktiv for denne typen verb. Dette indikerer at mennesker kan være i stand til å kategorisere verb også med utgangspunkt i relativt abstrakte trekk, og at språkbrukerne i stor grad er i stand til å assosiere form og betydning med hverandre, også når det gjelder relativt subtile betydningsaspekter ved verbet og dets bøyingsklassetilhørighet.

5.5 Semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet og ulike språkvitenskapelige tradisjoner

Min tolkning av funnene i denne oppgaven bærer i seg en antakelse om at semantikk og morfologisk form kan assosieres med hverandre. Ulike språkvitenskapelige forskningstradisjoner vil i ulik grad gi rom for en slik kobling mellom morfologi og semantikk. Booij (2008, 29-30) påpeker at man kan nærme seg morfologien på to ulike måter; en assosiativ tilnærming som åpner opp for en forbindelse mellom morfologi og betydning, eller en dissosiativ tilnærming som utelukker en slik forbindelse. En forståelse av at bøyingsklassetilhørighet kan være motivert ut fra semantiske faktorer, innebærer en antakelse om at morfologien ikke kan være atskilt fra de delene av språket som har med betydning å gjøre, og er dermed assosiativ. Denne forståelsen innebærer imidlertid ikke en antakelse om at all morfologi kan forklares ved å henvise til semantikk, men betyr i stedet at semantikk sees på som en mulig medvirkende faktor i ulike morfologiske prosesser, for eksempel bøyning.

I dette avsnittet vil jeg belyse hvordan mine funn i kapittel 4 og min tolkning av dem samsvarer med ulike språkteoretiske forskningstradisjoners syn på bøyingsklasser og bøyingsklassetilhørighet. Det viktigste temaet vil være hvordan man ser på forholdet mellom semantikk og morfologi innenfor de ulike retningene, og i hvilken grad de ulike retningene har rom for tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet. For å kunne drøfte dette temaet vil jeg også gi en kort oversikt over grunnleggende trekk ved de ulike teoretiske retningene. De tre tradisjonene jeg her vil forholde meg til, er, som tidligere nevnt, generativ grammatikk, bruksbasert grammatikk og naturlig morfologi (jf. avsnitt 1.2.1). Av disse språkteoretiske tilnærmingene er særlig de to første sentrale innenfor moderne språkforskning. Naturlig morfologi er et rammeverk med mindre utbredelse, men med interessante synspunkter på forholdet mellom semantikk og morfologiske regler, særlig når det gjelder bøyingsklasser og ords bøyingsklassetilhørighet.

Det er viktig å understreke at de ulike forskningstradisjonene ikke er enhetlige, og at det innenfor hvert enkelt teoretisk rammeverk finnes et mangfold av ulike tilnærminger og modeller. Dette gjelder særlig generativ og bruksbasert grammatikk, som begge utgjør store og mangfoldige språkteoretiske rammeverk. I en relativt kort oversikt som denne er det ikke mulig å fange opp alle aspekter ved de ulike teoriene. I dette avsnittet vil jeg derfor forsøke å forholde meg til hovedprinsippene innenfor de ulike tradisjonene, men også vise til

enkelteoretikere og spesielle retninger innenfor de forskjellige teoretiske rammeverkene der det er relevant.

5.5.1 Generativ grammatikk

Generelt om generativ grammatikk og forholdet mellom semantikk og morfologi

Generativ grammatikk er språkvitenskapelig forskning i tradisjonen etter den amerikanske lingvisten Noam Chomsky. Innenfor denne teorien ser man språket som et mentalt fenomen, og grammatikken som en delvis medfødt menneskelig egenskap (Faarlund 2005, 30). Den medfødte grammatikken fungerer mer eller mindre uavhengig av andre kognitive moduler, og utvikles til en fullverdig mental grammatikk over et gitt språk gjennom barnets kontakt med morsmålet. Innenfor generativ grammatikk forstår man språkets ulike deler, som syntaks, fonologi og morfologi, som mer eller mindre separate moduler innenfor språkbrukerens mentale grammatikk. De ulike modulene har hvert sitt sett med regler som interagerer med hverandre etter visse prinsipper (jf. Pinker 1999, 22-23). Hvilke moduler som eksisterer, hvilke regler som finnes innenfor hver enkelt modul, og hvordan disse interagerer, er det imidlertid liten generell enighet om i den forskningen som er gjort innenfor det generative rammeverket. Særlig omdiskutert er morfologiens og til dels semantikkens status, noe jeg snart vil komme tilbake til. Felles for det store flertallet av generative modeller er likevel den grunnleggende forståelsen av syntaksen som en særlig sentral komponent.

I tidlig generativ forskning ble morfologiske prosesser (dvs. bøyning og orddanning) regnet som styrt av syntaktiske og/eller fonologiske regler. Morfologien ble dermed heller ikke sett på som en egen modul innenfor den mentale grammatikken, men som en del av syntaksen (jf. Aronoff 2000, 194-195; Matthews 1991, 6-7). Faarlund (2005, 40-41) beskriver hvordan prosesser som tradisjonelt har blitt regnet inn under morfologien, kan tilskrives leksikon, syntaks og/eller fonologi med et eksempel fra norsk verbøying:

Preteritumsformen av verbet LEVE er *levde*. Suffikset *-de* er en preteritumsendelse som viser at setningen står i fortid. Tempus gjelder hele setningen, og hører derfor hjemme i syntaksen. Bøyingsklassetilhørigheten til verbet er i utgangspunktet tilfeldig, og må læres for hvert enkelt verb. At LEVE får *-de* i preteritum og ikke for eksempel *-a*, må derfor memoreres, og er dermed lagret i leksikon. At preteritumssuffikset realiseres som *-de* og ikke *-te*, skyldes at konsonanten stammen ender på, er stemt, og skyldes dermed en fonologisk regel.

Preteritumsformen *levde* og hvordan den genereres, kan dermed forklares med henvisning til leksikon, fonologi og syntaks, og uten henvisning til morfologi, ifølge Faarlund.

I moderne generative tilnæringer har morfologien gjerne en mer selvstendig posisjon enn den hadde i tidlig generativ forskning, og morfologien vil av mange moderne generative forskere regnes som en egen modul med egne regler innenfor språkbrukernes mentale grammatikk (jf. Hammond og Noonan 1988, 1). For eksempel opererer Anderson (1988) med egne regler for bøyning og orddanning, og Aronoff (1994) bruker bøyingsklassers eksistens som argument for at egne morfologiske regler finnes. Pinker (1999) regner morfologien som en egen modul med regler som styrer dannelsen av sammensatte enheter, for eksempel avledninger eller regelmessige bøyingsformer. Hos Pinker (1999, 22-23) finner vi også et eksempel på hvordan den mentale grammatikken og dens moduler kan være organisert innenfor et generativt rammeverk. Pinker gir her en generell oversikt over den mentale grammatikken og dens moduler, og hevder at denne inneholder fem separate deler: Fonologi, morfologi, syntaks, semantikk og leksikon. Morfologien, med sine regler for dannelsen av komplekse enheter, står hos Pinker på linje med syntaksen som inneholder de reglene som styrer dannelsen av fraser og setninger. Fonologien utgjør en egen modul med regler som definerer språkets lydmønstre. Leksikon består av alle lagrede enheter, for eksempel enkle ordformer som MANN, men også uregelmessige bøyingsformer som flertallsformen *menn* eller *beit*, preteritum av det sterke verbet BITE. I motsetning til fonologi, syntaks og morfologi inneholder verken leksikon eller semantikk egne regler i Pinkers modell.

I likhet med morfologien har semantikkens status vært noe omdiskutert innenfor det generative rammeverket. En viktig premiss innenfor moderne generativ teori er at syntaksen er autonom og uavhengig av semantikken. Selv om både syntaks og semantikk tradisjonelt har hatt status som separate moduler innenfor den mentale grammatikken, er det syntaksen som har blitt viet størst oppmerksomhet innenfor generativ forskning. Syntaksen har tradisjonelt blitt sett på som en modul med egne og viktige regler, mens semantikken ofte har blitt redusert til å handle om relasjonen mellom språklige uttrykk og verden (Åfarli 2000, 33-34). Syntaksens sentrale rolle ble imidlertid utfordret av den bevegelsen som kalte seg generativ semantikk på 1960-tallet. Innenfor generativ semantikk hevdet man blant annet at setningers underliggende representasjoner i talernes mentale grammatikk var av semantisk, og ikke syntaktisk art. Dette brøt med det tradisjonelle synet innenfor generativ grammatikk, og etter en tid med debatt mistet tanken om semantikken som den grunnleggende grammatiske komponenten i stor grad den støtten den tidligere hadde hatt i deler av det generative

forskningsmiljøet (Geeraerts 2010, 109). Enkelte moderne forfattere, for eksempel Jackendoff (2002), betrakter imidlertid semantikken som en språklig modul med egne regler, og hevder at de ulike modulene den mentale grammatikken består av, er forbundet av såkalte ”interface components”, dvs. egne komponenter av den mentale grammatikken med regler som bestemmer hvordan syntaks, fonologi og semantikk virker sammen i dannelsen av språklige ytringer. Et ord er et eksempel på en slik regel, ”a small-scale interface rule” fordi ordet bestemmer hvordan dets underliggende syntaktiske, fonologiske og semantiske strukturer skal kombineres i en overordnet setningsstruktur (Jackendoff 2002, 423).

Felles for de ulike generative modellene er tanken om egne regler innenfor de ulike modulene som inngår i den mentale grammatikken. Disse reglene virker uavhengig av hverandre, men de kan være hierarkisk ordnet, slik at en regel kan endre resultatet av en annen, mer underordnet regel. Pinker (1999, 33-41) illustrerer dette ved å vise til hvordan fonologiske regler kan endre resultatet av de morfologiske reglene som danner engelsk regelmessig preteritum: I engelsk er det ifølge Pinker preteritumssuffikset *-d* som er lagret i leksikon, og etter morfologiske regler danner dette suffikset preteritum gjennom kombinasjonen med en ordstamme (f.eks. PLAY, pret. /pleɪd/). Den fonologiske realiseringen av dette suffikset kan imidlertid endres etter visse fonologiske regler, og vil for eksempel realiseres /t/ dersom det kombineres med en ordstamme som slutter på ustemt konsonant (f.eks. KICK, pret. /kɪkt/). Den fonologiske regelen virker dermed etter den morfologiske regelen for dannelse av engelsk regelmessig preteritum, og bestemmer hvordan preteritumsformen blir i det språklige uttrykket til slutt.

Som nevnt i avsnitt 2.1.3 vil mange generative teoretikere (f.eks. Matthews 1991, Pinker 1991, 1999) regne med at uregelmessige former dannes på en annen måte enn regelmessige. Regelmessige former, som preteritum av svake verb, dannes etter regel, og er ikke lagret i det mentale leksikon. Uregelmessige former, som hos bl.a. Pinker (1999) inkluderer sterke verb, er ikke styrt av regler, men må memoreres. Disse er dermed lagret i det mentale leksikonet på linje med usammensatte ord, og styres ikke av morfologiske regler for bøyning. Regelmessige og uregelmessige bøyingsformer tilhører dermed to ulike komponenter i den mentale grammatikken. Pinker understreker at forskjellen mellom morfologiske regler og leksikon, og dermed også forskjellen mellom regelmessige og uregelmessige verb, ikke har oppstått som en bieffekt av å uttrykke mening, men som et utslag av den generelle organiseringen av menneskets mentale grammatikk (Pinker 1999, 45-46). Likevel står reglene mer sentralt enn memorerte former i leksikon, og regnes som den primære måten å danne

bøyingsformer som preteritum på. Ifølge Pinker var også uregelmessige verb opprinnelig regelmessige og styrt av morfologiske regler, men gjennom språkets utvikling har verbene mistet sin regelmessighet og blitt memorert i stedet for å dannes ved hjelp av regler (Pinker 1999, 48). Tidligere har det innenfor det generative rammeverket også vært hevdet at både regelmessige og uregelmessige former blir dannet ved hjelp av regler (se f.eks. Chomsky og Halle 1991[1968], kap. 4; Halle og Mohanan 1985). Hvorvidt mennesket prosesserer regelmessige og uregelmessige verb ved hjelp av én og samme eller to ulike mekanismer, har vært et mye omdiskutert tema i språkvitenskapen de siste tiårene, og ulike forskere har kommet til ulik konklusjon. Men det er også store ulikheter innenfor de tilnærmingene som forfekter at alle bøyingsformer prosesseres ved én mekanisme, da en slik prosess enten kan være styrt av regler, slik det tidligere ble hevdet i generativ forskning, eller ved hjelp av assosiasjonsnettverk i et utvidet mentalt leksikon, slik det for eksempel blir hevdet innenfor ulike bruksbaserte tilnærminger. Om mennesket prosesserer regelmessige og uregelmessige former ved hjelp av én eller to ulike mekanismer, blir diskutert blant annet av Jaeger et al. (1996), Ramscar (2002) og Ragnarsdóttir, Simonsen og Plunkett (1999).

Ettersom regelen som styrer dannelsen av de regelmessige formene, i utgangspunktet kan virke på alle verb, må verbene som ikke følger denne regelen, merkes som unntak (jf. Matthews 1991, 130). At verbet gjenkjennes som unntak, kan for eksempel skyldes en diakritisk merking av selve leksikoninnførselen (jf. Matthews 1991, 165), eller at regelen blokkeres som følge av at språkbrukeren har memorert en egen preteritumsform (Pinker 1999, 17). Den mentale grammatikken har med andre ord egne mekanismer som sørger for at verb som skal være uregelmessige, blir bøyd uregelmessig, og ikke etter regel.

Generativ grammatikk og semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet

En grammatisk modell som opererer med atskilte moduler for språkets ulike komponenter og egne sett med regler innenfor hver modul, åpner i liten grad for en kobling mellom morfologi og semantikk. Dersom det skulle finnes en slik kobling, vil denne i så fall måtte beskrives ut fra regler som er hierarkisk overordnet hverandre, slik at enkelte semantiske regler ville kunne overstyre visse morfologiske regler og så videre. Alternativt kan man tenke seg at spesielle interaksjonsregler for forholdet mellom morfologi og semantikk bestemte at en semantisk egenskap medførte en viss bøyingsklassetilhørighet eller lignende. En slik tolkning forutsetter at man anser semantikken som bærer av regler på linje med de andre regelbærende modulene i

den mentale grammatikken, dvs. syntaks, morfologi og fonologi, slik for eksempel Jackendoff (2002) argumenterer for.

Regler er i utgangspunktet lovmessige, og gjelder for alle enheter som ikke er markert som unntak. Som nevnt regnes regler som det primære innenfor generativ grammatikk, og memorisering som en mentalt "kostbar" måte å produsere for eksempel bøyingsformer på. Innenfor det generative rammeverket legger man stor vekt på lovmessigheter, og flytende overganger mellom ulike kategorier, for eksempel bøyingsklasser, er det generelt lite rom for. En definisjon av bøyingsklasser som den jeg forholder meg til, baserer seg på ulike grader av likhet (jf. avsnitt 2.1.1). Medlemskap i en viss bøyingsklasse er dermed ikke et enten-eller-fenomen, men en egenskap som kan være til stede i større eller mindre grad. En slik definisjon samsvarer i utgangspunktet ikke med den foretrukne måten å kategorisere språklige enheter på innenfor generativ grammatikk. Det samme gjelder tanken om at bøyingsklassetilhørighet kan være motivert. At en eller flere egenskaper ved et leksem virker motiverende for dets bøyingsklassetilhørighet, innebærer som nevnt ikke at leksetet som en nødvendig konsekvens av disse egenskapene *må* tilhøre denne bøyingsklassen, men at verb med denne egenskapen vil ha en tendens til å gjøre det (jf. avsnitt 2.1.3). Tendenser kan ikke sees på som regelstyrte lovmessigheter, fordi de ikke kan sies å gjelde for alle enheter som for eksempel oppviser en spesiell egenskap. At verb som er momentane, oppviser en tendens til å bøyes sterkt, men at det også finnes momentane verb som bøyes svakt, slik jeg har vist i avsnitt 4.2, kan dermed vanskelig forklares som noe annet enn en tilfeldighet innenfor et tradisjonelt generativt rammeverk. På samme måte vil man vanskelig kunne forklare bøyingsklasseskift motivert ut fra pragmatiske forhold. Det siste er tilfeller der språkbrukerne tilsynelatende genererer svake preteritumsformer ut fra regel i de fleste sammenhenger, men bruker en memorert, sterk form i ekspressive uttrykk (jf. avsnitt 4.4). Dersom leksikoninnførslene enten er merket som unntak eller får sine respektive bøyingsformer generert etter regel, blir en slik veksling av bøyingsklasse på funksjonelt grunnlag vanskelig å forklare.

Slik jeg ser det, er det vanskelig å forene mine funn med de sentrale prinsippene innenfor det generative rammeverket. At en semantisk faktor som momentanitet tilsynelatende motiverer for at verb blir bøyd sterkt i norsk, uten at dette kan forklares på bakgrunn av en generell regel, forutsetter en kobling mellom semantikk og morfologi som generativ grammatikk har lite rom for. Et teoretisk rammeverk som i mye større grad åpner

for tanken om flytende overganger mellom ulike kategorier og begreper som motivasjon, er bruksbasert grammatikk, og denne språkteoretiske retningen er tema for neste avsnitt.

5.5.2 Bruksbasert grammatikk

Om bruksbasert grammatikk og forholdet mellom semantikk og morfologi

Både generativ og bruksbasert grammatikk studerer språket som mentalt fenomen, men det er likevel vesentlige ulikheter mellom de to ulike retningene. I bruksbaserte tilnæringer betraktes språket i bruk som en viktig premiss for hvordan menneskets mentale kategorisering av språket arter seg. Dermed skiller bruksbasert grammatikk seg fra generativ grammatikk, som i stor grad skiller mellom det eksterne språket og den interne, mentale grammatikken. En annen viktig og grunnleggende forskjell mellom de to retningene består i at man innenfor bruksbasert grammatikk betrakter menneskets språkevne som et resultat av allmenne kognitive prosesser. Slike prosesser kan være evnen til å identifisere mønstre og gjøre generaliseringer, evnen til å huske og evnen til å forstå andre menneskers intensjoner (Tomasello 2003, 4). Bybee (2010, 7-8) nevner kategorisering, ”chunking” (at mindre enheter settes sammen til større enheter), detaljrik lagring i minnet og assosiasjoner mellom ulike mentale domener (f.eks. evnen til å assosiere betydning og form) som generelle mentale prosesser som også kan forklare mange språklige fenomener. Innenfor bruksbasert grammatikk er det et viktig poeng at dette er de samme kognitive mekanismene mennesket bruker når det forholder seg til andre fenomener enn språk. Språket utgjør innenfor bruksbasert grammatikk dermed ikke en egen modul i språkbrukerens sinn, men må sees på som en integrert del av menneskets generelle mentale utrustning.

I motsetning til innenfor generativ grammatikk opererer man ikke med abstrakte regler i bruksbaserte modeller. I stedet for regler ser man for seg at menneskets internaliserte grammatikk opererer ut fra generaliseringer over likheter i det semantiske og fonologiske uttrykket til tidligere lærte språklige enheter. Dette gjenspeiles også i definisjonen av *skjema* innenfor kognitiv grammatikk⁴¹, der et skjema blir beskrevet som en generalisering over det som er felles mellom de fonologiske, semantiske og symbolske enhetene som inngår i to eller flere grammatisk uttrykk (jf. avsnitt 2.1.1 med referanser). Disse generaliseringene blir gjort

⁴¹ Kognitiv grammatikk er en av flere ulike modeller som eksisterer innenfor det bruksbaserte rammeverket, og enkelte grunnbegreper, f.eks. ”skjema” er gjort rede for i avsnitt 2.1.1. Ronald Langacker har vært svært sentral i utviklingen av denne modellen, se f. eks. Langacker (1987).

på bakgrunn av språklige enheter som allerede er lagret i leksikon, og er dermed noe annet enn regler. Regler, slik disse blir beskrevet innenfor generativ grammatikk, inngår i den mentale grammatikken uavhengig av hvilke språklige enheter som er lagret i leksikon, mens generaliseringer ikke kan gjøres på bakgrunn av noe annet enn språklige enheter taleren allerede har kjennskap til. Det som innenfor generativ grammatikk beskrives som regler, må med andre ord sees på som generaliseringer over språklige enheter som er lagret i leksikon, i bruksbaserte tilnærminger.

Innenfor bruksbasert grammatikk regner man heller ikke med at den mentale grammatikken består av flere ulike submoduler slik at for eksempel syntaks, fonologi og semantikk kan utgjøre mer eller mindre separate komponenter. For eksempel argumenterer Bybee (1988, 125) for at en egen morfologisk komponent av menneskets mentale grammatikk ikke finnes, men at språkbrukerne i stedet har et utvidet mentalt leksikon som de gjør generaliseringer ut fra. Regelmessige morfologiske trekk ved språket, for eksempel hvordan tempus markeres gjennom bøyning ved regelmessige verb, oppstår som følge av at språkbrukeren danner assosiative nettverk mellom språklige enheter som allerede er lagret i leksikon, og gjør generaliseringer ut fra dem. I tillegg registrerer språkbrukeren hvilken frekvens de ulike språklige enhetene opptrer med i faktisk språkbruk, og dette kan ha betydning for eksempel for produktiviteten til ulike språklige mønstre. Verbene KASTE og HOPPE kan illustrere hvordan dette kan arte seg i forhold til preteritumsmarkering i norsk. Begge disse verbene bøyes etter den største og mest produktive bøyingsklassen⁴² i norsk, og får endelsen *-a* i preteritum. Ved disse verbene vil taleren identifisere *-a* i preteritumsformene *kasta* og *hoppa* som fonologisk og semantisk like; *-a* betyr det samme, "fortid", og realiseres likt, /a/, i de to ordene. Taleren vil dermed assosiere disse og andre semantisk og fonologisk lignende former med hverandre og kunne gjøre generaliseringer over dem. Dersom mange ord har endelsen *-a* i preteritum, vil dette øke sannsynligheten for at et nytt verb som kommer inn i språket, også vil få *-a* i preteritum, fordi dette skjemaet da har høy minnestyrke. At denne bøyingsklassen er produktiv, skyldes dermed ikke en default-regel som virker på alle verb som ikke er markert som unntak, men at mange verb allerede følger dette skjemaet. Hvor åpent skjemaet er for ulike fonologiske former, vil imidlertid også kunne påvirke produktiviteten. Som nevnt i avsnitt 2.1.2 hevder Bybee (1995, 430) at fonologisk åpenhet og typefrekvens er de viktigste faktorene med betydning for ulike skjemas produktivitet.

⁴²Som nevnt i avsnitt 2.1.1 kan man innenfor bruksbasert grammatikk se på bøyingsklasser som overordnede generaliseringer eller skjema over bøyingsmønstre basert på likhet i det fonologiske og semantiske uttrykket (jf. Enger 1998, 35-36).

At de ulike delene av grammatikken, som syntaks, morfologi og fonologi, ikke utgjør separate deler av den mentale grammatikken, åpner for at disse kan interagere med hverandre på en annen måte enn innenfor generativ grammatikk. Bybee (1988, 124) argumenterer for at semantikk kan spille en vesentlig rolle når språkbrukeren for eksempel skal produsere preteritumsformer av sterke verb, og hevder at kliniske forsøk indikerer at slike preteritumsformer er lagret i leksikon. Dersom språkbrukere i en testsituasjon får beskjed om å produsere preteritumsformen av et svakt verb, men ikke oppgir riktig form, er det ofte slik at formen de nevner, ligner preteritumsformen av et annet verb med lignende betydning, noe som skyldes at språkbrukeren på bakgrunn av den felles betydningen havner i et visst semantisk domene i sitt mentale leksikon. Denne slutningen bygger Bybee blant annet på testresultatene fra Bybee og Slobin (1982), der det viste seg at semantiske relasjoner mellom verb kunne føre til at forsøkspersonen oppga "feil" preteritumsform av engelske verb i kliniske forsøk. For eksempel kunne testpersonene oppgi en sterk preteritumsform når de fikk presentert et svakt verb. Den sterke preteritumsformen som ble oppgitt, hadde da gjerne lignende betydning som det oppgitte svake verbet (jf. avsnitt 2.1.4, Bybee og Slobin 1982, 282). Dette indikerer at språkbrukerne går veien om sitt mentale leksikon når de skal produsere preteritumsformer i kliniske forsøk, og at språkbrukerne ikke automatisk tar i bruk en separat morfologisk komponent ved dannelsen av regelmessig preteritum (Bybee 1988, 125).

I motsetning til innenfor generativ grammatikk krever man i bruksbaserte tilnæringer heller ikke at språklige enheter skal kunne kategoriseres entydig. Langacker (1987, 14) påpeker at mange språklige fenomener best kan beskrives ut fra graderbarhet, og at ulike språklige kategorier ofte ikke kan avgrenses skarpt fra hverandre. I stedet for å kategorisere språklige enheter etter om de innehar tilstrekkelige og nødvendige egenskaper, opererer man derfor heller med prototypekategorisering, der medlemskap i en kategori avgjøres av grad av likhet med et prototypisk medlem av kategorien. Ideen om en prototype stammer fra forskning innenfor kognitiv psykologi, og viser til at mennesker innenfor samme kultur stort sett har en generell oppfatning av hva som er det mest typiske medlemmet av en gruppe (Langacker 1987, 16-17). Dette kan gjelde både ikke-språklige enheter, som hva som er den mest typiske fuglen ved sammenligning av ulike fuglearter, eller språklige enheter, for eksempel hva som er et typisk sterkt verb. Medlemskap i en kategori avhenger dermed ikke av egenskaper som må være til stede for at for eksempel et ord skal kunne høre hjemme i en ordklasse eller en bøyingsklasse, men handler heller om større eller mindre grad av likhet med

prototypen. For eksempel vil et prototypisk norsk appellativ kunne bøyes i tall (f.eks. JENTE, pl. *jenter*, MANN, pl. *menn*). Dette er en typisk egenskap ved appellativer i norsk sammen med en rekke andre egenskaper, for eksempel det å kunne bøyes i bestemthet, å referere til individer, gjenstander eller abstrakte begreper, og å kunne fungere som for eksempel subjekt eller objekt i en setning (jf. Faarlund, Lie og Vannebo 1997, 137). Men ikke alle appellativer kan bøyes i tall, for eksempel POLITI eller HØNS. Disse substantivene har imidlertid en rekke av de andre egenskapene som et prototypisk appellativ har, for eksempel kan de bøyes i bestemthet, og de refererer til individer⁴³ eller institusjoner. Fordi de dermed har en stor grad av likhet med de ordene man kan karakterisere som prototypiske appellativer, er det fortsatt rimelig å karakterisere dem som det, selv om de ikke innehar alle egenskapene et prototypisk appellativ vil ha. Dette illustrerer at kategorien appellativ gjennom en prototype-kategorisering ikke avgrenses entydig ut fra nødvendige og tilstrekkelige egenskaper, men at det når kategorien avgrenses ut fra likhet med prototypen, kan finnes både typiske og mindre typiske medlemmer innenfor samme kategori.

Både når det gjelder kategorier som ordklasser og bøyingsklasser eller komponenter av grammatikken som morfologi eller semantikk, kan man innenfor bruksbasert grammatikk operere med flytende overganger mellom klassene. Kategorimedlemskap er dermed ikke et enten-eller-fenomen, men noe som kan være til stede i større eller mindre grad. Dette samsvarer med den tilnærmingen jeg har valgt til bøyingsklasser, der ords medlemskap i en viss bøyingsklasse kan være mer eller mindre klart. Vanskelighetene med å kategorisere verb i bøyingsklasser reflekteres blant annet i at det finnes flere ulike inndelinger av bøyingsklasser i norsk, og at noen verb kan plasseres innenfor samme klasse i én inndeling, men i to ulike klasser i en annen (jf. avsnitt 3.1.3). Samtidig vil det dersom man tar hensyn til prototype-kategorisering som en vanlig kognitiv mekanisme, regnes som naturlig at enkelte verb oppfattes som mer typiske representanter for sin klasse enn andre. For eksempel kan verb som danner preteritum ved hjelp av suffiks, men uten vokalveksling (f.eks. HOPPE, pret. *hoppa*) oppfattes som mer typiske svake verb enn verb som danner preteritum ved hjelp av suffiks, men som også får vokalveksling gjennom paradigmet (f.eks. TELJE, pret. *talde*) i norsk. I en prototype-tilnærming til bøyingsklasser vil dette ikke nødvendigvis karakteriseres som et problem, men som et fenomen som samsvarer med den måten mennesker vanligvis

⁴³Individer i vid forstand. HØNS refererer strengt tatt til en gruppe bestående av mange individer, ikke til et enkelt individ.

kategoriserer ulike fenomener på, når man for eksempel innenfor en viss kultur oppfatter en fugleart som en mer typisk representant for arten fugl enn en annen.

Bruksbasert grammatikk og semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet

Tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet lar seg lettere forene med det bruksbaserte rammeverket enn med det generative. Når de ulike komponentene av språket, som syntaks, semantikk og morfologi, ikke sees på som atskilte moduler med hvert sitt sett av regler, åpner dette for tanken om en forbindelse mellom betydning og form, noe for eksempel Bybee (1985) argumenterer for, og som til en viss grad også fanges opp av skjema-begrepet innenfor kognitiv grammatikk. At bøyingsklassetilhørighet kan være motivert, er heller ikke problematisk dersom man ikke anser språklige prosesser som regelstyrte. At verb som er momentane, oppviser en tendens til å bøyes sterkt, kan dermed forklares ut fra assosiasjoner mellom betydning ("handling/hendelse", "momentan") og fonologisk form (f.eks. mellom preteritumsformene /brast/ og /brak/) og generaliseringer over disse assosiasjonene. Slike generaliseringer utgjør en symbolsk, skjematisk enhet, som i dette tilfellet blir kalt "sterkt verb av klasse 3" (jf. inndelingen i klasser basert på *Norsk referansegrammatikk* i avsnitt 3.1.3).

Dersom språkbrukerne oppfatter momentanitet som en typisk egenskap ved sterke verb, vil de kunne assosiere dette bøyingsmønsteret med denne egenskapen. Dette kan for eksempel medføre en viss produktivitet for sterk bøyning ved verb som er momentane, som beskrevet i avsnitt 4.3.3. I min undersøkelse viste det seg også at andelen momentane verb blant de nye verbene i klasse 3 var særlig stor (jf. avsnitt 4.3.3). At en spesiell klasse av sterke verb har vært særlig produktiv for denne typen verb, styrker hypotesen om at en bestemt fonologisk form assosieres med det semantiske trekket momentanitet. Selv om alle sterke verb har visse fonologiske fellestrekk (f.eks. har alle enstavet form i preteritum), er de sterke verbene som tilhører én spesiell klasse, likere enn andre, og når det gjelder sterke verb i klasse 3, ser det ut til at disse særlig er assosiert med dette semantiske trekket.

At særlig mange sterke verb er momentane, kan kanskje skyldes at momentanitet er en prototypisk egenskap ved verb, slik Shirai og Andersen (1995) hevder. Som beskrevet i avsnitt 5.3.1 hevder Shirai og Andersen at de verbene barn først lærer seg å bøye i preteritum, er punktuelle, teliske og resultative (Shirai og Andersen 1995, 758).⁴⁴ Når verb med disse

⁴⁴ Som beskrevet i kapittel 2 er det ulike meninger om hvilke faktorer som kan være til stede samtidig ved det enkelte verb, og *Norsk referansegrammatikk*, som jeg har valgt å følge, regner ikke med at verb kan være

prototypiske egenskapene læres først, vil også andre verb forbindes med disse egenskapene når de læres. Som nevnt påpeker Baayen og Martín (2005, 677) at dersom prototypiske verb har disse trekkene, vil man også kunne forvente at sterke verb vil samle seg nært om disse egenskapene i leksikon, fordi de sterke verbene på grunn av sin høye frekvens er blant de som læres først. De sterke verbene vil som en følge av dette høre inn under samme semantiske domene i leksikon, og språkbrukerne vil derfor assosiere disse aspektuelle egenskapene med sterk bøyning. Fordi svake verb generelt har lavere frekvens enn de sterke, vil disse også tendere til å læres senere. Disse vil da ikke ligge like nært prototypen i det mentale leksikon, og svak bøyning vil dermed heller ikke assosieres like sterkt med de prototypiske egenskapene som Shirai og Andersen skisserer.

At språkbrukere kan bytte bøyingsklasse for verb i ekspressive uttrykk, lar seg ikke forklare entydig innenfor et bruksbasert rammeverk. Fenomenet kan kanskje forklares ut fra en eksemplarbasert tilnærming der man forutsetter at alle erfaringer med et språklig uttrykk setter spor i det mentale leksikonet, og at også informasjon om kontekst og ords betydning i den aktuelle konteksten blir lagret. Bybee (2010) tar til orde for en slik tilnærming, og påpeker at i enkelte sammenhenger kan en spesiell fonetisk form assosieres med spesielle betydninger eller kontekster (Bybee 2010, 19). I de dialektområdene der bruk av sterk bøyning i ekspressiv hensikt er dokumentert, kan det tenkes at språkbrukerne assosierer enstavede preteritum med ekspressivitet, og at disse formene tilhører et semantisk domene av leksikon som har med ekspressivitet å gjøre. Det kan også tenkes at disse formene i en del tilfeller assosieres med mer eller mindre lydmalende, enstavede ord med lignende betydning innenfor samme semantiske domene, for eksempel DOMP, DUNK, KLASK, PLASK, noe også Western (1921, 327) er inne på når han omtaler verb med valgfri enstavede form i preteritum som onomatopoetiske verb. I så fall foreligger det en assosiasjon mellom enstavede form og lydmalende egenskaper som kan medvirke til at disse verbene bøyes sterkt i enkelte kontekster.

Fordi denne typen bøyingsform ofte opptrer i spesielle konstruksjoner, for eksempel i et adverbialt sammenligningsledd⁴⁵, kan det tenkes at også konstruksjonen er av betydning her. Bybee (2010, 76) definerer konstruksjoner som ”direct pairings of form with meaning (where meaning also include pragmatics)”. Dersom konstruksjonene det her er snakk om, på

punktuelle og teliske samtidig. Shirai og Andersen (1995) er som nevnt et eksempel på at ikke alle forfattere er enige i denne avgrensningen.

⁴⁵ For eksempel ”*də jekk så də husk, hopp, hatt; haŋn fōr så də kost, ell kvast*” (Ross 1907, 69).

et tidspunkt mer eller mindre alltid ble brukt med et sterkt verb, kan eventuelle nye verb i konstruksjonen også få en slik form dersom språkbrukeren oppfatter dette som et viktig kjennetegn ved denne konstruksjonen. Dette kan i så fall være med på å forklare hvorfor talerne velger å bruke en sterk form i adverbiale sammenligningsledd av denne typen.

En tolkning som den ovenfor forutsetter en antakelse om at språkbrukerne har en relativt sterk evne til å assosiere form med betydning. Kanskje har vi også en generell tendens til å gjøre slike assosiasjoner, for eksempel tyder forskning på barns språkinnlæring på at barn tillegger hver nye språklige form de klarer å identifisere, en egen betydning (Clark 1993, 49). Dette indikerer at assosiasjonen mellom betydning og form er grunnleggende i menneskers språk. Dette innebærer at menneskets interne grammatikk ikke kan bestå av atskilte moduler med egne regler for språkets ulike komponenter, men at den mentale grammatikken tvert imot fungerer som et assosiativt nettverk uten skarpe skiller mellom semantikk og morfologi. Det bruksbaserte rammeverket åpner, slik jeg ser det, for en slik tolkning, og tanken om semantisk motivasjon for bøyingsklassetilørighet er ikke fremmed innenfor en bruksbasert tilnærming.

5.5.3 Naturlig morfologi

Naturlig morfologi er en tilnærming til morfologi som særlig ble utviklet i Østerrike og Tyskland av de tre lingvistene Dressler, Mayerthaler og Wurzel (Carstairs-McCarthy 1992, 215). I motsetning til innenfor generativ grammatikk har man ikke et uttalt mentalistisk fokus innenfor naturlig morfologi, og språket som mentalt fenomen er ikke det primære studieobjektet innenfor denne retningen. Samtidig har naturlig morfologi enkelte fellestrekk med generativ grammatikk, blant annet tanken om morfologiske regler som styrer hvordan ord bøyes. Men det er også viktige ulikheter, blant annet når det gjelder hvordan man ser for seg hvordan og i hvilken grad semantikk og morfologi interagerer med hverandre. Naturlig morfologi har også visse trekk til felles med det bruksbaserte rammeverket, for eksempel tas det hensyn til typefrekvens når den foretrukne bøyingsklassen for et nytt ord i språket skal bestemmes.

Innenfor naturlig morfologi forsøker man å forklare både synkrone språklige fenomener og ulike trekk ved språks utvikling ut fra prinsippet *naturlighet*. Som nevnt i avsnitt 2.1.3 vil et språklig trekk regnes som naturlig dersom det er utbredt, læres på et tidlig tidspunkt i barns språkutvikling, og er resistent mot språklig endring (Wurzel 1994, 30). I et diakront perspektiv vil språket bevege seg mot større grad av naturlighet, mens unaturlige eller markerte trekk vil reduseres eller viskes ut (Wurzel 1994, 29). Ifølge Wurzel (1994, 24-

25) skiller naturlig morfologi seg fra generativ grammatikk ved at prinsipper for naturlighet ikke handler om menneskets språkevne og hvilke trekk som er mulige ved språk i et universelt perspektiv. Naturlig morfologi handler i stedet om hvilke språklige trekk som blir foretrukket i verdens språk, og forklarer disse preferansene ut fra disse trekkenes universelle eller språkspesifikke naturlighet. Det finnes imidlertid ulike former for naturlighet, som også kan komme i konflikt med hverandre. For eksempel kan en naturlig fonologisk utvikling føre til at endelser reduseres, noe som igjen vil kunne gjøre det morfologiske uttrykket mindre naturlig, for eksempel fordi uttrykket ikke lenger er både semantisk og formelt markert, og dermed bryter med prinsippet om konstruksjonell ikonisitet⁴⁶ (Wurzel 1994, 35). Naturlighetsprinsippene kan med andre ord høre inn under ulike språklige domener, som fonologi eller morfologi.

Det skilles også mellom semantisk og symbolsk naturlighet, der morfologisk markerthet hører inn under den sistnevnte. Symbolsk naturlighet handler om hvor naturlig forholdet mellom det formelle tegnet og dets betydning er, som hvorvidt et semantisk markert trekk som ”fortid” også blir markert gjennom at en formenhet føyes til verbet, for eksempel gjennom endelse (konstruksjonell ikonisitet), og om denne endelsen entydig markerer preteritum (transparent) (Wurzel 1994, 31). Ut fra disse prinsippene vil et svakt verb, for eksempel KASTE, pret. *kasta*, ha en høyere grad av konstruksjonell ikonisitet enn et sterkt verb, for eksempel SKRIVE, pret. *skreiv*, fordi KASTE markerer preteritum ved hjelp av et bøyingsuffiks, mens SKRIVE ikke gjør det. Paradigmet til KASTE er imidlertid mindre transparent enn paradigmet til SKRIVE, fordi formen *kasta* er felles for preteritum og supinum. Ett og samme ord kan med andre ord tilfredsstillende visse kriterier for naturlighet, og samtidig bryte med andre.

Bøyingsklasser kan ut fra et naturlighetsperspektiv sees på som et markert eller unaturlig fenomen ved språk. Den som skal lære seg språket, må uansett lære seg et ords fonologiske og semantiske egenskaper for at han eller hun skal kunne forstå og bruke det, men morfologiske egenskaper som bøyingsklassetilørighet må læres i tillegg, og gjør dermed språket vanskeligere å lære (Wurzel 1989, 112). Som nevnt i avsnitt 2.1.3 bryter bøyingsklasser også med det såkalte uniformitetsprinsippet. Dette prinsippet krever samsvar mellom én form og én funksjon, og er et viktig naturlighetsprinsipp i et universelt perspektiv.

⁴⁶ Konstruksjonell ikonisme innebærer at semantisk markerte former også skal være formelt markerte. For eksempel er flertallsformen *armer* konstruksjonell ikonisk fordi den semantisk markerte flertallsformen også er formelt markert gjennom endelsen *-er* (jf. Wurzel 1994, 31).

Wurzel (1994, 38) argumenterer imidlertid for at eksistensen av bøyingsklasser er et av flere systemdefinerende trekk ved språk, og en egenskap som språk enten kan ha eller ikke. Dersom et språk først har bøyingsklasser, vil ulike prinsipper for naturlighet også gjelde for disse. Disse prinsippene kan for eksempel forklare hvorfor enkelte ord bytter bøyingsklasse, og hvorfor enkelte bøyingsklasser mister medlemmer mens andre mottar nye. Bøyingsklasser følger dermed, i likhet med språklige fenomener generelt, prinsipper for naturlighet i de språkene som har dem. Enkelte av disse prinsippene kan også være språkspesifikke. Wurzel (1989, 64-65) understreker at bøyingsklassers utvikling og produktivitet ikke er tilfeldig, og at utviklingen til en viss grad er systematisk. For eksempel er det mer sannsynlig at sterke verb vil gå over til svak bøyning enn omvendt i germanske språk. I en diakron utvikling vil systemet av bøyingsklasser i et gitt språk utvikle seg i retning av en mer enhetlig og systematisk struktur gjennom å følge ulike prinsipper for naturlighet.

Hvordan forholdet mellom semantikk og morfologi er organisert innenfor naturlig morfologi, kommer blant annet til uttrykk gjennom tanken om en ekstramorfologisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet. Dette er et av de viktigste naturlighetsprinsippene når det gjelder bøyingsklasser og ords bøyingsklassetilhørighet. Når medlemmene av en bøyingsklasse oppviser ekstramorfologiske fellestrekk, vil medlemmenes bøyingsklassetilhørighet være mer naturlig, og bøyingsklassen mer stabil. Derfor vil også bøyingsklasser tendere til å knytte seg opp mot slike ekstramorfologiske egenskaper i et diakront perspektiv. Årsaken til at ords bøyingsklassetilhørighet kan sees på som mer naturlig dersom den er knyttet opp mot ekstramorfologiske fellestrekk, er blant annet at ords bøyingsklassetilhørighet da vil bli mer forutsigbar og dermed også lettere å lære. Dersom enkelte fonologiske eller semantisk/syntaktiske egenskaper er et klart kjennetegn på medlemmene av en viss bøyingsklasse, vil dette for eksempel være til hjelp for innlærere, fordi språkbrukeren da vil kunne utlede bøyingsklasse fra de ekstramorfologiske egenskapene medlemmene av klassen har felles. Som nevnt må den som lærer språket, uansett lære seg ordets fonologiske og semantiske egenskaper for å kunne bruke det, og når ordets morfologiske egenskaper i større eller mindre grad også samsvarer med disse, vil dette redusere innlærerens kostnad ved å lære seg et rikt bøyingsystem.

De ekstramorfologiske egenskapene ord som tilhører en viss bøyingsklasse, kan ha, kan være av ulik art. Det kan dreie seg om fonologiske, semantiske eller syntaktiske trekk, eller en kombinasjon av slike faktorer. Wurzel (1989, 113) nevner modalitet, transitivitet, momentanitet og stativitet som semantisk-syntaktiske egenskaper som kan ha betydning for

verbs bøyingsklassetilhørighet. I norsk verbbøyning finner vi, som tidligere vist i denne oppgaven, eksempler på korrelasjon mellom det store flertallet av disse egenskapene og bøyingsklassetilhørighet ved grupper av norske verb: Modalitet og preterito-presentiske verb, transitivitet og sterk/svak bøyning ved parverb (avsnitt 5.2.1 og 5.2.2) og momentanitet og sterk bøyning (avsnitt 4.2 og 4.3).

I likhet med innenfor generativ grammatikk forholder man seg til morfologiske regler i naturlig morfologi. Tilnærmingen er i utgangspunktet modulær i og med at man ser grammatikken som et produkt av interaksjonen mellom mer eller mindre autonome prinsipper, for eksempel av fonologisk eller morfologisk art (Carstairs-McCarthy 1992, 216). Man er også opptatt av visse økonomiske prinsipper, som at bøyingsparadigmer er oppbygd etter implikative prinsipper, for eksempel at en preteritumsform indikerer hvordan supinumformen i paradigmet vil se ut, og at mindre informasjon må memoreres når morfologiske egenskaper som bøyingsklassetilhørighet og fonologiske eller semantisk/syntaktiske egenskaper knyttes opp mot hverandre. Dette samsvarer med tilnærmingen innenfor generativ grammatikk, der man særlig er opptatt av økonomiske prinsipper når det gjelder lagring av former. Naturlig morfologi gir likevel større rom for en kobling mellom morfologi og semantikk enn det generativ grammatikk gjør. Koblingen mellom morfologi og semantikk innenfor naturlig morfologi innebærer at morfologiske regler i stor grad kan knyttes opp mot semantiske trekk. Dette innebærer at semantiske egenskaper kan påvirke hvilke regler som vil gjelde for et enkelt ord, og at det dermed ikke kan være et strengt skille mellom disse språklige komponentene. På den andre siden ligner naturlig morfologi bruksbaserte tilnærminger på den måten at også typefrekvens tas hensyn til. Dersom to eller flere bøyingsklasser har medlemmer med de samme ekstramorfologiske egenskapene, er det klassen med flest medlemmer med disse egenskapene som er mest naturlig, og som dermed også vil være mest produktiv (Wurzel 1994, 44).

Når det gjelder tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet, gir naturlig morfologi i stor grad rom for dette. Innenfor denne språkvitenskapelige retningen kan det til og med hevdes at en syntaktisk-semantisk og/eller fonologisk motivasjon vil være det foretrukne i verdens språk. At momentanitet og sterk verbbøyning kan knyttes til hverandre, kan dermed sees på som et konkret eksempel som uttrykker en generell tendens ved ords naturlige bøyingsklassetilhørighet. At enkelte klasser av sterke verb har en større andel momentane verb enn andre, kan etter naturlig morfologi forklares ved at vi ved disse verbklassene ser en kombinasjon av semantiske og fonologiske ekstramorfologiske

fellestrekk. Det samme gjelder den så vidt høye graden av produktivitet for sterke bøyingsmønstre for verb med denne semantiske egenskapen. Vekslingen mellom sterk og svak bøyning ved verb som opptrer i ekspressive uttrykk, er imidlertid noe vanskeligere å forklare ut fra naturlig morfologi. Hovedregelen i norsk og andre germanske språk er at et ord tilhører kun én bøyingsklasse, og dette er også utgangspunktet for naturlig morfologiske prinsipper for ords bøyingsklassetilhørighet. Dersom språkbrukeren skal måtte lære seg to bøyingsklasser ved et enkelt verb til bruk i ulike kontekster, vil dette kunne ansees som et kompliserende fenomen, og dermed som et unaturlig trekk ved verbs bøyingsklassetilhørighet, selv om visse semantiske fellestrekk er til stede ved disse verbene som gruppe når de opptrer i de kontekstene som tenderer til å gi sterk bøyning.

5.5.4 Oppsummering

De ulike teoretiske retningene jeg her har beskrevet, har i ulik grad og på ulikt vis rom for en kobling mellom morfologi og semantikk. Generativ grammatikk er et teoretisk rammeverk som i stor grad baserer seg på tanken om atskilte moduler med separate regler innenfor det mentale leksikonet, og er derfor det rammeverket som i minst grad er åpent for ideen om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet. Regelbaserte tilnærminger kan dessuten vanskelig forklare vekslingen i bøyingsklasse mellom ekspressive og mer nøytrale uttrykk. Når det gjelder bruksbaserte tilnærminger, har disse i mye større grad rom for en kobling mellom morfologi og semantikk. Et rammeverk som i stor utstrekning baserer seg på assosiasjoner mellom form og betydning, åpner også for at bøyingsklassetilhørighet kan assosieres med visse semantiske trekk, for eksempel momentanitet. Når man i såkalte eksemplarbaserte tilnærminger innenfor det bruksbaserte rammeverket i tillegg åpner for en nærmest ubegrenset mulighet for lagring i det mentale leksikon, både av former, betydning og trekk ved konteksten, kan man også gjøre greie for veksling mellom ulike bøyingsklasser i ulike sammenhenger innenfor dette rammeverket. Naturlig morfologi er i likhet med generativ grammatikk regelbasert og opptatt av økonomiske prinsipper når det gjelder lagring og memorering av former, men åpner samtidig for en stor grad av interaksjon mellom semantikk og morfologi, særlig når det gjelder fenomenet bøyingsklasser. Tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet passer godt inn i den generelle påstanden om en bøyingsklasse er mer naturlig dersom dens medlemmer oppviser ekstramorfologiske fellestrekk. At enkelte verb kan ha ulik bøyingsklassetilhørighet i ulike kontekster, er imidlertid vanskeligere å forklare innenfor dette rammeverket.

6 Avslutning

Bøyingsklassers eksistens og stabilitet er et fenomen som kan være vanskelig å forklare på funksjonelt grunnlag. At verb i norsk og andre germanske språk kan bøyes på mange ulike vis, kan i utgangspunktet se ut som et unødvendig og kompliserende trekk ved språkets morfologi. Hvorfor det enkelte verb tilhører den bøyingsklassen det gjør, er dessuten et spørsmål som svært ofte vil være vanskelig å besvare entydig. Selv om man ved visse grupper av verb kan finne elementer som gjør en viss bøyingsklassetilhørighet sannsynlig, er det relativt sjelden man med hundre prosent sikkerhet kan forutsi et verbs bøyingsklassetilhørighet ut fra for eksempel form eller betydning.⁴⁷ Som vist i denne oppgaven er det likevel mulig å peke på en rekke faktorer som kan ha betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet. Disse faktorene kan også være av semantisk art.

I denne oppgaven har jeg gjennom semantisk analyse og statistisk beregning vist hvordan en relativt stor andel av de sterke verbene i nynorsk kan klassifiseres som momentane. Av 211 usammensatte sterke verb i *Nynorskordboka* tilfredsstilte 53 (25,1 %) kriteriene for momentanitet, mens bare 18 (9,0 %)⁴⁸ av de 200 svake verbene i kontrollgruppa gjorde det samme. Det er dermed en statistisk signifikant forskjell mellom de sterke verbene og de svake verbene i kontrollgruppa når det gjelder tilstedeværelsen av den semantiske faktoren momentanitet. Sterk bøyning har også vist seg å være særlig produktiv for verb med denne egenskapen. Ved å analysere semantisk alle verb som står oppført med sterk bøyning i dialektene, men uten norrøn sterk form i Venås (1967), kom jeg fram til at 34 (26,5 %) av 128 ”nye” verb kunne klassifiseres som momentane. Andelen momentane verb blant de nye verbene med sterk bøyning viste seg dermed å være noe høyere enn andelen momentane verb blant de sterke verbene totalt sett (25,1 %), og mye høyere enn andelen momentane verb i den svake kontrollgruppa (26,5 % vs. 9,0 %).

Dersom momentanitet hadde vært uten betydning for verbs bøyingsklassetilhørighet, ville man forvente at andelen momentane verb blant de nye verbene med sterk bøyning lå nær andelen momentane verb i språket som helhet, dvs. andelen momentane verb blant alle verb i norsk. Hvor stor andel av de norske verbene som kan karakteriseres som momentane, vet vi

⁴⁷ Det finnes imidlertid flere eksempler på at bøyingsklassetilhørighet kan utledes entydig ut fra form. For eksempel gjelder dette norske verb som slutter på *-ere* (f.eks. *STUDERE*). Disse alltid vil få *-te* i preteritum. At bøyingsklasse kan utledes entydig ut fra semantiske faktorer, er til sammenligning mer sjeldent.

⁴⁸ 95 % konfidensintervall (13,0 %, 5,0 %)

ikke nøyaktig, men fordi de svake verbene er svært mange flere enn de sterke, vil det være sannsynlig at den prosentvise andelen momentane verb i språket ligger nærmere tallet vi fant for de svake verbene, dvs. 9,0 %, enn den tilsvarende andelen blant sterke verb, dvs. 25,1 %, noe den altså ikke gjør. Det ser dermed ut til at sterk bøyning har vært særlig produktiv for momentane verb. Undersøkelsen av produktivitet viste også at disse verbene har hatt en særlig tendens til å slutte seg til den såkalte klasse III av sterke verb. Dette kan tyde på at også fonologisk likhet med eksisterende former har bidratt til å øke produktiviteten for denne bøyingsklassen, og at både fonologisk og semantisk likhet har hatt en betydning for denne klassens relativt store produktivitet.

I avsnitt 4.4 har jeg også gjort rede for hvordan flere ulike dialekter oppviser en særegen bruk av sterk bøyning i visse sammenhenger. Enkelte verb som vanligvis bøyes svakt med endelsen *-a* i preteritum, får sterk bøyning når taleren ønsker å uttrykke eller vektlegge visse aspekter ved handlingen, for eksempel at en handling går fort, lager høy lyd eller gir sterke sanseintrykk på annen måte. De sterke verbformene opptrer ofte som en del av adverbiale sammenligningsledd i visse konstruksjoner. I denne oppgaven er dette fenomenet beskrevet som en ekspressiv bruk av sterk bøyning. En lignende bruk av sterk bøyning er dokumentert fra svensk, der Karlsson og Sahlquist (1974, 77) påpeker at ved verb som både har en opprinnelig sterk form og en nyere svak form, blir den svake formen særlig brukt for å uttrykke durativ, iterativ-frekventativ betydning. Dette innebærer samtidig at for eksempel momentane handlinger i særlig grad vil betegnes med sterk form. På lignende vis konkluderer Quirk (1970) med at den uregelmessige preteritumsendelsen *-t* ofte blir brukt for å uttrykke ikke-durativt aspekt ved de engelske verbene som har valgfritt *-ed* eller *-t* i preteritum (jf. avsnitt 2.1.4). Det finnes dermed flere eksempler på at den semantiske faktoren momentanitet og sterk (eller uregelmessig) bøyning er assosiert med hverandre i germanske språk.

Semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet finner man også i andre deler av det verbale bøyingsklassesystemet. Parverb og preterito-presentiske verb er norske og til dels fellesgermanske eksempler på at semantiske faktorer kan påvirke verbs bøyingsklassetilhørighet. I tillegg er det dokumentert at det verbale bøyingsklassesystemet kan reorganiseres ut fra semantiske prinsipper, for eksempel ved tilfeller av språkkontakt (jf. avsnitt 5.2.3). I tidlig germansk var dessuten ulike grupper av svake verb organisert til dels ut fra semantiske faktorer som inkoativitet og kausativitet. Nyere undersøkelser har dessuten vist at det finnes visse systematiske forskjeller mellom sterke og svake verb, og at disse er av semantisk art (jf. Baayen og Martín 2005, se også avsnitt 2.1.4).

Ut fra de funnene jeg her har gjort rede for, har jeg konkludert med at momentanitet og ekspressivitet er assosiert med sterk verbbøying i norsk. Det faktum at momentanitet i så stor grad er overrepresentert blant de sterke verbene, og at sterk bøying også har oppvist en uventet høy produktivitet for denne typen verb, er en sterk indikasjon på at momentanitet fungerer som en motiverende faktor for verbs bøyingsklassetilørighet. At momentanitet er en motiverende faktor, vil si at verb som har denne faktoren som en integrert del av sin leksikalske betydning, vil ha en tendens til å slutte seg til sterke bøyingsklasser. At verb som vanligvis bøyes svakt, kan bøyes sterkt i kontekster der momentanitet og/eller ekspressivitet er viktig å uttrykke for taleren (jf. avsnitt 4.4), styrker antakelsen om at betydningsfaktorer av denne typen kan ha innvirkning på hvilken bøyingsklasse verb bøyes etter. Denne typen veksling mellom ulike bøyingsklasser er et konkret språklig uttrykk for at talerne forbinder enkelte semantiske trekk med en viss bøyingsklassetilørighet. At språkbrukerne, bevisst eller ubevisst, oppfatter forskjeller i bøyingsklassetilørighet, er en forutsetning for at de skal kunne bruke bøyingsklasseskift på denne måten. En veksling av denne typen illustrerer samtidig at de er i stand til å oppfatte bøyingsklassetilørighet som bærer av mening i tillegg til den rent morfologiske.

Tanken om at et morfologisk trekk som bøyingsklassetilørighet kan være assosiert med et semantisk trekk som momentanitet, innebærer en antakelse om at disse to språklige domenene ikke kan være uten forbindelse med hverandre i menneskets mentale grammatikk. Denne antakelsen er det større rom for innenfor enkelte språkteoretiske rammeverk enn andre. I avsnitt 5.5 har jeg diskutert hvordan og i hvilken grad ulike språkteoretiske retninger har rom for en slik tolkning.

Generativ grammatikk opererer i stor grad med skarpe skillelinjer mellom ulike språklige domener i det mentale leksikon, og er den teoretiske retningen av dem jeg har undersøkt her, som i minst grad åpner for en assosiasjon mellom morfologi og semantikk. Også tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilørighet er vanskelig å forene med grunnprinsippene innenfor dette teoretiske rammeverket. Generativ grammatikk bygger på antakelsen av en mental grammatikk der regler og regelstyrte prosesser er sentrale, og der begreper som tendens og motivasjon har mindre rom (jf. avsnitt 5.5.1).

Opphavet til min hypotese om at visse ekstramorfologiske trekk kan ha innvirkning på hvordan ord bøyes, ligger til dels i det språkteoretiske rammeverket naturlig morfologi. Wurzel (1989, 1994) hevder at bøyingsklasser der medlemmene er forbundet med hverandre på bakgrunn av ulike former for ekstramorfologiske fellestrekk, vil være mer stabile og

produktive enn andre klasser. Innenfor dette rammeverket kan assosiasjonen mellom sterk bøyning og momentanitet dermed sees på som et uttrykk for en ekstramorfologisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet ved sterke verb. Innenfor naturlig morfologi opererer man imidlertid også ut fra økonomiske prinsipper når det gjelder lagring av informasjon i det mentale leksikon, og hvorfor verb kan bøyes sterkt i visse pragmatiske kontekster, lar seg dermed vanskeligere forklare innenfor dette rammeverket. Å måtte lære to bøyingsklasser for enkelte verb, kan sees på som et kompliserende trekk ved språkets morfologi, og dermed også markert eller unaturlig fenomen. Ifølge naturlig morfologi vil slike trekk ha en tendens til å viskes ut i løpet av språkets diakrone utvikling (jf. avsnitt 5.5.3). Dette ser vi kanskje et eksempel på i norsk, i og med at denne typen ekspressiv bøyning av verb som vanligvis bøyes svakt, så vidt jeg har kunnet se, ikke er dokumentert i den nyeste talemållitteraturen. Det kan dermed tenkes at fenomenet er på vei til å dø ut. Det er imidlertid viktig å understreke at selv om en slik ekspressiv bøyning av verb ikke er dokumentert fra nyere tid, kan en slik bøyning fortsatt finnes i dialektene (jf. avsnitt 4.4). Det er heller ikke sikkert at et eventuelt tap av dette fenomenet skyldes språkinterne årsaker, ytre årsaker som påvirkning fra andre talemål eller skrift kan også ha hatt betydning her.

Det teoretiske rammeverket som i størst grad åpner for en kobling mellom form og betydning, er, slik jeg ser det, bruksbasert grammatikk. Dette er dermed også det rammeverket mine funn best lar seg forklare innenfor. I dette rammeverket opererer man ikke med skarpe skiller mellom ulike språklige domener i språkbrukernes mentale grammatikk, og man anser heller ikke regler som et nødvendig og grunnleggende trekk ved ulike språklige prosesser, for eksempel bøyning. Dermed åpnes det også for tendenser i større grad, og også for tanken om at enkelte språklige fenomener kan være motiverte. Innenfor bruksbaserte tilnærminger ansees assosiasjoner mellom form og betydning som en naturlig del av menneskets måte å organisere språk mentalt på. I tillegg regner man med at mennesket har en stor evne til å lagre ulike former, også bøyingsformer, og gjøre assosiasjoner mellom dem. Dette åpner for tanken om at en viss bøyingsklassetilhørighet kan assosieres med ulike former for semantiske trekk, for eksempel momentanitet. Innenfor det relativt vide bruksbaserte rammeverket finnes også såkalte eksemplarbaserte tilnærminger. Disse tilnærmingene åpner for en nærmest ubegrenset mulighet for lagring i menneskets mentale leksikon, der både form, betydning og trekk ved konteksten kan assosieres med hverandre. Dersom man velger en slik eksemplarbasert tilnærming, er det også mulig å forklare at språkbrukerne kan veksle mellom ulike bøyingsklasser i ulike kontekster dersom de ønsker å vektlegge enkelte trekk ved

handlingen som omtales, for eksempel å gi uttrykk for ekspressivitet (jf. avsnitt 5.5.2 med referanser).

Selv om ulike teoretiske rammeverk i ulik grad gir rom for tanken om en semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet, mener jeg at de ulike eksemplene jeg har gjort rede for i denne oppgaven, der ulike verbs tilhørighet i en viss bøyingsklasse er forbundet med visse semantiske fellestrekk, illustrerer at semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet er en faktor man må regne med i det verbale bøyingssystemet. Hvor stor betydning semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet har for verb i moderne norsk generelt, er imidlertid vanskelig å avgjøre. For mange verb vil vi nok fortsatt måtte regne bøyingsklassetilhørighet som mer eller mindre tilfeldig eller styrt av andre prinsipper, for eksempel ordets fonologiske egenskaper. Likevel er det klart at språkbrukerne har en evne, og kanskje også en tendens til, å assosiere ulike former med ulike betydninger. At dette også kan gjelde formtrekk som gir uttrykk for bøyingsklassetilhørighet, er ikke usannsynlig, og som jeg har vist i denne oppgaven, finner vi flere eksempler på dette både i norsk og andre germanske språk. Sammenhengen mellom momentanitet og sterk bøyning i norsk er altså ett av flere eksempler på semantisk motivasjon for bøyingsklassetilhørighet for verb. At sterk bøyning kan være semantisk motivert ut fra momentanitet, er imidlertid ikke påvist tidligere, og representerer dermed et nytt funn i utforskningen av norsk språk.

Litteraturliste

- Aalen, Odd O. 1998. *Innføring i statistikk: Med medisinske eksempler*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Aasen, Ivar. 1864. *Norsk Grammatik*. Kristiania: Malling.
- Anderson, Stephen R. 1988. "Inflection." I *Theoretical morphology, approaches in modern linguistics*, redigert av Michael Hammond og Michael Noonan, 23-43. San Diego.
- Anderwald, Lieselotte. 2010. "Are non-standard dialects more 'natural' than the standard? A test case from English verb morphology." *Journal of Linguistics* nr. 47 (2):251-274.
- Aronoff, Mark. 1994. *Morphology by itself: Stems and inflectional classes*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- . 2000. "Generative grammar." I *Morphologie/Morphology: An international handbook on inflection and word-formation*, redigert av Geert Booij, Christian Lehmann og Joachim Mugdan, 194-209.
- Aronoff, Mark og Kirsten Fudeman. 2005. *What is morphology?* Malden, Mass.: Blackwell.
- Baayen, R. Harald og Fermín Moscoso del Prado Martín. 2005. "Semantic density and past-tense formation in three Germanic languages." *Language* nr. 81 (3):666-698.
- Behrend, Douglas A. 1995. "Processes involved in the initial mapping of verb meanings." I *Beyond names for things. Young children's acquisition of verbs*, redigert av Michael Tomasello og William E. Merriman, 251-273. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum associates.
- Berulfsen, Bjarne. 1967. *Norsk grammatikk: Ordklassene*. Oslo: Aschehoug.
- Booij, Geert. 2007. *The grammar of words: An introduction to linguistic morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- . 2008. "Paradigmatic morphology." I *La raison morphologique. Hommage à la mémoire de Danielle Corbin*, redigert av Bernard Fradin, 29-38. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Broch, Olaf. 1927. "Lyden [š] som ekspressivt middel i Oslo-målet." I *Festskrift til Hjalmar Falk*, 1-12. Oslo: Aschehoug & Co. (W. Nygaard).
- Bybee, Joan. 1985. *Morphology: A study of the relation between meaning and form*. Amsterdam: Benjamins.
- . 1988. "Morphology as lexical organisation." I *Theoretical morphology, approaches in modern linguistics*, redigert av Michael Hammond og Michael Noonan, 119-141. San Diego: Academic press.
- . 1995. "Regular morphology and the lexicon." *Language and Cognitive Processes* nr. 10.5:425-455.
- . 2010. *Language, usage and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, Joan, Revere Perkins og William Pagliuca. 1994. *The evolution of grammar: Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bybee, Joan og Dan I. Slobin. 1982. "Rules and schemas in the development and use of the English past tense." *Language* nr. 58 (2):265-89.
- Carstairs-McCarthy, Andrew. 1992. *Current morphology*. London: Routledge.
- . 1994. "Inflectional classes, gender and the principle of contrast." *Language* nr. 70 (4):737-788.
- . 2000. "Inflection classes." I *Morphologie/Morphology: An international handbook on inflection and word-formation*, redigert av Geert Booij, Christian Lehmann og Joachim Mugdan, 630-638. Berlin: Mouton.

- Carstairs, Andrew. 1988. "Nonconcatenative inflection and paradigm economy." I *Theoretical morphology, approaches in modern linguistics*, redigert av Michael Hammond og Michael Noonan, 71-77. San Diego: Academic press.
- Chomsky, Noam og Morris Halle. 1991[1968]. *The sound pattern of English*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Clark, Eve V. 1993. *The lexicon in acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Comrie, Bernard. 1976. *Aspect: An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 1991. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dammel, Antje. 2009. "How - and why - do inflectional classes arise? A case study on Swedish and Norwegian conjugation." I *Selected proceedings of the 6th Décembrettes*, redigert av Fabio Montermini, Gilles Boyé og Jesse Tseng, 21-31. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project.
- . 2011. *Konjugationsklassenwandel. Prinzipien des Ab-, Um-, und Ausbaus verbalflexivischer Allomorphie in germanischen Sprachen*. redigert av Christina Dürscheid, Andreas Gardt, Oskar Reichmann og Stefan Sonderegger, *Studia Linguistica Germanica*. Berlin: De Gruyter.
- Endresen, Rolf Theil. 1996. "Kognitiv morfologi i et faghistorisk perspektiv." *Norsk lingvistisk tidsskrift* (14):105-141.
- Enger, Hans-Olav. 1998. *The classification of strong verbs in Norwegian with special reference to the Oslo dialect: A study in inflectional morphology*, Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- . 2003. "Kognitiv lingvistikk - en ny teoridannelse innafor språkvitenskapen " *Norsklæreren* nr. 27 (1):15-21.
- . 2004. "On the relation between gender and declension: A diachronic perspective from Norwegian." *Studies in language* nr. 28 (1):51-82.
- . 2007. "The No Blur Principle meets Norwegian dialects." *Studia Linguistica* nr. 61 (3):278-309.
- . 2010. "How do words change inflection class? Diachronic evidence from Norwegian." *Language Sciences* nr. 32 (3):366-379.
- Enger, Hans-Olav og Kristian Emil Kristoffersen. 2000. *Innføring i norsk grammatikk: Morfologi og syntaks*. Oslo: Landslaget for norskundervisning/Cappelen akademisk forlag.
- Evans, Vyvyan. 2005. "The meaning of time: Polysemi, the lexicon and conceptual structure." *Journal of Linguistics* nr. 41:33-75.
- Faarlund, Jan Terje. 2005. *Revolusjon i lingvistikken: Noam Chomskys språkteori*. Oslo: Samlaget.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Geeraerts, Dirk. 2010. *Theories of lexical semantics*. Oxford: Oxford University Press.
- Halle, Morris og K. P. Mohanan. 1985. "Segmental Phonology of Modern English." *Linguistic Inquiry* nr. 16 (1):57-116.
- Hammond, Michael og Michael Noonan. 1988. "Morphology in the generative paradigm." I *Theoretical morphology, approaches in modern linguistics*, redigert av Michael Hammond og Michael Noonan, 1-19. San Diego: Academic press.
- Haugen, Einar. 1982. *Oppdalsmålet: Innføring i et sørtrøndsk fjellbygdsmål*. Oslo: Tanum-Norli.
- Haugen, Odd Einar. 2001. *Grunnbok i norrønt språk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Heggstad, Leiv, Finn Hødnebo, Erik Simensen, Marius Hægstad og Alf Torp. 2008. *Norrøn ordbok*. Oslo: Samlaget.

- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: MacMillan.
- Hopper, Paul J. og Elizabeth Closs Traugott. 2003. *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hübler, Axel. 1998. *The expressivity of grammar: Grammatical devices expressing emotion across time*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Jackendoff, Ray. 2002. *Foundations of language: Brain, meaning, grammar, evolution*. Oxford: Oxford University Press.
- Jaeger, Jeri J., Alan H. Lockwood, David L. Kemmerer, Robert D. van Valin, Jr., Brian W. Murphy og Hanif G. Khalak. 1996. "A positron emission tomographic study of regular and irregular verb morphology in English." *Language* nr. 72 (3):451-497.
- Johnsen, Arnulf. 1942. *Kristiansands bymål*. Oslo: Aschehoug.
- Karlsson, Fred og Åsa Sahlquist. 1974. "Starka verb i förvandling." *Nysvenska studier* 54:44-83.
- Krahe, Hans og Wolfgang Meid. 1969. *Formenlehre*. Vol. 2, *Germanische Sprachwissenschaft*. Berlin: de Gruyter.
- Kristoffersen, Gjert og Hanne Gram Simonsen. 2008. "Osjo! En undersøkelse av uttalen av "sl"-sekvenser i NoTa-korpuset." I *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk*, redigert av Kristin Hagen og Janne Bondi Johannesen, 96-108. Oslo: Novus.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of cognitive grammar, vol. 1: Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Larsen, Amund B. 1894. *Lydlæren i den solørske Dialekt: Især i dens Forhold til Oldsproget*. Vol. 1894:4, *Skrifter, 2, Historisk-filosofisk klasse*. Kristiania: I kommission hos Dybwad.
- . 1907. *Kristiania bymål: Vulgærsproget med henblik på den utvungne dagligtale*. Kristiania: Cammermeyer.
- Lass, Roger. 1990. "How to do things with junk: Exaptation in language evolution." *Journal of Linguistics* nr. 26 (1):79-102.
- Lie, Svein. 2011. *Norsk morfologi*. Oslo: Ling forlag.
- Matthews, P. H. 1991. *Morphology. Second edition*. Second edition ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicolay, Nathalie. 2007. *Aktionsarten im Deutschen: Prozessualität und Stativität*. Vol. 514, *Linguistische Arbeiten*. Tübingen: Niemeyer.
- Nilsen, Hermod T. H. 1991. *Aksjonsart og aspekt ved finitte former av være og bli*. Hovedoppgave, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Nübling, Damaris. 2008. "Was tun mit Flexionsklassen? Deklinationsklassen und ihr Wandel im Deutschen und seinen Dialekten." *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik* nr. 75 (Heft 3):282-330.
- Nynorskordboka*. Elektronisk utgave. Data hentet ut 2011/2012. Språkrådet/Universitetet i Oslo. Tilgjengelig på <http://nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi>.
- Nynorskordboka*. 2006. Definisjons- og rettskrivingsordbok. redigert av Marit Hovdenak, Laurits Killingbergtrø, Arne Lauvhjell, Sigurd Nordlie, Magne Rommetveit og Dagfinn Worren. Oslo: Samlaget.
- Papazian, Eric. 1994. "Skjora skeit på skjorta mi på Skei." *Norskrift. Arbeidsskrift for nordisk språk og litteratur*:3-53.
- Papazian, Eric og Botolv Helleland. 2005. *Norsk talemål: Lokal og sosial variasjon*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Pinker, Steven. 1991. "Rules of language." *Science* nr. 253:530-535.
- . 1999. *Words and rules: The ingredients of language*. London: Weidenfeld & Nicolson.

- Quirk, Randolph. 1970. "Aspect and variant inflection in English verbs." *Language* nr. 46 (2):300-311.
- Ragnarsdóttir, Hrafnhildur, Hanne Gram Simonsen og Kim Plunkett. 1999. "The acquisition of past tense morphology in Icelandic and Norwegian children: An experimental study." *Journal of Child Language* nr. 26 1999:577-618.
- Ramscar, Michael. 2002. "The role of meaning in inflection: Why the past tense does not require a rule." *Cognitive Psychology* nr. 45 (1):45-94.
- Reitan, Jørgen. 1930. "Interjeksjonsverber i norske målføre." *Maal og minne* (3. hefte 1930):65-98.
- Ross, Hans. 1905-1909. *Norske bygdemaal*. Christiania: I kommission hos Dybwad.
- . 1907. "Upplandsmaal." I *Norske bygdemaal*, 57-70. Christiania: I kommission hos Dybwad.
- Shirai, Yasuhiro og Roger W. Andersen. 1995. "The acquisition of tense-aspect morphology: A prototype account." *Language* nr. 71:743-762.
- Skard, Vemund. 1976. *Norsk språkhistorie, bind I, til 1523*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Spurkland, Terje. 1989. *Innføring i norrønt språk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sveen, Andreas. 2005a. "Semantikk." I *Språk. En grunnbok*, redigert av Kristian Emil Kristoffersen, Hanne Gram Simonsen og Andreas Sveen, 64-94. Oslo: Universitetsforlaget.
- . 2005b. "Syntaks." I *Språk. En grunnbok*, redigert av Kristian Emil Kristoffersen, Hanne Gram Simonsen og Andreas Sveen, 295-384. Oslo: Universitetsforlaget.
- Tobin, Yishai. 1993. *Aspect in the English verb: Process and result in language*. London: Longman.
- Tomasello, Michael. 2003. *Constructing a language*. Cambridge, Mass.: Harvard university press.
- Torp, Arne. 2003. "Frekvens, trykkletthet, reduksjon." I *Språk i endring. Indre norsk språkhistorie*, redigert av Jan Terje Faarlund, 219-254. Oslo: Novus.
- Torp, Arne og Lars S. Vikør. 2003. *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. Oslo: Gyldendal akademisk forlag.
- Vannebo, Kjell Ivar. 1969. *Aksjonsart i norsk: Ein syntaktisk funksjonsanalyse*. Vol. Nr 2, *Skrifter fra Instituttene for nordisk språk og litteratur ved Universitetene i Bergen og Oslo*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vendler, Zeno. 1967. "Verbs and times." I *Linguistics in philosophy*, XI, 203 s. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Venås, Kjell. 1967. *Sterke verb i norske målføre: Morfologiske studiar*. Oslo: Universitetsforlaget.
- . 1974. *Linne verb i norske målføre: Morfologiske studiar*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wessén, Elias. 1975. *De nordiska språken*. Stockholm: AWE/Gebbers.
- Western, Aug. 1921. *Norsk riksmåls-grammatikk for studerende og lærere*. Kristiania: Aschehoug.
- Wiggen, Geirr. 1990. "Oslo bymål." I *Den store dialektboka*, redigert av Ernst Håkon Jahr, 179-185. Oslo: Novus.
- Wurzel, Wolfgang Ullrich. 1989. *Inflectional morphology and naturalness*. Dordrecht: Kluwer.
- . 1994. "Skizze der natürlichen Morphologie." *Papiere zur Linguistik* (Nr. 50):23-50.
- Åfarli, Tor A. 2000. *Grammatikk - kultur eller natur?* Oslo: Det norske samlaget.

Vedlegg I: Sterke verb i *Nynorskordboka*

1. ale	2. ake	3. ase	4. be
5. bere	6. bide	7. binde	8. bite
9. blekke	10. bli	11. blive	12. blåse
13. brenne	14. breste	15. bryte	16. by
17. dette	18. dra	19. drepe	20. drikke
21. drite	22. drive	23. drype	24. dryse
25. elje	26. ete	27. falle	28. fare
29. finne	30. fise	31. fline	32. flyge
33. flyte	34. fryse	35. fyke	36. få
37. gale	38. gidde	39. gine	40. gjelde
41. gjelle	42. gjet	43. gi	44. gleppe
45. glette	46. glide	47. gline	48. glupe
49. gnage	50. gnelle	51. gni	52. grave
53. grine	54. gripe	55. grupe	56. gråte
57. gyse	58. gyte	59. gyve	60. gå
61. halde	62. hange	63. heite	64. hevje
65. hive	66. hogge	67. kike	68. kjose
69. klekke	70. klette	71. klinge	72. klipe
73. klive	74. klyve	75. knekke	76. knerte
77. kneste	78. knette	79. knipe	80. kome
81. kreke	82. kreppe	83. krype	84. kvede
85. kvekke	86. kvelle	87. kvelve	88. kveppe
89. kverve	90. kvine	91. la	92. le
93. leke	94. lese	95. li	96. liggje
97. lite	98. lyge	99. lyte	100. låte
101. male	102. mige	103. nite	104. njode
105. nyggje	106. nype	107. nyse	108. nyte
109. nøgge	110. pipe	111. reke	112. rekke
113. renne	114. ri	115. rine	116. rise
117. rive	118. ry	119. ryke	120. ryte
121. sige	122. sike	123. sitje	124. sive
125. sjå	126. skake	127. skave	128. skine
129. skite	130. skjelle	131. skjelve	132. skjere
133. skli	134. skrelle	135. skreppe	136. skride
137. skrike	138. skrive	139. skrøkke	140. skuve
141. skvelpe	142. skvette	143. skyte	144. slenge
145. sleppe	146. slette	147. slite	148. sløkke
149. slå	150. smelle	151. smette	152. smite
153. smyge	154. snerpe	155. snerte	156. snide
157. snike	158. snype	159. sove	160. spenne
161. spinne	162. sprekke	163. sprette	164. springe
165. stele	166. stige	167. stikke	168. stinge
169. strekke	170. stride	171. strupe	172. stryke
173. stupe	174. støkke	175. stå	176. suge
177. supe	178. svelle	179. svelte	180. symje

181.sverje	182.sverve	183.svi	184.svike
185.svinne	186.svive	187.syde	188.syngje
189.søkke	190.ta	191.tigge	192.tre
193.trengje	194.trive	195.tryte	196.tverre
197.två	198.tyggje	199.tyte	200.vege
201.vekse	202.velle	203.velte	204.vere
205.verpe	206.verte	207.veve	208.vike
209.vinde	210.vinne	211.vride	

Vedlegg II: Kontrollgruppe, svake verb

1. anke	2. bade	3. base	4. bele
5. bie	6. bla	7. ble	8. blinde
9. blunde	10. bre	11. bode	12. bore
13. brodde	14. bryggje	15. byggje	16. bynje
17. sverte	18. dampe	19. demme	20. dragse
21. dryge	22. drøype	23. dure	24. dynje
25. dømme	26. eige	27. erte	28. esje
29. falde	30. fergje	31. feste	32. fire
33. fjelge	34. flerre	35. flysje	36. fløyme
37. fosse	38. freiste	39. fremme	40. følgje
41. fyre	42. føykje	43. gisne	44. gjerde
45. glane	46. glo	47. gløse	48. gnikke
49. greine	50. gro	51. grymje	52. grøsse
53. ha	54. halte	55. hate	56. hegne
57. helde	58. hemje	59. herde	60. hespe
61. hope	62. hugge	63. hyfse	64. hyrgje
65. høye	66. jage	67. jatte	68. kare
69. kave	70. kjemme	71. kjevle	72. klage
73. klemme	74. kløyve	75. knase	76. knode
77. knuspe	78. kolle	79. krevje	80. kringe
81. krumpe	82. krykkje	83. kunne	84. kvelde
85. kverke	86. kvi	87. kyngje	88. ladde
89. lave	90. leggje	91. lemme	92. lempe
93. lepje	94. leve	95. lobbe	96. lokke
97. lunne	98. lygne	99. lysne	100.lø
101.make	102.meine	103.melte	104.midle
105.misse	106.mogne	107.mune	108.mykje
109.myrde	110.møte	111.må	112.narre
113.nemne	114.nye	115.nåde	116.peike
117.pese	118.prove	119.rade	120.rase
121.reise	122.rembe	123.riste	124.rose
125.rune	126.rydje	127.ryskje	128.rømme
129.røyve	130.sake	131.same	132.saume
133.semje	134.signe	135.skade	136.skilje
137.skje	138.skjerde	139.skolle	140.skrifte
141.skrå	142.skume	143.skylje	144.sleppe
145.slåpe	146.smørje	147.sno	148.snope
149.snø	150.sole	151.spe	152.sperre
153.sprale	154.sprudle	155.spørje	156.stagge
157.stane	158.stauke	159.stege	160.stivne
161.streve	162.strå	163.stumre	164.styre
165.støkkje	166.sutre	167.svarve	168.synde
169.syfte	170.søkkje	171.såre	172.tale
173.teie	174.temje	175.terre	176.timje
177.tole	178.trege	179.trille	180.truge

181.trø	182.tunne	183.turke	184.tykkje
185.tyngje	186.tømme	187.ule	188.undre
189.vake	190.vaske	191.veivle	192.velte
193.venne	194.verme	195.vildre	196.vitje
197.væpne	198.ydde	199.ymje	200.yre

Vedlegg III: ”Nye” sterke verb

Etter Venås (1967). For ordens skyld har jeg også markert hvilke verb som også er sterke i *Nynorskordboka*. Disse står oppført i kursiv.

Klasse I

Bøyingsmønster: Bit- bit- beit- bite

BLI, BLIVA, DIGA, FLINA, FLIPA, FRIA, GLIDA, GLIMA, GLINA, GLIPA, GLISA, GNIDA, GRINA, GRISA, HIVA, KIKA, KILA, KLINA, KLIPA, KVIDA, KVIVA, LIKA, NIPA, PIPA, SIKA, SINA, SKLIDA, SKRIDA, SKRIVA, SMIKJA, SMITA, SNIKA, SNIPA, SPIKA, SPITA, STRIDA, STRIKA, SVIGA, TIGA

Oppsummering klasse I: Det er 39 nye verb av 70 i klassen i Venås (1967), 19 av de nye verbene er også sterke i *Nynorskordboka*

Klasse II

Bøyingsmønster: Bryta - bryt - braut - brote

BLYSA, BRYDA, DRYSA, DUGA, GLUPA, GNYDA, GRYPA, GRYTA, GYVA, KLYPA, KNYSJA, KNYTA, KRYDA, KRYKA, KRYSJA, KUTA, KYTA, LYDA, NYPA, NYVA, RUVA, RYMA, SKRYTA, SKUVA, SLUKA, SLUTA, SMYTA, SNYPA, SNYTA, SPRUTA, STRUPA, STUPA, SYTA, TYGA, TYSJA

Oppsummering klasse II: Det er 35 nye verb av totalt 71 i klassen i Venås (1967), 9 av de nye verbene er også sterke i *Nynorskordboka*

Klasse III

Mønsterverb a: Detta - dett -datt - dotte

A) *BELLA, BLEKKA, BREKKA, DEMBA, GLEPPA, GLETTA, KLEKKA, KLESSA, KLETTA, KNEKKA, KNEPPA, KNERTA, KNETTA/GNETTA, KREPPA, KVELLA, KVELVA, KVEPPA, KVETTA, NEKKA, REKKA, RESTA, SKRELLA, SKREPPA, SKVELPA, SKVETTA, SLERKA, SLETTA, SMELLA, SMETTA, SNERKA, SNERPA, SPREKKA, STREKKA, SVERMA, TESSA, TREFFA, TREKKA*

Oppsummering gruppe a): Det er 37 nye verb av totalt 63 i gruppa i Venås (1967), 22 av dem er også sterke i *Nynorskordboka*

Mønsterverb b: Finna - finn - fann - funne

b) *KLIKKA, KLINGA, SIGLA, STRIKKA, SVINNA, TVINGA, TVINNA*

Oppsummering gruppe b): Det er 6 nye verb av totalt 17 i gruppa i Venås (1967), 2 av disse er også sterke i *Nynorskordboka*

Mønsterverb c: Søkka - søkk - sokk - sokke

c) BYKSA, NØKKA, SKRØKKA, SLØKKA, SNØGGA

Oppsummering gruppe c): Det er 5 nye verb av totalt 14 i gruppa i Venås (1967), ett er også sterkt i *Nynorskordboka*.

Oppsummering klasse III: Det er 48 nye verb av totalt 94 i klassen hos Venås (1967), 25 av disse er også sterke i *Nynorskordboka*.

Klasse IV

Mønsterverb: Bera - ber - bar - bore

FORNEMA

Oppsummering klasse IV: Det er ett nytt verb av 9 i klassen totalt i Venås (1967), dette verbet står ikke oppført med sterk bøyning i *Nynorskordboka*.

Klasse V

Mønsterverb: lesa - les - las - lese

KREKA

Oppsummering klasse V: Det er ett nytt verb av totalt 14 verb i klassen i Venåa (1967), verbet står i *Nynorskordboka* med sterk bøyning.

Klasse VI

Mønsterverb: fara - fer - far - fare

KREVJA, VAKA, VELJA, SVEVA

Oppsummering klasse VI: Det er 4 nye verb av totalt 32 i klassen i Venås (1967), ingen av disse er sterke i *Nynorskordboka*.

Klasse VII

Reduplikasjonsverb

Det er ingen nye verb i klassen på 9 verb